

## **Hvordan håndtere hytteturisters midlertidige tilstedeværelse?**

- En studie av kommunene Mandal og Bykle

Masteroppgave i økonomisk geografi, regional utvikling og planlegging

September 2016

Carina Reiersen Ausdal



Institutt for Geografi, Universitetet i Bergen



## Overordnet sammendrag

Den norske hytta bærer et landlig preg over seg, og mange landkommuner med stor hyttemobilitet opplever nødvendigheten av å håndtere fenomenet gjennom en fremadrettet og aktiv planlegging og politikk. Denne oppgaven ser nærmere på hvordan de to kommunene, Mandal og Bykle, håndterer den midlertidige tilstedeværelsen av hytteturister.

Mandal er en bykommune med flere faste innbyggere og større utgifter enn bygdekommunen Bykle, som er i tillegg er godt bemidlet på grunn av vasskraft. Den gode økonomien spiller en stor rolle for hytteutbyggingen i Bykle, og reiselivsnæringen har kapret tittelen både som den viktigste og hurtigst voksende næringen i kommunen. Mandal kommune er ikke på samme måte aktive i å drive en fremadrettet hyttepolitikk slik som i Bykle, men det finnes eksempler også her på at de organiserer seg for å legge til rette for utbygging.

Det er nettopp dette som er fokus i videre i oppgaven, å undersøke hvordan hytteturistene innlemmes i det lokalpolitiske planleggingssystemet. Jeg ser nærmere på hvordan kommunene organiserer seg og driver planlegging og politikk i praksis, dette i form av styringsstrukturer, arealplanlegging og kommunikasjon og tilrettelegging for Hytteturisme. Det kommer fram av empirien og planstrategier at det utgjør et mye større felt i Bykle.

Videre tar jeg i bruk teorier om planlegging, nettverksstyring og strategisk arealplanlegging for å se hvordan de organiserer seg og legger til rette her. I siste kapittel tar jeg det videre og diskuterer empirien eksplisitt mot ulike modeller for å sette teoriene ut i praktiske sammenhenger. Nettverksrelasjoner, strategisk arealplanlegging og teorier om samhandling står sentralt her.

## Forord

Da var arbeidet med masteroppgaven ved veis ende, og jeg kan om litt si både takk og adjø til studenttilværelsens mange utfordringer og friheter. Det har vært både fryd og forferdelser, men aller mest en stor og fin læringsprosess jeg aldri ville vært foruten. Det er så mange mennesker jeg kan takke for det, men kun én mann som virkelig har bidratt til at jeg er der jeg er i dag.

Takk, Knut Hidle! Tusen takk!

En takk må også rettes i retning av informantene mine, da oppgaven ikke kunne vært gjennomført uten deres deltakelse og innspill. Takk for at dere tok dere tid til meg, og for at dere bidro til at feltarbeidet i både Mandal og Bykle ble en trivelig og spennende opplevelse.

Takk også til min nærmeste familie og venner, som jeg alltid kan komme til for gode samtaler, oppmuntring og støtte! Dere betyr mye for meg!

Og ikke minst: Kjære medstudenter! Takk for latter, lek og mye moro, og til tider også faglige diskusjoner! Jeg er evig takknemlig for at jeg har blitt kjent med hver og en av dere!

- Vi sees på Alumnus.



## Innhold

Overordnet sammendrag .....	ii
Forord .....	iii
Figur- og tabelloversikt .....	2
<b>1 Innledning .....</b>	<b>3</b>
<b>1.1 Problemstillinger .....</b>	<b>9</b>
<b>2 Områdebeskrivelse.....</b>	<b>11</b>
<b>2.1 ”... soleklart” – om Mandal kommune .....</b>	<b>11</b>
<b>2.2 ”Bykle ser langt” – om Bykle kommune .....</b>	<b>14</b>
<b>3 Teoretisk rammeverk .....</b>	<b>19</b>
<b>3.1 Planleggingsteori .....</b>	<b>19</b>
<b>3.2 Strukturer for styring og nettverk.....</b>	<b>20</b>
<b>3.2.1 Nettverksprosesser i praksis .....</b>	<b>23</b>
<b>3.2.2 Governance som et analytisk verktøy .....</b>	<b>27</b>
<b>3.3 Strategisk arealplanlegging .....</b>	<b>30</b>
<b>3.3.1 Co-evolving .....</b>	<b>34</b>
<b>3.4 Diskursteori og poststrukturalistisk tenkning .....</b>	<b>36</b>
<b>3.5 Oppsummering og analytisk relevans .....</b>	<b>40</b>
<b>4 Metoder .....</b>	<b>43</b>
<b>4.1 Introduksjon .....</b>	<b>43</b>
<b>4.2 Valg av problemstillinger .....</b>	<b>43</b>
<b>4.3 Kvalitativ forskning .....</b>	<b>44</b>
<b>4.3.1 Mål for studien .....</b>	<b>45</b>
<b>4.4 Innhenting av data .....</b>	<b>46</b>
<b>4.4.1 Informantutvalg .....</b>	<b>47</b>
<b>4.4.2 Semi-strukturerte intervju .....</b>	<b>48</b>
<b>4.4.3 Bruk av offentlige dokument .....</b>	<b>51</b>
<b>4.5 Dataproduksjon og felt .....</b>	<b>52</b>
<b>4.6 Objektivitet og overførbarhet .....</b>	<b>53</b>
<b>5 Kommunal organisering, planlegging og politikk .....</b>	<b>55</b>
<b>5.1 Politisk og administrativ organisering i Mandal og Bykle .....</b>	<b>55</b>
<b>5.1.1 Mandal .....</b>	<b>56</b>
<b>5.1.2 Bykle .....</b>	<b>59</b>
<b>5.2 Planstrategier, ambisjoner og tiltak i Bykle .....</b>	<b>62</b>
<b>5.2.1 Arealplanlegging .....</b>	<b>65</b>
<b>5.3 Planstrategier, ambisjoner og tiltak i Mandal .....</b>	<b>68</b>
<b>5.3.1 Arealplanlegging .....</b>	<b>69</b>

5.4	Kommunikasjon og tjenestelevering .....	74
5.4.1	Bykle .....	74
5.4.2	Mandal .....	77
5.5	Kommunale samarbeidsplattformer .....	78
5.5.1	Interkommunale selskap (IKS) .....	79
5.5.2	Selskap med kommunale aksjer (AS) .....	80
5.5.3	Stiftelser .....	81
5.5.4	Offentlig-privat samarbeid (OPS) .....	82
6	Teoretiskorientert oppsummering og konklusjon .....	85
6.1	Kommunen som utvikler og tilrettelegger gjennom nettverk.....	85
6.2	Styrende ytre rammer .....	89
6.3	Mobile praksisers formative kraft.....	91
6.3.1	Co-evolusjonære prosesser .....	92
7	Referanser .....	94

**Figur- og tabelloversikt:**

<b>Figur 1: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter tid, Mandal. ....</b>	<b>12</b>
<b>Tabell 1: Byggeareal. Fritidsbygninger, etter region, tid og statistikkvariabel.....</b>	<b>12</b>
<b>Tabell 2: Sysselsatte per 4.kvartal, etter region, næring, tid og statistikkvariabel.....</b>	<b>13</b>
<b>Figur 2: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter tid, Bykle.....</b>	<b>15</b>
<b>Tabell 3: Byggeareal. Fritidsbygninger, etter region, tid og statistikkvariabel.....</b>	<b>16</b>
<b>Tabell 4: Sysselsatte per 4.kvartal, etter region, næring, tid og statistikkvariabel. ....</b>	<b>17</b>
<b>Figur 3: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter region og tid, Bykle og Mandal.....</b>	<b>18</b>
<b>Tabell 5: Governance matrix .....</b>	<b>28</b>
<b>Figur 4: Politisk organisering Mandal .....</b>	<b>57</b>
<b>Figur 5: Administrativ organisering og ledelse i Mandal .....</b>	<b>58</b>
<b>Figur 6: Politisk organisering Bykle .....</b>	<b>59</b>
<b>Figur 7: Administrativt organisasjonskart Bykle.....</b>	<b>60</b>
<b>Tabell 6: Governance matrix of govenance networks in Bykle .....</b>	<b>89</b>

## 1 Innledning

Å ha hytte i Norge, enten ved sjøen eller på fjellet er blitt mer og mer populært de siste årene, og stadig flere får anledning til å realisere sine hyttedrømmer.

”... mellom 1998 og 2008 ble det nærmere 50 000 flere hytter i Norge. I dag finnes det omtrent 400 000 hytter i landet, og mer enn 20 prosent av befolkningen eier ei hytte. I tillegg har cirka halvparten av den norske befolkningen tilgang til ei hytte” (Ellingsen & Hidle 2011, s. 91).

Hyttefenomenet har dype røtter i Norgeshistorien. Ellingsen og Hidle (2013) viser til at det hele kan spores tilbake til de dager da mange lavlandsgårder hadde en liten hytte for deres sommerbeite i fjellet. Videre betyr dette at hyttefenomenet i Norge derfor har et distinkt landlig preg over seg, og for mange gir dette muligheter for friluftsliv og kontakt med naturen. Flertallet av hytteeiere har nemlig fast bosted i byer (Agderforskning 2008), og det er rurale kommuner som befinner seg innenfor en helgebasert reiseavstandssone fra byene som opplever mesteparten av den dagsaktuelle veksten (Ellingsen & Hidle 2013). Dette er med på å skape strømminger fra by til bygd, fra det urbane til det rurale.

Strømminger mellom det urbane og det rurale har i alle tider eksistert til en viss grad. Etter hvert som verden har blitt mer globalisert har en også sett at samspill mellom land, regioner og byer har blitt viktigere for lokal utvikling. Denne typen strømminger kan ha form som fysiske varer, men det kan også være flyt av ideer, verdier, mennesker, kapital og teknologi, for å nevne noe (Holt-Jensen 2009), og som gjerne beriker et lokalsamfunn. Disse forholdene har gjort at regioner og steder blir mer og mer påvirket av hverandre, og sett i sammenheng med typiske hyttesteder viser Hidle, Farsund og Lysgård (2009) i sin artikkel til en forståelse om at ”nowadays purpose-built locations for second homes give the impression of rather urbanized, condensed areas with a number of facilities in the immediate area” (s. 5/252). Dette er også utviklingstrenden for hytteutbygging i de to studieområdene som denne oppgaven baserer seg på; Mandal og Bykle kommune.

I en større prosess hvor det rurale er i endring, er fokus på hytteutbygging en måte å tilpasse seg en restruktureringsprosess. Woods (2005) viser til at på grunn av store endringer i den rurale økonomien, har det også skjedd endringer ved at områder som tidligere ble brukt til for eksempel



jordbruk, i dag kan bli brukt innenfor turistnæringen. Rural økonomi har gått fra i hovedsak å være basert på å få avkastning fra jorden og dens fysiske verdi, til å gi avkastning på grunn av jordens estetiske verdi. I litteraturen beskrives dette som en varegjøring av det rurale (Woods 2005). Det antyder at steder må konkurrere med andre steder, for å være attraktive på markedet, og her kan en koble kommunale instanser inn for å sikre en aktiv og strategisk planlegging.

Kommunen har selv en viss grad av politisk makt, men det er også ulike typer press som påvirker hva en kan gjøre. Dette kan eksempelvis være ulikt press fra forskjellige samfunnsgrupper, eller det kan handle om press fra nasjonale myndigheter og lignende maktutøvende instanser. Alt dette virker inn på kommunal planlegging og politikk, og det kan eksemplifisere hvordan et skala-perspektiv kan gjenspeile. Det geografiske skala-konseptet er veldig fokusert på sammenkoblingen mellom geografisk skala og de ulike skalanivåene. Det er ikke en måte å dele verden inn i ulike isolerte enheter, men en måte og konseptualisere ulike dimensjoner og forholdet mellom dem. Det betyr at det som skjer på et skalanivå i stor grad er påvirket av hva som skjer på andre skalanivåer (Haarstad 2014). Som et eksempel på dette kan vi nevne at Bykle kommune har trådd aktivt i kraft for å legge til rette for hytteutbygging på Hovden, der de selv har styrt denne utviklingen. Ifølge en rapport gjennomført av Agderforskning (2009) mottar ikke Bykle kommune rammetilskudd fra staten. Dette fordi de har store inntekter fra kraftindustrien, og det kan se ut som om staten har liten økonomisk påvirkning på kommunen. Det må likevel påpekes at det er staten som lager reglene som styrer dette.

Den norske hytta er en del av en nasjonal identitet, og det blir gitt klare nasjonale føringer for hvordan kommunenes planlegging og utbygging av fritidsbebyggelse skal foregå. Fritidsboligene beslaglegger betydelige arealer både i fjellet og langs sjøen, og i de mest attraktive hytteområdene kan utbyggingspresset være stort. Det er et nasjonalt mål at fritidsbebyggelsen skal lokaliseres og utformes med vekt på landskap, miljøverdier, ressursbruk og estetikk, og det er kommunene selv som har hovedansvaret for å oppfylle dette målet. Kommunene må tenke langsiktig og trekke klare grenser mot de områdene som ikke skal utbygges, og kommuneplanen er et viktig redskap for å få til dette (Miljøverndepartementet 2005)

Kommuner som har en bevisst holdning til utbyggingstempo, organisering og samarbeid mellom utbyggerne, og som har et eksisterende næringsliv å bygge på, ser ut til å få mest ut av hyttebyggingen i forhold til verdiskaping og lokalt positive ringvirkninger. I mange kommuner

betyr hytteutbyggingen inntekter og arbeidsplasser, som kan bidra til å holde bosettingen oppe (Miljøverndepartementet 2005).

I diskursiv lesning av planlegging, sier John Pløger (2002) at det alltid ligger en by og bylivsforståelse til grunn som former ideen om hvilket byliv som skal leves på et sted, og ideen om den gode by som borgerne skal identifisere seg med. Norsk nærmiljøplanlegging har vært det som Pløger kaller en funksjonalistisk eller en materialistisk planlegging, som vil si at man forsøker å skape sosiale rom gjennom fysiske tiltak. Fysiske tiltak kan eksempelvis være å utvikle møteplasser som kan gi bredere engasjement, samt skape trygge og inkluderende bomiljøer, der koblingen mellom det fysiske og det sosiale er tydelig. Fysiske strukturer preger nemlig menneskene som bor der, samtidig som menneskene former stedet og gir det dets egenart.

Det Pløger (2002) derimot stiller spørsmålsteget ved, er om planleggingen kommer inn med sine forventninger til hva som er et godt fellesskap og et godt bomiljø, men at dette ikke nødvendigvis gjenspeiler forventningene eller oppfatningene til folket. Når man snakker om hyttestedestinasjoner blir dette kanskje enda mer komplekst, ettersom forestillinger og bruk av stedet kan variere ganske kraftig for hva de faste innbyggerne versus de midlertidige innbyggerne mener er rett eller passende. Som planlegger manøvrerer man derfor innenfor en potensiell konflikt mellom planleggernes systemverden, den institusjonelle, og folks livsverden, som er erfarings- og hverdagsbasert (Diken 1994).

Pløger (2002) hevder at det er tre tankesett, eller ideologier, som ligger til grunn for norsk nærmiljøplanlegging. Det første handler om forebyggende fornuft, at man skal forebygge sosial utstøting, ensomhet, isolasjon osv. Det andre bygger på utforming av funksjonell planlegging, der man former det sosiale gjennom å designe rommet. Ved å skape sosio-materielle handlingsfelt, som betyr at det sosiale og det materielle samspiller på en god måte i hverdagen, kan man for eksempel bidra til å skape gode bomiljøer. Det tredje tankesettet omhandler nærhetsetikk, som innebærer et ønske i nærmiljøplanleggingen om en politikk som fremhever et naboskap der det ligger en ansvarlighet for medborgeren sin. Det medfører at man har en forpliktelse til kollektive ting, der målet er å etablere en følelse av fellesskap og det store "vi".

Politisk praksis er alltid bundet opp med former for kollektiv identitet. Tilly (2002) argumenterer for at politikk i stor grad dreier seg om å bygge opp delte historier, eller narrativer, om hvordan det

oppstår grenser mellom ”vi” og ”dem”, samt en forståelse om hva som skiller disse fra hverandre og hva slags maktrelasjoner som holder dem på plass. Slike identiteter er ikke basert på faste materielle interesser, men skapes og opprettes først og fremst i forbindelse med strukturer av betydning, konstruert gjennom intersubjektive relasjoner. Diskurser gir sett av ressurser og begrensninger som aktører bruker, bevisst og ubevisst, til å forme politiske identiteter. En person som er fastboende i for eksempel Bykle, vil ha en tilhørende identitet og gå under betegnelsen som ”lokal innbygger”. Dette er et eksempel på en diskurs, og etablerer en ”vi/dem” grense der andre fastboende er en del av ”vi”, mens de som ikke har fast bolig vil bli en del av ”dem”. Denne handlingen muliggjøres ved at man har et visst sett av identiteter tilgjengelig, samtidig som den begrenses av den varierende tilgjengeligheten av identiteter (Tilly 2002). En slik gruppering kan skape konsekvenser eller legge føringer for det jeg i denne oppgaven ønsker å undersøke; hvordan de to kommunene Bykle og Mandal håndterer hytteturismens midlertidige tilstedeværelse. Kommuner kan tilnærme seg mobilitet og midlertidighet på ulike måter, og det kan i noen tilfeller utgjøre egne strategiske felt i den lokale planleggingen og politikken.

Bykle kommune har selv innført begrepet ”hyttebykler” for å beskrive personer som eier hytte i Bykle. Dette er et eksempel på et plankonsept med opphav i et ønske om å inkludere og integrere hyttefolket som en del av kommunens innbyggere. Det er en diskurs som kan antas å skulle være med på å strukturere også deler av politikken, samtidig som det indikerer en bevisstgjøring og håndtering av identifiseringen av ”vi” og ”dem” i planleggingen. I denne sammenhengen med Mandal og Bykle, vil jeg også se på fraværet av et lignende begrep som ”hyttebykler” i Mandal, og prøve å finne ut hvilke meningskontekster hyttefolket da blir satt inn i, og hvilken betydning dette eventuelt har for planlegging og politikk. Ettersom jeg selv er oppvokst i Mandal kjenner jeg til et mer folkelig begrep som blir brukt av enkelte for å beskrive en gruppering av turister som kommer fra Rogaland, og det er ”pissemaur”. Det indikerer en helt annen ordlyd enn ”hyttebykler”. I den sammenheng er det også viktig å presisere at ”pissemaur” er et mer muntlig begrep, en slags slang som på ingen måte har noe med kommunens planstrategi å gjøre, slik ”hyttebykler” i Bykle har. Jeg ønsker dog ikke å gå mye nærmere inn på betydningen av akkurat dette begrepet, ettersom jeg vil fokusere på planleggingen og politikken rundt hytteturismen, og ikke folkelig slangbruk. Jeg noterer meg derfor et fravær av et lignende begrep som ”hyttebykler” i Mandal, og det er det som i denne sammenheng vil være interessant. Noe som er verdt å merke seg i forhold til dette plankonseptet om hyttebykler, er at meningskontekster rundt begrepet kan legge føringer for

planlegging og politikk, samtidig som planlegging og politikk kan legge føringer for hvilke meningskontekster som hyttefolket plasseres inn i. Det kan altså virke begge veier. Men på hvilken måte virker dette?

Som kommune forplikter man seg til folk som eier noe i kommunen, blant annet i form av å være en tjenesteleverandør for både hyttefolk og lokale innbyggere. Begge har krav på tjenester fra kommunen, men dersom det er et tydelig skille mellom ”dem” og ”vi”, så kan det være med på å skape en forskjell. Eksempelvis kan det være forskjell på grad av regulering, i form av at det kan settes størrelsesbegrensninger, utformingsbegrensninger, hvor strenge en er på omdisponeringer og omreguleringer og lignende eksempler. Er det noen regler som gjelder for hyttefolk og noe annet som gjelder for lokale folk? Driver man med dobbelstandard, eller ønsker en å ha en enhetlig standard i kommunen? Ulike områder kan blant annet være vernet eller regulert av riksantikvaren, og da har man spesielle føringer for en del element som går på arealbruk, bygningsvern, bygningsstørrelse, takvinkel og lignende faktorer. Kommunene kan selv være med å bestemme i hvilken grad de vil bruke plan- og bygningsloven som et aktivt verktøy i disse områdene, og det vil bli interessant å se om dette varierer mellom de to kommunene, og i hvilken grad disse diskursive elementene er satt i virke. Er det slik at man i Bykle er mer lempelig, mens man i Mandal har en strengere fremtoning? Eller er det kanskje motsatt? Slike faktorer kan også påvirke relasjonen mellom hytteeier og lokalsamfunn, og dermed også en del av planleggingen.

Turisme generelt kan representere mange viktige verdier for et lokalsamfunn, og særlig tydelig kan bidrag fra hytteturisme være synlig på enkelte steder, noe som kan generere både muligheter og utfordringer for kommunene. I denne oppgaven vil jeg se nærmere på hytteturisters midlertidige tilstedeværelse, og hvordan skillet mellom faste og semipermanente innbyggere håndteres i planleggingen i de to kommunene Mandal og Bykle. Idéen er å undersøke hvordan den politiske planleggingsdiskursen i de to kommunene håndterer nettopp dette med midlertidighet, og hvordan man videre planlegger for folk som ikke bor der, og som ikke har stemmerett eller er involvert i så stor grad, men som allikevel er viktige bidragsytere for kommunene.

Et aspekt ved hvordan planleggerne håndterer dette skillet, vil i denne oppgaven bli diskutert i forhold til debatten om eiendomsskatt. Innføring av eiendomsskatt i Mandal er et eksempel på en plan- og politisk styrt handling, med røtter i en dårlig økonomi, som påvirker og kanskje endrer meningsinnholdet som hytteturistene får overfor kommunen. Dette kan være innenfor et rent

økonomisk aspekt, eller det kan handle om en følelse av identitet og tilknytning, men også andre områder. Her blir det aktuelt å undersøke om kontekst ser ut til å legge noen føringer for debatten rundt eiendomsskatt, og hva slags rasjonaliteter som ligger til grunn for de avgjørelser som blir tatt. At eiendomsskatt kan bidra til å skape resultater for en kommune som Mandal levnes det liten tvil om. Videre vil jeg undersøke hva hyttefolket betyr, hvordan de omtales innen planfeltet og hva slags meningsunivers de lokaliseres i innenfor planleggingen og den politiske diskursen i de to kommunene. I tillegg vil jeg se på om dette kan bidra til å forklare noe av forskjellene i politikk.

For å gripe ann hva dette egentlig dreier seg om, behøves et analytisk perspektiv. Jeg vil derfor i denne oppgaven undersøke nærmere hvordan den rådende styringsstrukturen er i de to kommunene. Hvem det er som involveres og deltar i plansystemet knyttet til feltet, samt hva slags mentaliteter og logikk som synes å råde når det kommer til hyttefolk. Jeg vil ta for meg ulike diskurser som er knyttet til hvordan den midlertidige tilstedeværelsen blir håndtert i de to kommunene. Dette vil blant annet dreie seg om informantenes ulike fortellinger og ulike forståelsesrammer for hva hytteeiere eller hyttefolk i de to kommunene faktisk er, og om de tildeles bestemte meningskontekster. Videre vil jeg gå inn på om dette ser ut til å være strukturerende elementer for hvordan planlegging og politikk blir ført og utøvd lokalt. Da er det viktig å presisere at det kun er snakk om den politikken som kommunene selv rår over. Hvordan hyttepolitikk og mobilitet plasserer seg i forhold til annen politikk og planlegging vil også bli vurdert. Her kan det bli spennende å se om kommunene bruker hyttepolitikk og mobilitet som en aktiv strategi i annen politikk, for eksempel som en del av en bosettingsstrategi. Dersom det er tilfellet, kan det gjenspeile en måte hyttemobilitet påvirker lokale forhold. Og videre; hva kan dette ha å si for plansystemet? Dette gjenspeiler problemstillingene som jeg vil basere oppgaven min på.

## 1.1 Problemstillinger

Hovedproblemstilling: Hvordan håndterer de to kommunene Mandal og Bykle hytteturistenes midlertidige tilstedeværelse?

Underproblemstillinger:

- På hvilken måte og i hvilken grad innlemmes hytteturistene i det lokalpolitiske planleggingssystemet?
- Hvordan evner plansystemet å koble seg på disse relasjonelle forholdene i handling og praksis? Hvordan kan vi forstå hyttemobilitetens formative kraft, og hvordan kan det virke strukturerende for den politikken som blir ført og de prioriteringer som gjøres lokalt?

Oppgaven vil bygges opp under kontekstuelle bakenforliggende forhold som gjør at det i de to kommunene kommer frem forskjeller når det snakkes om hyttepraksis. Ulik kontekst legger ulike føringer for ulike praksiser, selv om det også er noen likheter mellom kommunene. Mandal blir i denne oppgaven behandlet som et eget individuelt case, og det samme gjør Bykle. I de kommende kapitlene vil jeg først presentere de to studieområdene som oppgaven bygger på. Deretter vil det bli en gjennomgang av relevant teori og metode jeg har valgt å bruke for å undersøke problemstillingene.

I det første analysekapittelet vil det legges frem empirisk materiale som viser hvordan kommunene organiserer seg og driver planlegging og politikk i praksis. Jeg vil her se nærmere på hvordan kommunene forholder seg til hytteturistene i form av kommunikasjon og dialog i planleggingen, og på hvilken måte/i hvilken grad dette er forskjellig. Kapitlet bygges i hovedsak opp under og forsøker å svare på den første underproblemstillingen om hvordan hytteturistene innlemmes i det lokalpolitiske planleggingssystemet. I det neste kapitlet vil jeg ta for meg andre underproblemstillinger og forsøke å forklare de formative kreftene som kommer som følge av hyttemobilitet. Det vil da være relevant å se på hvordan dette kan være både forskjellig, men også noe likt i de to kommunene. Videre vil jeg presentere aktuelle politiske caser, og undersøke hvordan lokale plansystemer responderer og/eller er proaktive i forhold til hytteturisme. Jeg vil eksplisitt

forsøke å avdekke diskursive meningskontekster som hytteturistene får i møte med lokale betingelser, og om det kan ha noen videre effekter. Det diskursive perspektivet bygger her på en idé om at meningskontekster som tilegnes hyttefolket, og effekter dette har for politikk og planlegging, spiller en rolle for hvordan planleggerne håndterer hytteturisters midlertidighet. Ettersom jeg ved dette studiet vektlegger at jeg skal forstå hvordan kommunene hver for seg håndterer dette med midlertidighet, vil jeg diskutere casene i lys av hverandre, uten å kjøre en sammenligningsstudie. De kontekstuelle forholdene er veldig forskjellig, og det ville av den grunn ikke vært fruktbart med en sammenligning i denne studien. I områdebeskrivelsen som nå følger vil det være en fyldigere representasjon av de to kommunene.

## 2 Områdebeskrivelse

Oppgaven tar for seg kystkommunen Mandal i Vest-Agder, og innlandskommunen Bykle i Aust-Agder, og av ervervet forkunnskap vet jeg at situasjonen er forskjellig i de to kommunene. Det vil derfor være bruk for en beskrivelse av området med henvisninger til statistikk, for å kunne se de grunnleggende kontekstuelle forholdene for casene.

### 2.1 "... soleklart" – om Mandal kommune

Mandal er en bykommune lokalisert på sydspissen av den vestlige delen av de to Agder-fylkene, Vest-Agder. Mandal fikk bystatus i 1921, og er i dag den nest største byen i Vest-Agder og Norges sørligste kommune. Kommunen grenser i vest og nordvest mot Lindesnes, nord mot Marnardal, og i øst mot Søgne. Kommunens areal strekker seg over 222 kvadratkilometer, og innbyggertallet er registrert til 15 529 per 1.januar 2016. Befolkningsveksten i Mandal har gått jevnt oppover gjennom flere år, og for ti år siden i 2006, var det 14 069 innbyggere, og for fem år siden, i 2011, var det registrert 14 960 innbyggere (SSB 2016).

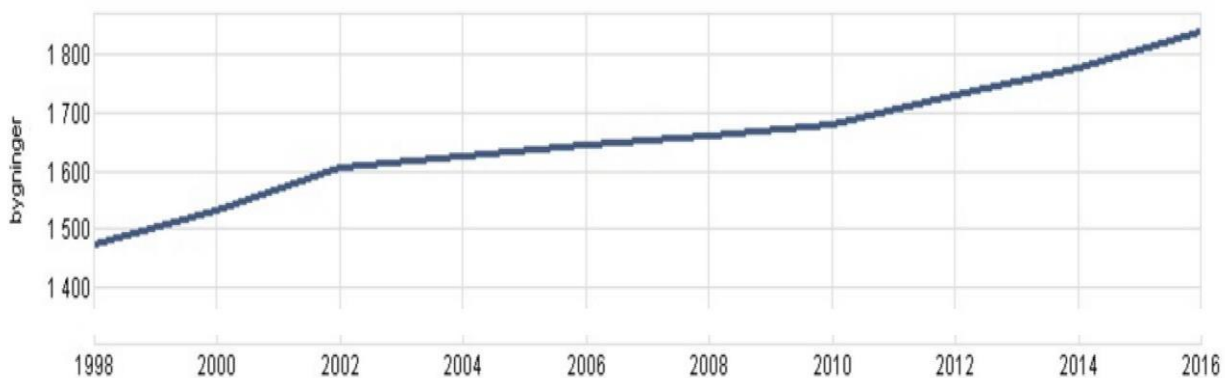
Kommunen uttrykker blant annet gjennom sine nettsider en visjon som blant flere ting omhandler å: *"være en merkevare som skal trekke flere turister til kommunen og sette Mandal på kartet nasjonalt og internasjonalt"* (Kommuneplan Mandal s.5). Kommunen uttrykker også at de skal arbeide for å kunne tilby attraktive boligtomter, og at det er flere pågående prosjekter som skal bidra til dette.

Byen er i dag kjent for sin sommeridyll og med en flott skjærgård godt tilrettelagt for båtliv og båtturister, og med en stor mengde hytter. Ut ifra mine undersøkelser i forkant av feltarbeid, bæres det preg av at kommunen ønsker vekst, og har en profil for hvordan de vil fremstå der turisme er en del av denne veksten. Det er her interessant å se at turisme likevel ikke ser ut til å få overdrevent stor plass i planleggingen, og hytteutbygging nevnes i liten grad. Det er derfor svært interessant å se hvordan dette faktisk er, vel og merke også her uten fokus på innbyggere utenfor Mandal.

Per 1.januar 2016 er antall fritidsboliger i Mandal registrert til 1 841 (SSB 2016). Altså er det langt flere fastboende enn det er fritidsboliger. Er det da grunnlag for å kalle dette for en hyttekommune? Dette antallet kommer av en gradvis og relativt stabil økning av flere nye hytter pr år. Ved å kikke



på grafen for antall fritidsboliger i Mandal fra 1998 og frem til 2016, med tidsvariabel som viser annethvert år, får en et grafisk innblikk i utviklingen.



Figur 1: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter tid, Mandal. Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2016

Grafen viser at Mandal har hatt en kontinuerlig vekst i antall fritidsboliger. Fra 2002 til 2004 ser det derimot ut til å flate noe ut, også stiger det raskere igjen. Rundt år 2010 ser det ut til å stige spesielt godt, en trend som holder seg, men sett under ett er det økning av fritidsboliger i Mandal. Nok en indikasjon på dette kan sees i tabellen under, hvor det er nærliggende å si at utbygging av nye fritidsbygninger viser seg å være økende, og det er stadig utvikling innenfor området.

I tabellen under kan du se med tall hvordan utviklingen varierer fra år til år, her vist med to års intervaller mellom. Oversikten viser hvor mange igangsatte fritidsbygninger, og hvor mange fullførte fritidsbygninger det registreres hvert år.

Tabell 1: Byggeareal. Fritidsbygninger, etter region, tid og statistikkvariabel. Kilde: Statistisk sentralbyrå, 2016.

	2010		2012		2014	
	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger
Mandal	40	10	26	17	27	16

Kommunen har generelt stor turisttrafikk, både gjennom hytter og den såkalte bilturisten. Ytterst langs elvemunningen til Mandalselva som renner gjennom byen, starter strandlinjen til Mandals store stolthet; Sjøsandene. Sjøsandene er en av mange strender som ligger i umiddelbar nærhet til bykjernen. Her yrer det av badeglade strandgjester på sommerstid, og spør du lokalbefolkningen vil du sannsynligvis få til svar at det er mest turister akkurat på Sjøsandene. Lokalbefolkningen trekker mye ut på de mindre, mer skjermede strendene, spesielt under høysesongen. Ofte også på grunn av værmessige forhold, da strendenes plassering rundt byen gjør det mulig å alltid finne en strand i ly for vind.

Næringslivet i Mandal er uten tvil sterkt påvirket av turismen, og i tabellen under kan vi se at det i 2014 var Varehandel, hotell, samferdsel, finanstjenester, foretningmessig tjenester, og eiendom som var den viktigste næringen i Mandal målt etter sysselsatte i kommunen.

Tabell 2: Sysselsatte per 4.kvartal, etter region, næring, tid og statistikkvariabel. Kilde: Statistisk sentralbyrå 2016

	2010	2012	2014
MANDAL	Sysselsatte personer etter arbeidssted	Sysselsatte personer etter arbeidssted	Sysselsatte personer etter arbeidssted
Jordbruk, skogbruk og fiske	116	129	122
Sekundærnæringer	1347	1592	1689
Varehandel, hotell, samferdsel, finanstjen., foretningmessig tjen., eiendom	2205	2219	2154
Off.adm., forsvar, sosialforsikring	297	309	317
Undervisning	497	499	533
Helse og sosialtjenester	1275	1289	1275
Personlig tjenesteyting	153	176	176
Uoppgitt	33	31	39

Statistisk sentralbyrå (2016) opererer med den historisk vanlige inndelingen av næringslivet, der ulike næringer deles inn i en tredeling; primær-, sekundær- og tertiærnæringer, som igjen består av ulike bransjer. Primærnæring er næringer som utnytter naturen til å fremstille råvarer, og omfatter blant annet jordbruk, skogbruk og fiske. Disse næringene leverer råvarer eller råstoff til

sekundærnæringene, og foredling skjer normalt her. Sekundærnæringer er næringer der varer blir helt eller delvis produsert, slik som vareproduserende industri, vann og kraftverk og bygg og anlegg. Varehandel, hotell, samferdsel, finanstjenester, foretningstjenester, eiendom, og privat og offentlig tjenesteyting regnes som tertiærnæringer, også kalt servicenæringer, og er næringer hvor produktet ikke lenger er varer, men tjenester. Denne næringen står i dag for den største andelen av sysselsettingen i de avanserte økonomier, noe vi ser også gjenspeiles i sysselsettingsstatistikken i Mandal. Med sysselsetting menes summen av tilsatte og eiere.

## **2.2 "Bykle ser langt" – om Bykle kommune**

Bykle er en kommune helt nord i Setesdal-regionen, som er en del av Aust-Agder fylke. Det totale arealet er på 1467 kvadratkilometer, og folkemengden er pr. 1. januar 2016 på 945 (SSB 2016). Sammenlignet med landsgjennomsnittet er ikke befolkningen i kommunen veldig stor, og i statistikken kan en se at det både svinger litt opp og litt ned i folkemengden. For ti år siden, i 2006, ser vi at det registrerte folketallet ligger på 874 personer. Fem år senere, i 2011, har kommunen opplevd positiv vekst og kan skimte med en befolkning på 989 registrerte innbyggere. Dette forteller oss også at kommunen i dag med sine 945 faktisk har gått ned i folketall. Det ser for øvrig også ut til å være trenden i Bykle, at det noen år er positiv folketilvekst, mens det andre år er negativ tilvekst (SSB 2016).

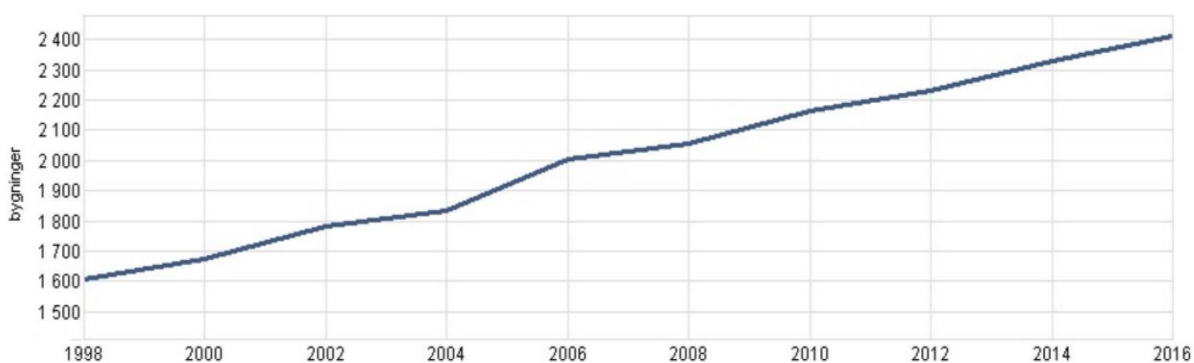
Bykle er en kraftkommune, og vannkraften som utvinnes her gir gode inntekter til kommunen. Ifølge en informant i kommunen kommer hele 75 prosent av deres inntekter fra kraftnæringen. Dette gir et godt grunnlag for å kunne utvikle andre deler av kommunen. Det har over lang tid vært fokus på å presentere kommunen som en reiselivsdestinasjon, og den viktigste vekstnæringen i Bykle i dag er reiselivsnæringen (Bykle kommune 2016). Dette kommer også frem av at kommunen på sine nettsider skriver at:

"Reiselivsnæringa har eit betydeleg tyngdepunkt på Hovden og er den viktigaste vekstnæringa i kommunen. Både med omsyn til økonomi og ikkje minst sysselsetting, har reiselivsnæringa stor verdi også for verksemdar ut over det som blir karakterisert som reine reiselivsbedrifter" (Bykle kommune 2016).

Det virker som om Bykle kommune med dette anerkjenner, verdsetter og ikke minst legger til rette for at turister skal komme til kommunen. Måten de har gjort dette på er å fokusere på utbygging av infrastruktur og å tilrettelegge for hyttebyggere. I tillegg er det viktig å legge til rette for tilflytting til kommunen, og ta vare på de lokale innbyggerne. Her har de ulike ordninger som gjør kommunen attraktiv, blant annet subsidierte barnehageplasser og billige tomter.

I Bykle var det per 1. januar 2016, hele 2 412 registrerte fritidsboliger (SSB 2016). Her kan man også se hvor viktig hytteturisme er for kommunen, ettersom det er registrert 2 412 fritidsboliger, men bare 945 personer registrert med fast bosted i 2016. En informant som jobbet med utvikling i Bykle kommune hadde gjort et regnestykke som konkluderte med at det til enhver tid er dobbelt så mange ”hyttebyklere” som fastboende i kommunen. Altså to av tre personer i kommunen er hyttebyklere. Det må presiseres at det her er snakk om gjennomsnittstall i løpet av et år, men tallene er likevel oppsiktsvekkende.

Kommunen har hatt en stabilt økende utvikling innen nye fritidsboliger pr. år de siste atten årene. For å kunne se utviklingen i hyttemarkedet i Bykle har jeg sett på statistikk fra Statistisk Sentralbyrå (2016) som tar for seg antall fritidsboliger år for år, her vist ved annethvert år, helt tilbake til 1998 og frem til 1.januar 2016.



Figur 2: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter tid, Bykle. Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2016

Som vi ser av grafen har Bykle kommune hatt en jevn og god økning i antall fritidsbygninger de siste atten årene. Spesielt årene 2004 til 2006 markerer seg som år med stor vekst. Noe som også kan sies om 2008 til 2010.

Av oversikten kan vi også se at det har vært en økning på i overkant av 700 fritidsboliger totalt de siste 16 årene. Basert på disse observasjonene, er det nærliggende å anta at hyttemarkedet i Bykle er i stadig vekst.

Det er viktig å påpeke at disse statistikkene som viser antall fritidsboliger ikke viser antall boenheter. Det vil si at leilighetskompleks og bygninger med flere boenheter regnes som kun én bygning i statistikken slik at tallet på boenheter i realiteten, og mest sannsynlig er enda høyere.

Tendenser for utbygging kan ses i tabellen under. Det er en oversikt over hvor mange igangsatte fritidsbygninger, og hvor mange fullførte fritidsbygninger det registreres hvert år. Her har jeg valgt å vise det med to års intervaller.

Tabell 3: Byggeareal. Fritidsbygninger, etter region, tid og statistikkvariabel. Kilde: Statistisk sentralbyrå, 2016.

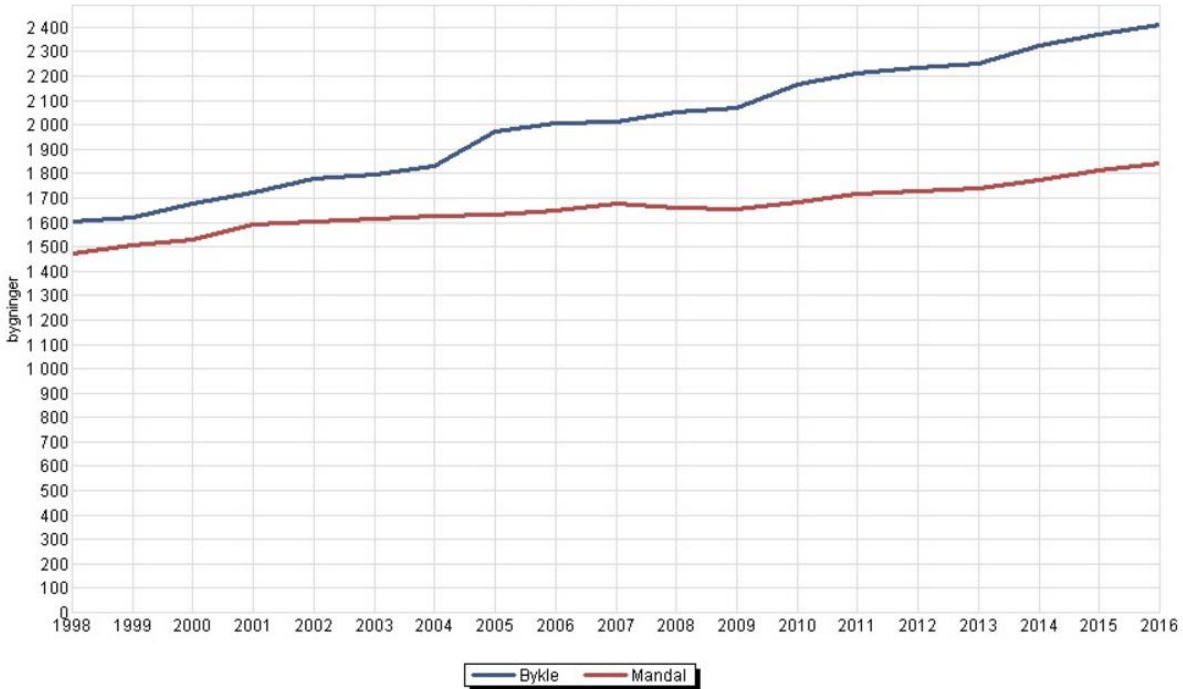
	2010		2012		2014	
	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger	Igangsatte fritidsbygninger	Fullførte fritidsbygninger
Bykle	91	41	25	41	60	44

Utbygging av hytter preger store deler av sekundærnæringene i Bykle kommune, og i 2014 kan vi se at det var den viktigste næringen i Bykle målt etter sysselsatte i kommunen. Varehandel, hotell, samferdsel, finanstjenester, foretningmessig tjenester, og eiendom, kommer hakk i hæl som den nest største og viktigste. De har begge direkte å gjøre med reiselivet og hyttene i Bykle, særlig på Hovden, og kommunen selv arbeider aktivt med å både opprettholde og videreutvikle næringene i samsvar med reiselivsnæringen.

Tabell 4: Sysselsatte per 4.kvartal, etter region, næring, tid og statistikkvariabel. Statistisk sentralbyrå, 2016.

BYKLE	2010	2012	2014
	Sysselsatte personer etter arbeidssted	Sysselsatte personer etter arbeidssted	Sysselsatte personer etter arbeidssted
Jordbruk,skogbruk og fiske (primærn.)	18	10	11
Industri og håndverk (sekundærn.)	141	160	173
Varehandel, hotell, samferdsel, finanstjen., foretningmessig tjen., eiendom	165	146	161
Off.adm., forsvar, sosialforsikring	41	43	46
Undervisning	62	60	59
Helse og sosialtjenester	86	90	103
Personlig tjenesteyting	59	44	30
Uoppgitt	5	1	1

For å gi et mer nøyaktig og oversiktlig grafisk bilde av de to kommunenes utvikling, har jeg valgt å sette de to grafiske fremvisningene av eksisterende bygningsmasse sammen i en og samme graf. Man ser at begge kommunene har opplevd vekst, men det er tydelig at Bykle overgår Mandal i denne utviklingen. Fra 2009 til 2014 har Bykle hatt en vekst på 256 nye fritidsbygg, mens Mandal i samme periode hadde 121 nye fritidsbygg.



Figur 3: Eksisterende bygningsmasse. Antall fritidsbygninger etter region og tid, Bykle og Mandal. Kilde: Statistisk Sentralbyrå 2016

Sammenlignet med Mandal, er vekstkurven for fritidsbygninger i Bykle brattere. Disse hendelsene er produkter av mange kausale kjeder. Mandal kommune er en bykommune som ikke er spesielt godt bemidlet, men som har reiselivet som en viktig bidragsyter til næringslivet, der hytter er en del av det. Bykle er en relativt liten kommune av størrelse som gjennom flere år har levd godt på inntekter fra vasskraft. I dag er reiseliv den viktigste vekstnæringen og av stort satsningsfokus for kommunen som holder langt flere fritidsboliger enn faste boliger.

### 3 Teoretisk rammeverk

Det er hensiktsmessig å relatere teorier til prosjektet for å få best mulig kunnskap om tema, og for å finne ut hva som skjer, og har skjedd, i akkurat dette tilfellet. I denne delen omhandler den teoretiske forankringen vil jeg diskutere relevant teori som kan belyse problemstillingene. Prosjektet undersøker hvordan kommunene Mandal og Bykle håndterer den midlertidige tilstedeværelsen av hytteturister, med fokus på lokal planlegging og politikk.

I geografifaget er en opptatt av å se det helhetlige perspektivet, være oppmerksom og bevisst på sammenhenger og den kompleksitet som finnes i et samfunn og på et sted. Det er stor forskjell på 1 841 registrerte fritidsboliger i Mandal og 2 412 registrerte fritidsboliger i Bykle, fremfor eksempelvis 100 registrerte fritidsboliger et annet sted. Hytter og hytteturister har en betydning og innvirkning på lokale forhold og den planlegging og politikk som føres. For å kunne si noe om dette forholdet vil jeg ta utgangspunkt i planleggingsteori som har med nettverksstyring og governance å gjøre, samt bevege meg inn på hvordan governance kan ses som et analytisk verktøy. Deretter vil jeg ta for meg strategisk arealplanlegging og gå dypere inn på hvordan teorien i dette tilfellet kan overføres til praksis. I kapitlet for øvrig vil jeg relatere teori til mobilitet, ettersom hyttemobilitet kan legge føringer for kommunal planlegging og politikk, og de to kommunenes håndtering av hytteturistenes midlertidige tilstedeværelse.

#### 3.1 Planleggingsteori

”Samfunnsplanlegging handler om å forstå sosialt liv for å forbedre betingelsene for det livet som skal leves lokalt. For å planlegge på dette nivået må vi vite hvordan liv leves lokalt; vi må kjenne de ulike livsformene i lokalmiljøet og vi må forstå hvordan folk mestrer sine omgivelser og livsbetingelser” (Nyseth, 2001: 87).

I følge Vike (2001) har offentlig planlegging på lokalnivået i Norge fått tre hovedfunksjoner. For det første skal planlegging samordne og utvikle. For det andre skal den sikre medvirkning og legitimitet, og for det tredje er planleggingens funksjon å ta i bruk lokal kunnskap for å forme fremtiden. Dette er den teoretiske fremstillingen, men hvordan fungerer så dette i praksis?

Samfunnsplanlegging integrerer fysisk planlegging, økonomisk planlegging og sosial planlegging. Fysisk planlegging inkluderer arealplanlegging og fysisk, tredimensjonal planlegging, mens



offentlig økonomisk planlegging inkluderer investeringer og driftsbudsjetter i kommunene. Sosial planlegging inkluderer planlegging av lokalsamfunn og menneskers velferdstilbud, som utgjør en stor del av kommunale budsjetter. Planlegging skjer innenfor rammene av det norske styringssystemet som er organisert i tre nivåer: stat, fylkeskommuner og kommuner. Hvert nivå har sine politisk valgte organ og administrasjoner (Holt-Jensen 2010).

### **3.2 Strukturer for styring og nettverk**

Norske kommuner har stående tradisjoner for å drive nettverksbasert planlegging og politikk, og ifølge Normann og Vasstrøm (2012) har rollen til kommunene gjennomgått en endring i løpet av de siste ti årene. Utfordringer som fallende økonomisk aktivitet, aldring og en avtagende befolkning og sosiale belastninger er noe av det som peker på som spesielt aktuelt for rurale kommuner. Forventninger til landkommuner har derfor utfordret dem til å ta på seg nye utviklingsroller. De tradisjonelle rollene til kommunene er å fungere som et demokratisk organ og være en arena for lokalpolitikken, samt administrere nasjonal lovgivning og sikre at tjenester blir levert til innbyggerne. Disse rollene er fortsatt viktige pilarer i det kommunale landskapet, men de suppleres med en forventning om at kommunene i økende grad også skal drive som aktører for samfunnsutvikling. I en parallell prosess har karakteren til norsk rural utvikling undergått en strukturell endring, der planleggere har sett at lokale samfunn kan vinne på å bruke en territoriell tilnærming som går på tvers av tradisjonelle sektorer (Ringholm et al. 2009). Dette kan tyde på en mer systemisk måte å forstå lokal utvikling på, der man styrker det lokale demokratiet og legger til rette for økt lokal mobilisering i samfunnsutviklingen.

Private aktører har nå i stor grad overtatt rollen som kommunen tidligere har hatt, og tatt over store deler av styringen. Lokale aktører har en demokratisk rett til å påvirke det samfunnet de lever i, men de har også lokalt tilpasset kunnskap og den tid og posisjon det kreves for å realisere utviklingsprosjekter. Det forventes derfor i større grad at kommunene skal arbeide sammen med lokale interessenter og lokale innbyggere for å utvikle det lokale samfunnet, da de anses for å være viktige aktører for samfunnsutvikling og økonomisk innovasjon (Normann & Vasstrøm 2012). Dette gjelder også for regulering og tilrettelegging for infrastruktur, der kommunen nå har fått en *arrangørrolle* mer enn rollen som *tjenesteprodusent*, slik som tidligere. Dette støttes opp av en rapport utført av Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) av Nordahl et al. (2011):

”Private aktører har overtatt en større del av risikoen i utbyggingsprosjekter. En ikke uventet følge av dereguleringen, er endringer i kommunenes rolle som tilrettelegger og tilbyder av byggeklare tomter. Da boligmarkedet falt kraftig på slutten av 1980-tallet, opplevde mange kommuner store tap på tomter de hadde lagt ned store infrastrukturkostnader i, og som var vanskelige å selge. Dette førte til en kommunal tilbaketrekning og mindre risikoeksponering. Initiativene til å legge til rette for nybygging ble i større grad overtatt av private aktører.” (s. 31).

Trenden er altså at kommunene har trukket seg mer tilbake fra tomte- og boligpolitikken, med bakgrunn i både ideologiske og økonomiske grunner, og markedet har tatt på seg utbyggerrollen. Lovverket i form av kommuneplanen gjorde det også enklere for private aktører å fremme reguleringsplaner i privat regi, og utbyggerbransjen har utviklet seg i takt med dette (Nordahl 2012).

Så, hvordan kan vi forstå kommunens rolle i den moderne planlegging i dag? Den markedsorienterte utviklingen har ført til at kommunen også har måttet endre seg, slik at de likevel kan være aktive i planleggingen. For å få planleggingen i ønsket retning, på tross tilbaketrekningen og en svak kommuneøkonomi, har kommunen virkemidler som gjør at de for eksempel kan kreve at utbyggere bidrar med oppbygging av infrastruktur før de får lov å bygge sine egen-initierte prosjekter (Nordahl, 2012). Dette er også noe som fremheves av Børrud (2012): ”Oppfyllelse av kommunenes utviklingsmål baseres på at private aktører velger å investere i utviklingsprosjektene.” (s. 206-207).

Kommunens formelle handlingsrom har endret seg, og det er viktig å ha i bakhodet at sammen med denne endringen kreves det også en endring av samfunnet i takt med lovverket.

”De siste 10 årene har kommunens formelle handlingsrom i forhold til Plan- og bygningsloven endret seg betydelig. Nettopp fordi det er markedet som har implementeringskraft blir kommunenes signaler til og respons på markedets initiativ av stor betydning for dynamikken i byutviklingen. Staten har vært tett på kommunene og gitt instruksjoner i om hvordan kommunenes rolle vis-à-vis markedet skal utvikles” (Nordahl et al. 2012: 31).

En ser her at kommunene har fått instruksjoner av staten for hvordan de skal forholde seg til markedet, noe som burde være naturlig nok ettersom staten selv er mer tilbaketrukket i selve arealplanleggingen. Mye av planleggingsansvaret ble gitt til fylkeskommuner og spesielt til kommuner, men med fremveksten av nettverksplanlegging er denne rollen imidlertid svekket. Kommunenes rolle er nå blitt redusert til å bli én aktør blant flere (Fimreite et al., 2005). En slik ansamling av aktører som sammen arbeider for endring og utvikling av lokale samfunn kalles for «governance networks» (Normann og Vasstrøm 2012).

Farsund og Leknes (2010) introduserer denne nye trenden der styring av administrativt avgrensede områder ikke lenger skjer i like stor grad fra toppen og ned, men at befolkningen i større grad inviteres inn i planprosesser. Denne formen for styring utfordrer den tradisjonelle government-modellen, hvor valgte politikere og byråkratiet styrer, fordi den flytter makt fra de demokratisk valgte over til nettverkene. Nettverksstyring kan sies å være en form for samfunnsstyring der private, offentlige og frivillige aktører fra ulike sektorer jobber sammen innenfor en viss institusjonell ramme. Vi omtaler de institusjonelle rammene som styringsnettverk, hvor det føres en samhandlingsorientert politikk på tvers av de etablerte organisatoriske grensene. Styringsnettverk kjennetegnes blant annet ved gjensidig avhengighet, tillitsrelasjoner, forhandlinger og at det er løse strukturer (Farsund og Leknes 2010).

I en mer historisk kontekst begynte det med at offentlige myndigheter ga private aktører mer spillerom i markedet gjennom dereguleringer og avtakende statlig intervensjon for effektivisering av offentlig sektor. Det gikk fra å være en mer rasjonalistisk ovenfra og ned styringsform forankret i teorier fra Keynes og Weber, til mer diskursive og kommunikative former på 70-tallet. Nye styringsformer erstattet likevel ikke nødvendigvis de gamle, fordi paradigmer har en tendens til å ”smelte” i hverandre. Det vokste fram et system som koblet sammen offentlige og private aktører i et nettverk. Dette styringssystemet ble en slags blanding av government og governance (Amdam og Veggeland 2011). Governance er et utbredt begrep som i den mest allment forståtte tolkningen innebærer etablering av nye selvorganiserende nettverk, relasjoner og partnerskap som gjør det styrende arbeidet (Rhodes 1996).

Fremveksten av styringsnettverkene kan ha blitt påvirket av endringer i byregionenes politiske rammebetingelser, ved at kommunene selv fikk større frihet til å organisere sine oppgaver. Reformen i offentlig sektor har vært preget av en styringsideologi som omtales som New Public

Management (NPM). Ideologien bak NPM går ut på at kommuner kan oppnå større effektivitet gjennom strukturell fristilling av tjenesteenheter, der oppfølging skjer gjennom mål- og resultatstyring. Maktfordeling mellom nivåene er av betydelig relevans, og i slike tilfeller er det potensial for en overgang fra styring basert på government til governance (Farsund og Leknes 2010). Teorier om New Public Management baserer seg på Osborne og Gaebblers analyse av amerikanske myndigheter, der regjeringen ble sett på som problemet, ikke løsningen. Metaforisk blir det presentert som at regjeringen heller burde *styre* båten (assosiert med governance), fremfor å *ro* (som i government). Statens og lokale myndigheters rolle anses som et redskap, offentlige ledere som potensielle entreprenører, og brukere av tjenester som kunder (Rhodes 1996).

Government, hvor valgte politikere og byråkratiet styrer, og governance, hvor styringen skjer gjennom gjensidige avhengige aktører med ulike ressurser, lever side om side. Selv om Plan- og bygningsloven pålegger medvirkning i planutviklingen, kan praksis være av varierende karakter. I mange tilfeller er offentlige høringer og et og annet folkemøte nok. Dette ligger et stykke unna det de kommunikative teoretikerne i utgangspunktet ser for seg, og er en relativt svak form for deltakelse og medvirkning. Det er imidlertid ikke det jeg forventer å finne i Mandal og Bykle. De to kommunene er begge relativt små av størrelse, noe som kan gjøre at det enklere for lokalbefolkningen å involvere seg og føle seg sett og hørt. Tette relasjoner mellom kommunen og lokale utbyggere kan også oppstå, og utbyggerne kan stå for regulering og utvikling av et helt hyttefelt, men selvsagt med nødvendig oppfølging fra kommune og stat.

### **3.2.1 Nettverksprosesser i praksis**

Governance-nettverk representerer en bred og relativt langvarig endringsprosess som involverer samarbeid mellom aktører fra flere forskjellige sektorer. Normann & Vasstrøm (2012) bruker i sin artikkel noe de kaller en effektiv og dekkende definisjon av governance-nettverk, som fanger de mange perspektivene og teoriene i governancelitteraturen.

1. a relatively stable horizontal articulation of interdependent, but operationally autonomous actors;
2. who interact through negotiations;
3. which take place within a regulative, normative, cognitive and imaginary framework;
4. that is selfregulating within limits set by external agencies; and
5. which contributes to the production of public purpose (Sørensen & Torfing 2007, s. 9).

Et av de sentrale normative prinsippene av det samarbeidende nettverks-rasjonale, er at slike endringsprosesser og strategier kan fremme utviklingsprosesser som kan mobilisere ressurser og frigjøre det kreative potensialet og ressursene til aktører både internt og eksternt til lokalsamfunnet. Kommunale ledere står ofte i sentrum i planleggingen av utviklingsprosjekter i rurale kommuner på grunn av deres tilgang på ressurser. De har et bredt spekter av beslutnings- og handlingsalternativer til rådighet, noe som gjør det mulig for dem å være initiativtakere og sette i gang utførelse av utviklingsprosessene (Normann & Vasstrøm 2012).

Nettverk kan forstås som en egen type form for styring. Spesielt skal man legge merke til at aktørpreferanser og samhandlingskarakteren er basert på gjensidig avhengighet. Det betyr at slike typer nettverk fungerer best når aktørene ikke står i en hierarkisk relasjon til hverandre. Det som trigger slik type samhandling hvor en deler kompetanse og ressurser i en nettverksstruktur, er at aktører er avhengig av andre aktører for og nå et felles mål. Altså, når de står ovenfor et mål som de ikke kan nå alene, og det skapes en gjensidig avhengighet. Nettverk er et system der en har fokus på relasjonen mellom aktører og strukturen for relasjonene. En forstår adferd, og hvordan de handler sammen som en konsekvens av hvilke relasjoner de har til andre aktører og den strukturen de relasjonene utgjør. Dette illustreres gjennom muligheter og begrensninger. Nettverk representerer muligheter ved å bidra til kompetanse, ressurser, kapital som andre aktører kan ha/få tilgang til. For eksempel kan en fylkeskommune som skal lage en ny regional plan koble seg opp mot lokalt næringsliv, et universitet, eller andre kompetansenettverk i andre regioner, som kan besitte den typen kunnskap som de er ute etter, for så å få innspill til planprosessen. Ved å organisere en planprosess på denne måten kan en få tilgang på informasjon som en ikke ellers ville ha fått (Amdam og Veggeland 2011).

Styringsnettverkene er selvregulerende innenfor et offentlig rammeverk, og har etiske og demokratiske utfordringer ettersom makt blir flyttet fra elitearenaer (demokratisk valgte) til nettverkene. Legitimiteten ligger i at nettverkene må være effektive i å løse problemene de er opprettet for å løse. En kan ikke på forhånd avgjøre nøyaktig hvordan relasjonene mellom aktørene, rolle-, oppgave- og ansvarsfordelingen vil være og hvordan løsningsprosessen skal skje. Dette må baseres på forhandling mellom aktører. Skal et styringsnettverk fungere som supplement til de tradisjonelle folkevalgte institusjonene, krever det en bevisst forankring i det demokratiske systemet (Amdam og Veggeland 2011).

En bruker nettverkene eksplisitt når en ønsker å jobbe på tvers av samfunnssfærer, når en for eksempel skal legge til rette for planlegging, koordinering, læring og informasjons- og kunnskapsutvikling. Det går da på tvers av administrative, geografiske og institusjonelle grenser. I litteraturen kalles dette ”wicked problems”, som gjenkjennes som problemer som det er vanskelig å finne en løsning på, og som tar tid og krever flere aktører. Når en snakker om nettverksstyring er det snakk om politikkutvikling, beslutningsprosesser og tjenesteproduksjon utenfor de formelle hierarkiske organisasjonene. En av tendensene som gjør at en får slike nettverk, er at en fordeler offentlig ressurser over til det private, og setter oppgaver ut til et selskap eller en stiftelse. Dette gjøres for å oppnå en mer kostnadseffektiv produksjon, ved å få tilgang på kompetanse, kunnskap, informasjon, andres evner, kapital og kontaktnett, som en kanskje ellers ikke ville fått dersom en kun jobbet innenfor egne institusjonelle rammer og samfunnssfære (Amdam og Veggeland 2011).

I dag er planleggingskonteksten preget av fag (profesjonelle planleggere), politikk (folkevalgte), marked (utbyggere og næringsliv) og samfunn (berørte interesser). Planleggerne må være i stand til å takle faglige problemstillinger og konteksten i en planleggingsprosess, samt fremstå som ledere med kommunikasjonsferdigheter og evne til å produsere planer. Deres oppgave er å få både folkevalgte, markedsaktører og lokalsamfunn til å delta og samarbeide i planleggingen, og veie forskjellige aktørers verdier opp mot hverandre. Samarbeidet skal kunne gi økt måloppnåelse, bedre plangrunnlag og en mer demokratisk planlegging (Pløger 2012).

I et nettverk hvor en ikke har regulatoriske rammeverk i like stor grad, er det desto viktigere at det eksisterer en viss form for enighet og rollefordeling for at nettverket skal lykkes. Enighet om utviklingsmål og strategi er viktig for å kunne identifisere problemene en står ovenfor og videre hva som burde gjøres med dem. Det er også viktig at aktørene kjenner sine roller og vet hvem som har ansvar for hva, hvem som skal lede og hvem som skal representere (Amdam og Veggeland 2011).

Aktørmangfoldet gjør at “planleggingen i aller høyeste grad derfor også blir et spørsmål om kommunikasjon og makt” (Aarsæther et al. 2012:20). På generelt grunnlag handler planlegging med andre ord om forholdet mellom makt, kunnskap og styringsrammer satt av formelle institusjoner og rutiner. Bowitz og Høegh (2005:42) spør derfor:

“Hvordan kan man gjennomføre planlegging i en situasjon med sterkere vekt på markedskreftene og en mer tilbaketrukket offentlig sektor, samtidig som bytransformasjon og planlegging kanskje har større effekter for andre enn eiendomsbesittere og investorer enn noensinne?”.

I følge dem er god kvalitet på diskusjonene et hovedmål i slike planleggingsprosesser, der det er en blanding av regelstyring, gjensidig tilpasning, samhandling og forhandlinger. Det må være argumentene som har betydning, og ikke hvilken status eller makt samtaleaktørene har. En slik forståelse bygger på Habermas' (1996) teori om kommunikativ rasjonalitet og ”den herredømmefrie dialog”, som er et ideal for kommunikasjon mellom likestilte individer der argumentasjon er det som teller. ”*Det gode samfunnet eller gode planer blir ikke til gjennom objektiv ekspertbedømmelse, men heller ved at folk blir enige etter en demokratisk prosess, der verdier, interesser og forestillinger om det gode livet har sin naturlige plass*” (Mo, 2001: 255). Det er stor uenighet om en slik samtalsituasjon i realiteten kan oppnås eller ikke, men at en likevel bør strekke seg så langt det er mulig for å nærme seg dette idealet er det enighet om. Planleggerne får dermed nye oppgaver som går ut på å sikre at kommunikasjon mellom aktører er i henhold til Habermas' ideal om en likestilt dialog (Næss 2009).

Kommunikativ planleggingsteori ses i dag i nettverkstyring og governance, ved at den blant annet sier at kunnskap er noe som utvikles mellom aktører, mellom nodene, for eksempel gjennom kommunikasjon. Det kommunikative rasjonale går ut på at kunnskap ikke produseres *i* nodene, men *mellom* nodene, der et nodalpunkt er kjernen i en diskusjon – det det dreier seg om, noe som også endrer planleggerens rolle. Man skal ikke lenger bare spre informasjon ut, man skal fange opp informasjon fra feltet, og samle data og ha oppmerksomheten utover på hva som foregår og hva som har betydning i feltet (Farsund og Leknes 2010). Planleggingen må ta tak i mange ulike typer kunnskap, erkjenne at kunnskap er politisk og knyttet til makt, og at man derfor må dra kunnskap fra ulike kilder. Kommunikativ planlegging gjenkjennes i praksis som deltakende planleggingsprosesser. Denne formen for praksis mottar derimot kritikk fordi deltakelse og medvirkning skjer via aktører som ikke representerer befolkningen i sin helhet. Utsatte grupper faller ut, og ifølge Pløger (2001, 2012), vil det være umulig å inkludere alle aktører og interesser i planprosessen, siden det alltid vil være ”insiders” og ”outsiders”.

### 3.2.2 Governance som et analytisk verktøy

Konseptet rundt governance har i den senere tid fått økende betydning ettersom forskere prøver å finne ut hvordan kommuner best skal håndtere utfordringer knyttet til turisme – måtte det være sosiale, økonomiske, politiske eller miljørelaterte – i et politisk klima som orienterer seg mer og mer i retning av neo-liberalistiske prinsipper som nedreguleringer, frie tøyler og generell "laissez faire"-politikk (Hall 2014). Ofte blir begrepet brukt i en globaliseringskontekst for å forklare hvordan beslutningsprosesser som tidligere ble utført på nasjonalt nivå, har blitt både oppskalert til overnasjonale nivåer slik som EU og nedskalert til region-, fylke- og kommunenivå, og til interessegrupper både under og på tvers av administrative og rettslige grenser (Hall 2014). Sammenlignet med de tradisjonelle "top-down"-styringsprinsippene, betyr governance økt mangfold av makt i beslutningsprosesser og en dreining fra hierarkier til nettverk: "from coordinated, hierarchical structures and processes of societal steering to a network-based process of exchange and negotiation" (Salskov-Iversen, Krause Hansen & Bislev 2000, s. 183).

Men hvem er det som styrer nettverksprosessene? Hvordan gjøres det, og hva er hensikten? Dette er noen av spørsmålene som Normann og Vasstrøm (2012) ønsker å belyse i sin forskning på governance-nettverk. I artikkelen presenterer de modeller for governance-nettverkspraksis med inspirasjon fra forskjellig litteratur om tema. Det overordnede målet er å klassifisere et fenomen, slik som governance-nettverk, inn i gjensidig utelukkende og uttømmende sett ved hjelp av en rekke diskrete beslutningsregler. Formålet ved å utvikle en systematikk for governance-nettverk er å bruke det som et analytisk verktøy for å forstå og tolke hvordan lokale aktører oppfatter og forsøker å benytte seg av styringsnettverk.

Det eksisterer en mengde forskjellige måter å forme governance-nettverksstyring på, en konsekvens som følger av popularitet, i følge Normann & Vasstrøm (2012). En av årsakene til denne "suksessen" i politiske termer, er den generelle karakter av begrepet, som synes å appellere til både den politiske venstre og høyre siden samtidig. Governance-nettverksteori og praksis har appellert til markedsorienterte politikere fordi "styring" er tolket til å bety mindre regjering og mer markedsstyring og innflytelse. På den annen side virker det også å appellere til mer progressive politikere, som gjennom sin tolkning tillater mer direkte innflytelse fra ordinære innbyggere, parter i arbeidslivet og frivillighetsorganisasjoner i saker som berører dem (Normann & Vasstrøm 2012).



Vi kan imidlertid se at disse to forståelsene av lokale styringsnettverkssystem ikke går helt hånd i hånd. Normann og Vasstrøm (2012) har valgt å uttrykke dette som to forskjellige normative referansepunkter: "Public frame" og "Market frame". Deretter kan lokal ubalanse, organisering og kontekst bli innrammet i en av disse to normative rammene, noe som kan medføre ulike modeller for lokal styring. Verdt å nevne er også at de to referansepunktene ikke kan sies å være kompatible, da de konkurrerer mot hverandre om hegemoni - hvem som skal føre an. Dette sees på som en organisatorisk hoveddimensjon, og de to referansepunktene utgjør derfor den første hoveddimensjonen. Videre argumenteres det for at den neste hoveddimensjonen er styring. Her er det behov og ønske om forenkling, og de benytter seg kun av to bestemte former for styring. Det skilles derfor mellom og deles inn i to motstridende kategorier; top-down og bottom-up strømninger. Slik ser modellen ut:

Tabell 5: Governance matrix (Normann & Vasstrøm 2012, s. 947).

	Normative reference point	
Steering	Public frame	Market frame
Top-down streams	Administrative governance (Du Gay, 2000, 2005; Fayol, 1937; Gulick, 1937; Olsen, 2006; Simon, 1997; Weber, 1978)	Managerial governance (Cleveland, 1972; Goldsmith & Eggers, 2004; Kettl, 1993; Nye & Donahue, 2002; Savas, 1987; Stone, 1989)
Bottom-up streams	Participatory governance (Amdam & Amdam, 2000; Arnstein, 1969; Barber, 1984; Dewey, 1991; Greenwood & Levin, 1998; Healey, 2006; Levin, 1988; Pateman, 1970)	Entrepreneurial governance (Casson, 1982; Drucker, 1985; Leibenstein, 1968; Osbourne & Gaebler, 1992; Schumpeter, 2002)

Modellen tillater leseren å identifisere bestemte måter for governance-nettverk. Oppsettet bør ses som et generelt skjema som gir preferanse til visse aspekter ved forholdet mellom innbyggerne, lokale ledere, private investorer og spesifikke beslutningstakende prosesser. I de fleste tilfeller i det virkelige liv ville vi forventet å finne governance-praksiser som inneholder elementer fra flere

av disse modellene. Normann og Vasstrøm (2012) kan fortelle om noen empiriske studier som viser at rurale samfunn gjerne domineres mer av elementer fra en modell, heller enn en annen.

De to formene for governance i ”public frame”-kolonnen; administrative og participatory governance, er på mange måter like. Hovedforskjellen er at i den administrative modellen har kommunen påtatt seg rollen som leder og styrer dermed også, indirekte eller direkte, nettverksprosessen i governance. Det er også den som ligner mest på hierarkiske modeller av representativt demokrati. Modellen for participatory governance, eller deltakende governance om en vil, orienterer seg mot befolkningen der blant annet sosial læring og involvering av et bredt spekter av interessenter står sentralt. Fra dette perspektivet er prosessen like viktig som utfallet, og kommunen ses mer som en deltaker enn som en leder. Innflytelse er her basert på kommunikasjon og kompetanse, og ressurser som aktørene bringer med inn i utviklingsprosessen. Dette illustrerer at utvikling og planlegging ofte er preget av samhandlende prosesser av oppstrømmende og nedstrømmende styresett, og at hver empiriske sak har sin egen komplekse dynamikk avhengig av normative oppfatninger av styring og offentlig rolle (Normann og Vasstrøm 2012).

I ”market-frame”-kolonnen, er modellen for managerial governance, eller ledelsesmessig styring, ganske lik den administrative modellen, og ses på som et verktøy for å realisere spesifikke politiske mål og strategier. Hovedforskjellen mellom denne og den administrative modellen omhandler kommunens rolle. I managerial governance ses kommunen som en partner som samhandler med andre innflytelsesrike aktører og interessenter. Utviklingsmål kan her begrenses til å skulle fullføre spesifikke prosjekter som er av interesse for de som har en fot innenfor utviklingsarbeidet. Modellen for entrepreneurial governance deler en antibyråkratisk oppfatning med den ledelsesstyrte modellen, der kommunens rolle begrenses til å være en tilrettelegger for business- og utviklingsinitiativ som kommer fra lokale entreprenører og befolkningen for øvrig. Osborne and Gaebler (1992) har lagt frem et oppsett som summerer sentrale elementer i governance taksonomien, og som linkes opp mot forskjellige typer av nettverk som kan fremkomme fra endogene prosesser i rurale kommuner (Normann og Vasstrøm 2012).

En rural kommunes evne til effektivt å fungere som en aktør i et styringsnettverk kan være betydelig påvirket av dens organisatoriske strukturer og normer. I ethvert lokalsamfunn vil visse sammenhenger, institusjoner og relasjoner gjøre noen modeller av styresett mer aktuelle, og noen

utfall mer sannsynlige enn andre. Små forskjeller kan dermed få store konsekvenser og lede kommunene inn i ulike roller.

Som nevnt tidligere foregår nettverk innenfor en kontekst og på tvers av administrative, geografiske, institusjonelle grenser og rammeverk, der vi bruker nettverk eksplisitt når vi ønsker å jobbe på tvers av samfunnsfærer. Om en for eksempel arbeider med arealplanlegging og utvikling i en kommune, så foregår dette innenfor en kontekst og ulike geografiske skalanivå som er med og former arbeidet, og som med stor sannsynlighet også kan bli gjenstand for endring underveis. I tillegg arbeider en innenfor et teoretisk rammeverk som sier noe om hvordan interaksjonen innad i nettverket skal være. Aktørene må forholde seg til ulike prosesser som skjer både innenfor regional og nasjonal skala, noe som kan gjøre at både roller og nettverksstyring kan få veldig ulik praksis på forskjellige steder. For en planlegger vil det være viktig å kunne tilpasse seg og samhandle med kontekstuelle endringer, og heller ha fokus på selve prosessen, det som skjer mellom nodene, enn sluttmålet (nodalpunkt). Dette fordi virkelige hendelser og prosesser er mangfoldige og varierte, og derfor fundamentalt umulig å forstå fullt ut (Boelens 2014). Kommunal tilnærming til styringsnettverk burde derfor sees på som en dynamisk og situasjonsbasert strategi over tid som følge av blant annet sosial læring, formell evaluering og endring i lokale maktstrukturer (Normann og Vasstrøm 2012). Dette reflekterer også noe av fokuset i denne oppgaven

### **3.3 Strategisk arealplanlegging**

”[...] komplekse systemer er lærende dynamiske, fleksible, selvstyrende, ikke-linære og umulige å forstå – så hvordan kan man håndtere dem?” (Amdam og Veggeland 2011: 65).

Planleggingspraksiser er sammensatte prosesser som inkluderer et mangfold av varierte elementer med røtter i en virkelighet utenfor selve planleggingssystemet. I møte med mobile praksiser, slik som hyttepolitikk og midlertidighet, må en som planleggere og utviklere foreta en strategisk navigering gjennom flere nivåer, selve prosessen for hvordan planleggingen foregår i praksis. Strategisk arealplanlegging sier noe om hvordan planleggere og plansystem agerer og evner å koble seg på ting utenfor selve plansystemet. I denne forbindelse vil det bli som arealplanlegger i en hyttekontekst, der en for eksempel har med hytteeiere og entreprenører, eller forestillinger om kulturelle og materielle forhold å gjøre. Dette er usikre elementer som gjennom tid og sted kan bli gjenstand for endring.

Jean Hillier (2011) forklarer i sin artikkel ”Strategic navigation across multiple planes - Towards a Deleuzean-inspired methodology for strategic spatial planning”, at hun anser strategisk arealplanlegging for å være en tilpasningsdyktig praksis som er opptatt av hva som kan gjøres i møte med usikkerhet.

Strategisk arealplanlegging presenteres her som strategisk navigasjon gjennom en teoretisk kartlegging av flere nivåer for hvordan planleggingen foregår i praksis. Det utvikles en metode for å oversette teorien til strategisk praksis, som involverer et kritisk engasjement av faktiske forhold og hvordan de ble til, sammen med et forsøk på å identifisere betingelsene for endring. Hillier (2011) antyder i artikkelen at den tradisjonelle formen for arealplanlegging i stadig økende grad befinner seg i utakt med hvordan den verden det planlegges for fortsetter å endre seg i raskt tempo. Disse endringene medfører kompleksiteter og usikkerheter, og en har behov for en ny og mer fleksibel form for strategisk planlegging. Skal en operere med en slik ny form for planlegging må den fremmes mot en uviss fremtid som ikke lar seg forutse. Muligheter og risiko kan utforskes og undersøkes nærmere, slik at det blir rom for å gå frem på nye potensielle måter, men en kan aldri forsikre seg helt mot fremtidig endringer. En slik planlegging involverer derfor at en må ta mange sjanser og prøve seg frem uten at en på forhånd kjenner konsekvensene.

Arealplanlegging forsøker å omfavne en fremtid som verken bestemmes av kontinuiteten av det foreliggende, ei heller ved en stivhengig gjentakelse av fortiden (Hillier 2011). Den utvikler seg, fungerer og tilpasser seg pragmatisk, opptatt av hva som kan gjøres, hvordan nye ting, nye folder og koblinger kan gjøres eksperimentelt, men likevel i kontakt med virkeligheten (Hillier 2007).

Hillier (2011) anser strategisk arealplanlegging som opptatt av fremtidig transformasjon av sted, som omfatter en kombinasjon av sosiale, miljømessige, økonomiske og politiske verdier omhandlende samfunnet. I praksis skal det være fokus på selve hendelsesforløpet, og ikke spesifiserte endepunkter.

“Like Balducci (2008, 79–80), I see spatial planning as a field of experimentation, where processes are based on communication and involvement of actors rather than the top-down imposition of goals and policies. In regarding spatial planning in this way as an experimental practice working with doubt and uncertainty, engaged with adaptation and creation rather than scientific proof-discovery – a speculative exercise; a sort of creative

agonistic – I suggest a definition of spatial planning as strategic navigation along the lines of the investigation of ‘virtualities’ unseen in the present; the speculation about what may yet happen; the inquiry into what at a given time and place we might think or do and how this might influence socially and environmentally just spatial form.” (Hillier, 2007:3).

Det etterlyses en utvikling av systemer for strategisk arealplanlegging som omfatter bestemmelser om en fleksibel, ”fremoverlent” og langsiktig arealplan som består av brede rammer og prinsipper, der detaljerte lokale planer og mega-prosjekter bør blandes. En slik tilnærming muliggjør tilpasning eller strategisk navigasjon i planleggingen i miljøer der fremtidsaspektet er komplekst og usikkert. Hillier (2011)

Ved å navigere strategisk på tvers av planer, såkalte multiple planes, kreves det at de som utøver planarbeidet evner å oppfatte og skille mellom forbindelser og mønstre ved det som skjer. Dette gjøres for å forsøke og forstå den underliggende dynamikken og det gjensidige avhengighetsforholdet mellom elementer, for å verdsette ulike mulighetene for hva som skjer og hva som kan skje, og for å respondere med å utforme kontekstuel tilpassede tiltak som er i tråd med de intensjoner og verdier som er satt for den langsiktige, strategiske handlingsplanen (Hillier 2011). Tiltak skal utformes i lys av den gitte kontekst, ut ifra kontekstuelle særegenheter og ikke kopieres fra andre, tidligere praksiser som da var den best egnede praksisen. Kortsiktige og langsiktige tiltak er ikke gjensidig utelukkende. Avgjørelser er i seg selv politiske og opptatt av valg om regulering, eller, som Rabinow skriver, “how, given a series of elements in a multivalent and transferable cadre, to bring them together such that, in all likelihood, they will prosper in an orderly, efficient, and coherent way” (2003:361).

For å finne retninger for hvordan en skal tenke rundt særegenhetene ved strategiske planleggingspraksiser, utviklet Hillier (2011) en metodisk tilnærming til strategisk navigering, ved å fremlegge spørsmål som strategiske planleggere kan adressere. Teoretiseringen oversettes inn til en ”verktøykasse” av spørsmål som de som utøver praksis kan vurdere.

Hillier (2011) utvikler konseptet med strategisk arealplanlegging som strategisk navigasjon, og tilpasser det med utgangspunkt i Richard Hames arbeid om organisasjonsledelse. I sitt arbeid definerer Hames (2007a) strategisk navigasjon som ”the art of confidently and ethically finding

viable paths into the future, negotiating unknown terrain and unprecedented complexity while retaining integrity and relevance” (s. 15).

Det strategiske navigasjonssystemet for praktisk planlegging bygger på den metodologi som Hames anses å være en forkjemper for, om at strategi er prosess. Med strategi som prosess menes det en kontinuerlig fletting av intelligens kreasjon med innsiktsfull handling - basert på verdsettelse av et systems fortid, nåtid og potensielle framtid (Hillier, 2011).

Hilliers (2011:17-18) tabell ”Thinking strategic navigation in practice: some questions for consideration” tar kategorisk for seg elementene: *Contextualizing; Focusing; Patterning; Reperceiving; Refocusing; Charting; Effecting; Co-evolving*.

*Contextualizing* og *Focusing* bygger i Hilliers teori på en idè om at aktører stiller strategiske spørsmål som tar sikte på å avdekke ikke bare drivkreftene i spill bak ulik atferd, men også hvorfor aktanter ser og forklarer verden som de gjør. Elementet *patterning* integrerer de ulike perspektivene og kunnskap hentet fra å kontekstualisere og fokusere på forståelser om hva som skjer og hva som kan skje hvis... . *Reperceiving* og *refocusing* vil innebære scenariobaserte diagrammer av saker og implikasjoner, hvor grad av nytteverdi er identifisert og relevante svar er utformet i en strategisk planandel (*Charting*). ”Rhizome” inkorporerer kontinuerlig refleksjon, re-oppfattelse og revisjon av informasjon, ideer og intensjoner etter hvert som ny kunnskap og forståelse dukker opp, omstendigheter endres og beslutninger endrer sammenhengen og problemets fokus (*effecting* og *co-evolving*) (Hillier 2011:17-18).

I forhold til disse elementene legger Hillier frem en rekke mulige spørsmål som strategiske planleggere kan stille seg. Hun hevder at strategiske planleggere vanligvis ikke spør slik relasjonelle "hvordan"- og "hvorfor" spørsmål i dag, og at de i stedet arbeider med prognoser og ganske begrensede scenarioer. Siden fremtiden er uforutsigbar i seg selv, mener Hillier at rollen til strategisk arealplanlegging vil være å gjenkjenne relasjonelle forhold for å legge til rette for fremtidig strategisk navigasjon. Hennes konklusjon er at:

“rather than adopting pre-determined solutions, strategic spatial planning might offer a ‘genuine possibility’ of experimentation (Houle, 2005, 93) in direct relevance to actants’3 specific understandings and problematics. As Guattari ([1989] 2000, 34) suggests, this might entail ‘a reinvention of the ways in which we live’ and plan: ways in which politics,

economics, society and space are not imagined as something ‘out there’ – contexts for different types of activities – but as processes through which relations are constructed, connected or entangled and disconnected/disentangled (Hillier 2011:4)

Denne måten å se planlegging som en prosess, uttrykkes også i litteraturen som ”planning of undefined becoming”. Med dette menes det at planlegging er forstått å være en situasjonsfokustert planlegging med et udefinert endelig mål (Boelens 2014). I følge Boelens (2014) er dette et svar på og en bekreftelse på at virkelige situasjoner er spraglede og derfor fundamentalt umulig å forstå fullt ut. Med andre ord hersker usikkerheten, og aktør-nettverksprosesser og dens evne til å tilpasse seg og samutvikle seg med en endrende kontekst har blitt den viktigste drivkraften for planlegging. Praktisk sett innebærer teorien ”a shift from planning *content* and *process* to planning *conditions*, in which the intended developments might or might not occur, or could take a different course.” (Boelens 2014:6). I oppgaven vil jeg undersøke om en kan identifisere slike prosesser i Bykle og i Mandal, og i så tilfelle hvordan disse igjen kan påvirke eller virke strukturerende for annen planlegging og politikk i kommunene. Er det for eksempel sånn at et planfelt vokser frem fra mobile praksiser, og at det igjen kan forme andre praksiser, for eksempel politikk?

### **3.3.1 Co-evolving**

Ideer om slike dynamiske prosesser for tilblivelse gjennom samutvikling, også kalt co-evolusjon, gir mer konkrete og utdypede perspektiver på hvordan en skal håndtere disse komplekse situasjonene. Co-evolusjon har sin opprinnelse fra biologien der en så to arter i et økologisk avhengighetsforhold utvikle seg sammen og parallelt med hverandre, slik at de også tilpasset seg hverandre. Siden den gang har teorien om co-evolusjon også funnet anvendelse i de sosiale og adferdsmessige vitenskaper, slik som for eksempel økonomisk geografi. I geografifaget understrekes det at menneskers evne til å samarbeide, ikke bare er avhengig av det spesifikke individet, dets genetiske eller psykiske evner, men at det også bygger på menneskets evne til å tilegne seg holdninger, verdier, ideer og praksis fra andre (Boelens 2014).

Gjennom tid og rom foregår det kontinuerlig prosesser for co-evolusjon, og evolusjonsøkonomisk geografi forsøker å forstå økonomisk innovasjon gjennom den endrende romlige fordelingen av faste rutiner på tvers av tid og rom. Regional økonomisk velstand vil, ifølge Boelens (2014) påvirkes av og være et resultat av innovasjon i den interaktive oppførselen til bedrifter, i co-

evolusjon med beslektede sektorer, teknologier og territorielle institusjoner og deres konvergens / divergens i romlige systemer. Slik å forstå endres fokuset fra strukturelle tiltak til å omhandle tiltak for poststrukturalistiske fenomener, slik som opphav, samhandling og egnethet av økonomiske klynger i spesifikke institusjonelle og romlige forhold. Disse forholdene gir opphav til økonomiske klynger og nettverk, og omvendt, og bidrar dermed til økonomisk innovasjon eller en bedre økonomisk passform, og igjen omvendt. Derfor refokuserer de co-evolusjonære økonomene på hvordan bedrifter og sektorer vokser i nært samarbeid med andre bedrifter og hvordan innovasjon ikke bare er avhengig av spesifikke økonomiske, teknologiske og / eller forskning og utviklings funksjoner, men også parallelle omdannelser i institusjonelle ordninger. I senere tid har refokuseringen beveget seg inn på spesifikke geografiske forhold, ettersom økonomiske innovasjoner ofte er knyttet opp mot stedsspesifikke karakteristikk, for eksempel samlokalisering, tilstedeværelse av sosial kapital og kognitiv, organisatorisk, sosial eller kulturell ”nærhet”. Disse forestillingene blir operative ved nøye utvelgelse, en presis analyse av forhold som ligger til grunn der samlokalisering finner sted, en forståelse av med hvem og hva co-evolusjon oppstår og hvordan næringsklynger overføres til å bli innovative bedriftsnettverk (Boelens 2014).

Ideer om co-evolusjon, og co-evolusjonære metoder, har derfor også fått økende oppmerksomhet fra planleggere, ifølge Boelens (2014). Det har blant annet vært arbeidet med å teoretisere urban transportplanlegging, og teorier om økonomi har blitt brukt til å komme opp med nye plan- og styringsforslag. Et co-evolusjonært perspektiv har også blitt brukt til å forstå planprosessen og dens feil. Planleggere og planhistorikere følger nå i stor grad i fotsporene til biologene, ved at de i økende grad ser nabolag, byer og andre romlige og kontekstuelle strukturer som utførelser av komplekse, historiske samhandlinger mellom skaperne og okkupantene av rommet. Denne co-evolusjonen skjer med røtter i de aktuelle aktørenes ønsker, ambisjoner, sosiokulturelle rammeverk, teknologi og andre kulturelle egenskaper. Basert på denne innsikten, har komplekse og dynamiske urbane og regionale modeller blitt bygget for å avsløre hvordan dialogen mellom individuelle og kollektive nivåer genererer suksessive romlige strukturer med karakteristiske mønstre og strømninger. Disse ville representere co-evolusjonær adferd og organisering utover det ”mekaniske”, der lokaliteten og aktørenes adferd var gjensidig avhengige. Siden 2000-tallet har det blitt utført flere forsøk innen planleggingspraksis som tar denne co-evolusjonære tilnærmingen på alvor. Hovedideen her var å betrakte endringer i planleggingens objekt, planleggingskonteksten og planleggingen i seg selv på flere gjensidige og fundamentalt åpne måter. Planleggingen selv ble dermed ansett som bare en



av mange krefter, riktignok den mest fremtredende, som opererer interaktivt i et hav av aktører og byråer innen kontinuerlig endrende omgivelser (Boelens 2014).

Planners need to become an integrated part of these specific, ongoing actor networks, and co-evolve with them in order to bend them to more sustainable futures. This approach accepts that planning processes unfold in time, without a clear beginning or at least without a clear and definite end. It takes each step for itself in the process of interaction with what is decided and by whom, thus adapting planning to what emerges, and vice versa, to either facilitate common futures or minimise unwelcomed effects (Boelens 2014:7).

Jeg vil koble co-evolusjon til hytteutbyggingen som har skjedd på Hovden i Bykle, samt se om det finnes tilsvarende prosesser i Mandal. I Bykle er hytteturisme og utbygging store satsningsområder, og turistnæringen er, ifølge kommunen selv, den raskest voksende næringen i kommunen. Det er da nærliggende å tro at denne næringen har utviklet seg parallelt med, eller samtidig som at noe annet har endret seg i kommunen, og at den gjør det nå og også i fremtiden. Endring som det her er snakk om kan blant annet være i form av kunnskap og ferdigheter, endring i holdninger, eller endring i adferd og oppførsel. Dette kan innvirke på planprosesser og politiske diskusjoner, og ikke minst hvordan kommunene velger å handle ovenfor en bestemt gruppe som hytteturistene. Implisitt ligger det innbakt ulike diskursive forhold og kontekster som kan egne seg i en analyse for å forstå sammensattheten av co-evolusjon og hvordan det kan kobles til problemstillingene som fordrer å undersøke kommunal håndtering av hytteturister.

### **3.4 Diskursteori og poststrukturalistisk tenkning**

One of the current ‘frontiers’ of planning theory is that of relating poststructuralist theories to planning (Hillier, 2010: 236).

Hultman og Hall (2012) viser til en forståelse om at dersom det antas at et sted og dets betydning innen turisme er sosialt konstruert, så vil uttalelser og identifisering av romlig ontologi i forhold til styringsstruktur bli et viktig aspekt for å forstå maktforhold og meningsinnhold innebygd i en såkalt turistifisering av stedet. Dette betyr, ifølge dem, at praksiser for å skape sted og tiltrekke seg turister innen reiselivssektoren, for eksempel gjennom promotering og politiske strategier, blir en slags

bestillingspraksis, og at styringsstrukturer dermed blir en sammensetning av den gjennomsnittlige generasjonen.

Gregory (1994) påpeker at diskurser referer til alle de måtene vi kommuniserer med hverandre, til de vidstrakte nettverkene av tegn, symboler og praksiser gjennom hvilket vi gjør våre verdener meningsfulle. I denne oppgaven vil det handle om mening og meningsdannelse i planprosesser, og jeg vil bruke teori fra poststrukturalismen som inspirasjon til å kunne hente ut meningsinnhold fra datamaterialet mitt.

Poststrukturalistisk tenkning presiserer at sosiale strukturer og våre omgivelser former våre handlinger og tanker, og at det derfor ikke finnes noe som kan kalles en absolutt sannhet. Ulike ståsted står til grunn for hva forskjellige mener er sant, og daværende strukturer er det som ”til enhver tid” gjelder. Ifølge tenkerne finnes det ingen storslåtte teorier som forklarer sannheten, fordi all kunnskap opprinner et sted og blir tolket et annet sted. Vi er alle individer som snakker og tenker ut fra en egen bestemt posisjon og vår kunnskap kan derfor aldri bli helt klar. Å reflektere over ”hvordan vi vet”, men også hvordan elementer av ontologi ble innrammet i våre tanker i førsteomgang, står sentralt i poststrukturalistiske tenkemåter. En fant et produktivt moment for å undersøke hvordan sosiale relasjoner av makt fastsetter meningen og betydningen av sosiale praksiser og hendelser, samt hvordan en skal bestemme om noe skal være selvsagt, gitt, naturlig og varig (Harrison 2006).

Gjennom et økt fokus på selvrefleksjon og semiotikk har poststrukturalistisk tenkning hatt innflytelse på vitenskapelige modeller og metoder. Dette gjennom teorier om kunnskap slik som diskursanalyse og dekonstruksjon (Harrison 2006). Diskursanalyse er både en teori og en metode, som legger til grunn at vi ikke kan oppleve virkeligheten direkte. Vi skaper en virkelighet, eller en avspeiling av virkeligheten, ved at vi gjennom språket skaper representasjoner (Jørgensen og Phillips 1999). Dette betyr at vi ”ser” og forstår verden gjennom representasjoner og diskurser. Diskursteori handler om produksjon av kunnskap gjennom språket, men den handler også om praksis. Ettersom all sosial praksis inneholder mening, og mening former og påvirker hva vi gjør, vil alle former for praksis innebære et diskursivt aspekt. En diskurs kan defineres som *“sets of connected ideas, meanings and practices through which we talk about and or represent the world”* (Valentine 2001:342). Hvordan en snakker om og behandler en menneskegruppe påvirker i sin tur hvordan disse menneskene oppfattes, og hvordan man i fremtiden vil behandle denne gruppen. I

mitt prosjekt vil det være aktuelt å benytte diskursanalyse nettopp for å finne ut av hvordan de to kommunene snakker om og behandler hytteturistene.

Diskursanalyse er totaliteten av ytringer, handlinger og hendelser som utgjør et bestemt felt eller tema. Den samme hendelsen kan være beskrevet av ulike individer på forskjellige måter, men det samme individet kan også ha en tendens til å beskrive en hendelse på forskjellige måter. Dette betyr, ifølge Alvesson & Sköldberg (2009), at det egentlig ikke er mulig å skulle si hva som er ”sant” og hva som er ”ikke sant”. Vi er nå veldig forsiktig med å prøve å forklare noe som en universell sannhet. Vi presiserer heller at dette er noe vi har funnet ut og som er ”sant” etter kontekst. Fokuset i forskning i dag er på interaksjon og kontekst, troverdighet og bias, og på at all kunnskap er ”situated” (Harrison 2006). Diskursanalyse viser en viss likhet til poststrukturalisme ved at folk antas å være inkonsekvente, og ved at språk ikke anses for å reflektere eksterne eller interne betingelser. Et fokus på en ”ubesluttsomhet” mellom språkbruk og en ”virkelighet der ute” er også delt. Diskursanalyse skiller seg fra poststrukturalisme i hovedsak ved at det er en empirisk og systematisk måte å gjøre forskningsarbeid på, og unnviker den til tider heller ordrike filosoferingen som karakteriserer poststrukturalismen.

Alvesson og Sköldberg (2009) baserer sine antakelser og diskusjon av diskursanalyse primært på Potter og Wetherell (1987), som ved å følge diskursanalyse inkluderer ”diskurs” i alle former for språkbruk i orale og skrevne sosiale forbindelser, som er ytringer og skriftlige dokumenter. En diskurs er en sosial tekst. Fokuset på diskurs betyr dermed en interesse for ”talk and texts as part of social practices” (Alvesson & Sköldberg 2009:231). Det hevdes at det er gjennom språket at folk engasjerer seg i å konstruere den sosiale verden, og det er spesielt tre aspekter ved dette som Alvesson & Sköldberg (2009) ønsker å belyse. Det første går ut på at folk aktivt skaper beskrivelser på grunnlag av tidligere eksisterende språklige ressurser. Dernest er de involvert i en kontinuerlig og aktiv utvelgelsesprosess av noen av de uendelige antall ord- og meningskonstruksjoner tilgjengelige, og avviser også dermed andre. For det tredje har den valgte konstruksjonen dens følger, der uttrykksmåte har en effekt, den påvirker ideer, genererer respons og så videre. Diskursanalyse betyr å studere samtaler, intervjuuttalelser og de språklige uttrykk, uten å trekke noen konklusjoner som helt klart er ”utover” de små situasjonene som utgjør de kontekster som det er snakk om. Med andre ord blir samtalen eller intervjuet selv konteksten for beskrivelsene. I stedet for å behandle intervju ”as a machinery for harvesting data from respondents, they can be viewed

as an arena for interaction in its own right" (Alvesson & Sköldbberg 2009:233). Det er viktig å erkjenne at kontekst kan ha innflytelse på forskning, og ikke minst at kontekstuelle faktorer også ligger til grunn for det som det forskes på.

Poststrukturalistiske forståelser om hva verden består av og hvordan den fungerer er sterkt knyttet opp til postmodernistiske syn. Postmodernistisk tenking oppstod som en reaksjon mot vestlige metanarrativer som mente at verden kan forstås gjennom fakta, sannhet og vitenskap. Altså drivkrefter som rasjonaliserer samfunnet. Postmodernistiske tenkere mener at slike rasjonelle metanarrativer som generaliserer virkeligheten må erstattes med lokale historier som forklarer "sin situasjon" uavhengig av hvordan ting "egentlig er". Slike lokale historier kan, i følge dem, inneholde maktrelasjoner, kontraster og alternative syn som ikke faller innenfor det "modernistiske" virkelighetsbildet som er basert på rasjonaliteter (Clarke, 2006).

I samfunnsvitenskapen blir diskurser forstått som måter å strukturere kunnskap og sosial praksis. Det kan bli sett på som et sett av uuttalte regler (i relasjoner mellom folk) som styrer, kontrollerer og produserer kunnskap i en kultur. Michael Foucault sier for eksempel at makt kan fremstå i mange diskursive formasjoner. Diskurs blir forstått som et meningsystem med skjulte antakelser og forutsetninger, og at makt utøves gjennom skjulte mekanismer, ikke hovedsakelig ovenfra og ned (Harrison 2006).

I tekster, bøker og artikler om diskursanalyse har de som regel ingen klart definerte oppskrifter for den metodologiske prosedyren. Metoden er ofte implisitt heller enn eksplisitt, og uten en klar prosedyre blir det gjerne en slags "learning by doing"-prosess. Det er en teoretisk tilnærming som vil lede en til å analysere noe på en spesiell måte.

I denne oppgaven vil jeg bruke diskurs og diskursanalyse som inspirasjon i det jeg undersøker hvordan hytteturistene innlemmes i det lokalpolitiske planleggingssystemet, og da om jeg kan identifisere ulike diskursive felt i relasjon til dette. Videre vil jeg se om meningsinnhold fra diskursive felt ser ut til å påvirke kommunal hyttepolitikk og handling. Ved å avdekke slike forhold og former for praksis, er jeg et steg nærmere å kunne svare på min hovedproblemstilling om hvordan de to kommunene håndterer hytteturisters midlertidige tilstedeværelse. Dette ettersom styringssystem ikke nødvendigvis vil vise de relasjonelle grunnene for hvorfor en gjør som en gjør

i møte med midlertidighet i en politisk planleggingskontekst. Det vil derfor være nyttig for meg og se disse i relasjon til hverandre.

### **3.5 Oppsummering og analytisk relevans**

Styringssystemer som er redegjort for i denne oppgaven er nettverksbasert styring, også kalt styringsnettverk eller nettverksstyring og governance(-nettverk). Fremveksten av disse skjedde gjennom en samhandling om at kommuner i større grad skulle drive som aktører for utvikling, samtidig som planleggere så at lokale samfunn kunne vinne på å drive utviklingsprosesser på tvers av tradisjonelle sektorer. Ideologien (NPM) går ut på at kommuner kan oppnå større effektivitet gjennom strukturell fristilling av tjenesteenheter. I den nettversbaserte styringsstrukturen inviteres befolkningen i større grad inn i planprosesser, og styring skjer ikke lenger i like stor grad fra toppen og ned. I begge kommunene forventes det å finne ulike eksempler på styringsnettverk som involverer samarbeid mellom aktører fra forskjellige sektorer. Kommunene kan for eksempel organisere samarbeid med private utbyggere og entreprenører for å sikre en raskere og mer effektiv utvikling. Det kan også være i form av levering av lovpålagte tjenester, for eksempel renovasjon gjennom Maren AS, og ikke minst brannvesenet. Dette er tjenester både til lokalbefolkningen og den semipermanente befolkningen (hytteturistene).

Styringsnettverkene er selvregulerende innenfor et offentlig rammeverk, og trigges av at aktører er avhengig av andre aktører for og nå et felles mål. Tilgang på kompetanse, ressurser, og kapital kan oppnås i nettverk, og en bruker det når en ønsker å jobbe på tvers av administrative, geografiske og institusjonelle grenser. I nettverkene er det fokus på kommunikasjon mellom likestilte aktører, der samtalen og argumentasjonen er det som teller. Kunnskap utvikles mellom aktørene, og en må dra kunnskap fra ulike kilder.

Governance-nettverk kan på et overordnet nivå klassifiseres som et fenomen, som av ulike aktører både kan oppfattes forskjellig, og bli forsøkt benyttet på ulike vis. For å avdekke ulike måter å forme governance nettverk på, har Normann og Vasstrøm (2012) utviklet en systematikk for governance-nettverk, som tar for seg markedsorienterte og allmennorienterte referansepunkter for styring. Videre blir det behov for en forenklet avklaring av styringens retning, og det benyttes to bestemte former for styring; top-down og bottom-up strømninger. Således kan vi bruke oppsettet til å identifisere bestemte former for governance-nettverk, og finne visse aspekter ved forhold

mellom innbyggere, lokale ledere, private investorer og spesifikke beslutningstakende prosesser. En kan for eksempel ved hjelp av oppsettet finne ulike former for deltakende governance som orienterer seg mot befolkningen der blant annet sosial læring og involvering av et bredt spekter av interessenter står sentralt. Ledelsesmessig styring

Hvilke typer for governancepraksiser som finner sted i de to kommunene Mandal og Bykle, vil jeg forsøke å analysere meg frem til i første analysekapittel ved hjelp av modellen. En tar noe sammensatt som governance-nettverk og løser det opp i mindre deler, for så å prøve og si noe om nettverket.

Tilblivelsen av slike dynamiske nettverk skjer gjennom en samutvikling, som bygger på menneskers evne til å tilegne seg holdninger, verdier, ideer og praksis fra andre. Økonomisk innovasjon er også ofte knyttet opp mot stedsspesifikke karakteristikk for eksempel samlokalisering, tilstedeværelse av sosial kapital og kognitiv, organisatorisk, sosial eller kulturell ”nærhet”. Lokalisering av sted for samhandling på bakgrunn av co-evolusjonære metoder har fått oppmerksomhet blant planleggere, ettersom kontekstuelle strukturer kan sees som forutsetninger for samhandling, men også omvendt, at samhandling forutsetter kontekstuelle strukturer. Det er her en kan identifisere det samhandlende forholdet, noe som frister meg til å spørre om det da er slik at om en i den virkelige verden har et av elementene, får en da automatisk det andre ”med på kjøpet”? Hvordan fungerer det i praksis?

Samhandling skjer på bakgrunn av de aktuelle aktørenes ønsker, ambisjoner, sosiokulturelle rammeverk, teknologi og andre kulturelle egenskaper. Det har dog vist seg å være utfordrende å finne ut akkurat hvordan dialogen mellom individuelle og kollektive samordnende nivåer genererer suksessfulle rom, innen kontinuerlig endrende omgivelser.

Kontekstuelle forhold er uten tvil av betydning for hvordan jeg velger å strukturere oppgaven videre i hoveddelen, som ved bruk av empiri i kombinasjon med teori skal forsøke å svare på de gitte problemstillingene. Begge studieområdene vil bli behandlet individuelt, fordi forskjellige case innlemmer hytteturister og hyttepolitikk forskjellig. Det finnes praksiser /elementer i kommunene som ligner på hverandre, men her kan forskjellige ting, som for eksempel aktualitet, være avgjørende for om det tas videre for diskusjon eller ikke. Før vi beveger oss over på analysen, vil jeg i neste

kapittel gjøre et forsøk på å reflektere over den metodiske tilnærmingen som utgjør forskningsgrunnlaget.

## **4 Metoder**

”Metodene angir hvordan vi skal framskaffe kunnskapen og utvikle teoriene, og hvordan vi skal sikre at kunnskapen og teoriene oppfyller kravene til vitenskapelig kvalitet og relevans på det aktuelle fagområdet.” (Grønmo, 2004: 27).

### **4.1 Introduksjon**

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for de metodiske valgene jeg har gjort og hvordan disse valgene har påvirket arbeidsprosessen. Først vil jeg avklare forskningsspørsmål og gjøre rede for metoder som er brukt for å belyse forskningen. For å besvare spørsmål om hvorfor eller hvordan noe skjer, vil man trenge kvalitative data (Aase & Fossåskaret 2007). Jeg gjør Valget av en kvalitativ studie blir gjort rede for, og videre blir utvelgelsen av forskningsområde forklart. Deretter foretas det en drøfting av emiriske datainnsamling som er benyttet i oppgaven, som hovedsakelig består av semi-permanente intervju, bruk av offentlige dokumenter, og allerede eksisterende forskning og litteratur på området. I vitenskapelig virksomhet er målet å bygge opp kunnskap om bestemte fenomener for å kunne utvikle teoretisk forståelse av denne kunnskapen (Grønmo 2004) Oppgavens hoveddel innebærer en empirisk anvendelse av en teoretisk forankret form for modellering, som gjennom en analytisk tilnærming til lokalpolitiske styringssystemer forsøker å forstå forhold for kommunal styring og praksis. Kapitlet avsluttes med en vurdering av gyldigheten og påliteligheten av funnene.

### **4.2 Valg av problemstillinger**

Forskningsprosjektet hovedproblemstilling handler om hvordan det politiske planleggingsaspektet i de to kommunene Mandal og Bykle håndterer hytteturistenes midlertidige tilstedeværelse. Her ligger det et bakenforliggende ønske om å forklare og forstå hvordan, på hvilken måte og i hvilken grad hytteturistene innlemmes i denne politiske planleggingsdiskursen, som utgjør den første underproblemstillingen. Typiske hyttekommuner kan oppleve at de påvirkes eller formes på bakgrunn av en aktuell hyttemobilitet. Underproblemstilling to vil forsøke å forklare disse formative kreftene, og undersøke hvordan lokale plansystemer responderer og/eller er proaktive i forhold til hytteturisme.



For å svare på problemstillingen er man avhengig av å benytte seg av metoder for å gjøre det på en akademisk korrekt måte. I samfunnsvitenskapen har vi to ulike metodologiske tradisjoner som fremhever ulike sider ved sosiale fenomener. Disse er kvalitativ- og kvantitativ metode.

### **4.3 Kvalitativ forskning**

Hovedforskjellen mellom kvalitativ og kvantitativ metode er i hovedsak at den kvalitative metoden går i dybden og legger vekt på betydning, mens den kvantitative søker utbredelse og antall (Thagaard 2003). Begrepet "kvalitativ" innebærer å legge vekt på prosesser og mening, som ikke kan uttrykkes i kvantitet, intensitet eller frekvenser, i følge Denzin og Lincoln (1994). Kvalitative forskere har ofte fokus på den sosialt konstruerte virkeligheten, forholdet mellom forskeren og det som blir forsket på, og de situasjonsmessige restriksjonene som former studien. På den andre siden vil kvantitativ forskning vektlegge måling og analyse av forhold mellom variabler, ikke prosesser. Kvantitative metoder er ofte relativt uavhengig av den samfunnsmessige konteksten, mens de kvalitative tilnærmingene beskriver prosesser som tolkes i lys av den konteksten de inngår i.

I denne oppgaven er en kvalitativ tilnærming å foretrekke fordi jeg ønsker å gå i dybden på et fenomen som har med midlertidighet og usikkerhet og gjøre. Oppgaven bygges blant annet opp gjennom bruk av teori, og forutsetningen om at "it is possible to have some knowledge about the external world but that such knowledge is always uncertain." (King, Keohane og Verba 1994:6).

Med kvalitativ forskning ønsker man å undersøke menneskelige omgivelser og menneskelige erfaringer innenfor ulike konseptuelle rammeverk (Winchester & Rofe, 2010). Dette innebærer at fokus er på (1) analytisk beskrivelse heller enn statistisk generalisering, (2) en fleksibel fremfor strukturert tilnærming, og (3) detaljer og relevans i stedet for forenkling og presisjon (Grønmo 2004:129-132). Videre har kvalitativ forskning en tendens til å tilby muligheter for en mer intensiv etterforskning (Gerring 2007: 48-49). I denne sammenheng synes det mer nyttig å undersøke noen få tilfeller i dybden for å tilegne seg noen detaljert kunnskap, snarere enn å sammenligne mange tilfeller overfladisk. Studien krever også oppmerksomhet til kontekst og likeverdighet, som er vanskeligere å oppnå i kvantitative tilnærminger.

En casestudie er hensiktsmessig når "hvordan" og "hvorfor" spørsmål blir stilt, når det er liten etterforskende kontroll over hendelser, noe som utelukker en eksperimentell tilnærming, og fokuset er på et dagsaktuelt fenomen innenfor en kontekst i det virkelige liv (Yin 2009).

#### **4.3.1 Mål for studien**

En typisk casestudie har et undersøkelsesopplegg der det er som mål å studere en eller flere caser. Mitt valg av studie følger dermed en strategi fremmet av Creswell (2007) om å plukke case som kan vise ulike perspektiver på problemet under forskning, med andre ord, for å maksimere variasjon. Dette gjør jeg ved at jeg har foretatt samme type studie i to forskjellige geografiske områder. Disse områdene har sine kontekstuelle forhold som igjen påvirker min studie forskjellig.

Det er nemlig ikke et mål idenne oppgaven å foreta en sammenligningsstudie av de to casene. Snarere tvert imot er det et mål å behandle dem som to individuelle case med ulikt kontekstuell rammeverk, med ulikt kommunalt fokus på planlegging og utvikling, og ulik politikk vedrørende hytteturister. Målet er derfor beskrivende slutning hvor casene belyses på en teoretisk ledet måte, noe som er en forutsetning for kausale slutninger. Beskrivelse kommer ofte før forklaringer da vi må vite noe om verden og hva som behøves forklares før vi kan utvikle årsaksforklaringer (King et al 1994).

Ifølge Gerring (2007), skal enhver casestudie oppgi en bredere ansamling av studier som utgjør tidligere forskning av tema og studieområde. Dette gjelder den ytre gyldigheten av studien, dvs. hvorvidt resultatene av en studie er generaliserende utover de studerte tilfeller (Yin 2009). Dette tar jeg for meg i innledningen. Generalisering er et standard mål av kvantitativ forskning og oppnås normalt ved stikkprøvekontroll (Silverman 2006). Tilfeldige innsamling av data regnes imidlertid normalt som ikke hensiktsmessig innenfor kvalitativ forskning. Valg av casestudie her, er i stedet basert på målrettet prøvetaking, noe som betyr at casene ikke er representative for et større univers av caser. Målet med kvalitativt orientert forskning er ikke først og fremst representativitet, men å uttrykke mening og få en dypere forståelse av samfunnsfenomener. Men det er like fullt et kriterium at den forståelsen en oppnår skal være generaliserbar; det skal være mulig å se det "*generelle i det spesielle*" (Fossaskåret 1997: 43). Dette innebærer at mens kvantitative studier stoler på statistisk generalisering, er modusen for generalisering relevant for kvalitative studier heller analytisk generalisering (Yin 2009). Analytisk generalisering innebærer at "the investigator is striving to

generalize a particular set of results to some broader theory" (Yin 2009:43). Potensialet for generalisering er teoretisk heller enn statistisk; oppgaven vil omfatte en drøfting av hvordan vi "normativt" best kan forstå, gjennom strukturer for styring og praksis, kommunenes håndtering av mobile praksiser og dens midlertidighet.

Det teoretiske rammeverket og drøfting i denne avhandlingen tar utgangspunkt i grunnsetninger for fremstilling av lokalpolitiske planleggingssystemer som ligger til grunn for styring og praksis. Empirisk derimot, kan ingen generalisering utover det som utgjør konteksten i Mandal og Bykle gjøres for denne oppgaven.

Dataproduksjon er komplekst, og en kan ikke på forhånd vite hva slags informasjon en plukker med seg. Som Rudie (1997) påpeker vil vi alltid velge ut visse aspekter ved ulike varianter av kvalitative tilnærminger avpasset etter det vi ønsker å studere. Disse valgene vil ha innvirkning på hva slags type data som genereres. Samtidig vil valg av tilnærming til en viss grad være styrt av de teoretiske tilnærmingene, mens begge disse igjen vil påvirkes av de empiriske utfordringene vi blir stilt ovenfor.

#### **4.4 Innhenting av data**

Når forskere konstruerer representasjoner, prøver de å legge så mye som mulig empiri bak, siden det er noe leserne forventer. Forskere vil presentere en sammensetning av fakta som både har mening og er nøyaktig med tanke på dataene. Derfor er det viktig at dataene samles inn på en målbevisst måte (Ragin & Amoroso 2010). I forbindelse med en casestudie er det ingen enkeltmetoder som er spesielt foretrukket med tanke på datainnsamling, men alle data som samles, uansett metode, krever fortolkning. Forskeren søker etter å kunne forstå virkeligheten slik informanten ser den (Gerring 2007). I en casestudie er det anbefalt å bruke flere kilder, noe som vil gjøre dataene mer troverdige. Dette kalles datatriangulering. Det er derfor viktig at flest mulig tilgjengelige kilder utnyttes, slik at man får en best mulig forståelse av caset (Yin 2003). I oppgaven er intervjuene med forskjellige aktører i Mandal og Bykle kommune de viktigste kildene til empiri. I tillegg bruker jeg også dokumenter og avisartikler til å holde meg oppdatert på ulike case og hva som skjer innen kommunal politikk og planlegging. Dokumentene og artiklene kan være viktige for å kunne bekrefte eller eventuelt falsifisere data jeg bruker i oppgaven. Det er imidlertid viktig å ha i bakhodet at disse dokumentene og artiklene er skrevet for en hensikt, og dermed sjelden kan

ansees som objektive og ei heller fullstendige og korrekte (Cloke et.al. 2004). Allikevel er de nyttige som supplement til de intervjuene.

På bakgrunn av dette er det ganske klart at det er ved bruk av kvalitativ metode at man kan komme frem til de beste svarene på problemstillingen. Metodene består av å samle inn, bearbeide og analysere materiale fra samtale, observasjon og skriftlige tekster. Kvalitativ tilnærming er mer intensiv enn kvantitativ tilnærming, og man har færre informanter og forsøker å få informasjon om mange variabler fra innsamlingsmaterialet. Forskeren er også mer personlig involvert og får kanskje innsyn i mye en kanskje ellers ikke ville fått. Det skaper et datasett som er veldig komplekst (Aase & Fossåskaret 2007).

#### **4.4.1 Informantutvalg**

Kvalitative studier er basert på at forskeren velger ut informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategisk fordelaktige med tanke på å besvare problemstillingen, og som kan settes i sammenheng med det teoretiske utgangspunktet i studien (Thagaard 2003). I mitt tilfelle er disse informantene mennesker som har en eller annen tilknytning til plan- og politiskstyrte prosesser i Mandal eller Bykle kommune, enten for øyeblikket eller tidligere.

Informantgruppen vil bestå av mennesker som jobber i kommunen og / eller er aktive i saker om hyttetematikk. Disse inkluderer blant annet , lokale politikere, ordfører og rådmann, kommunale planleggere og utviklere, saksbehandlere, arealplanleggere, tekniske forvaltning, samt næringsjef og turistjef. Representanter fra kommunen og lokale politikere vil kunne få rollen som nøkkelinformanter, ettersom de er velinformerte og som oftest har god generell kunnskap om tema. Alle informantene ble i intervjusituasjonen behandlet likt og de ble, i mer eller mindre grad, stilt de samme spørsmålene. Dette gjorde jeg bevisst ettersom jeg ønsket svar fra alle på spørsmål rettet mot egne erfaringer, hans eller hennes egen posisjon og oppfatningsevne om tema. Det var stor variasjon på hvor opplyst og interessert de forskjellige var, og om de følte de kunne bidra med informasjon.

I min studie derimot, hvor målet er å beskrive, tolke og forstå det spesielle ved et tema, vil jeg i intervjusammenheng benytte meg av et kvalitativt oppsett for å belyse forskjellige sider av samme sak. Dette er også et formålsrettet utvalg, fordi man trenger et utvalg av folk med forskjellige og

gjærne motstridende meninger om et tema. Man behøver derimot ikke et veldig stort utvalg, det vanlige er mellom 12 til 18 personer fordi flere personer enn dette gir lite ny informasjon av betydning, fordi tema allerede vil være dekket. Målet her er å få tak i resonneringen og meningsgrunnlaget for hvorfor de mener det de gjør, for så å analysere de ulike resonnementene eller diskursive posisjonene som man får tilgang på. Også her brukes overførbarhet (Gobo 2004).

At funnene har overføringsverdi også utenfor testpersonutvalget står derfor sentralt. Det er ikke snakk om å finne den egentlige sannheten, men å bidra med å avdekke hva som er meningen med enkelte fenomener.

Jeg startet med å gjøre feltarbeid i Mandal, fordi det var der flest informanter kunne gjennomføre intervju først. Jeg hadde 10 intervju i Mandal og 9 intervju i Bykle. Alle jeg kontaktet stilte villig til intervju, de var nysgjerrig på tema, og det var lett å gjøre avtaler. I tillegg fikk jeg brukt snøballmetoden i to ulike tilfeller. Metoden fungerer slik at man først har kontakt med en informant som passer de ønskede kriteriene, og denne informanten vil igjen navngi andre aktuelle informanter. Et problem med denne metoden er at utvalget etter hvert kan ende opp med å bestå av informanter i samme nettverk med de samme synspunktene (Thagaard 2003). Det ble ikke et problem for meg, for mine informanter kan allerede sies å ha denne relasjonen. Ikke i synspunkt og ståsted, men stort sett innenfor samme institusjonelle rammeverk.

Både informantutvalget og opplevelsene jeg hadde med å kontakte informanter, var og opplevdes ganske likt i Bykle. Til sammen 19 intervjuer.

#### **4.4.2 Semi-strukturerte intervju**

“In-depth interviewing emphasizes the building of relationships and exploration of ideas with the individuals being studied” (Ragin & Amoroso 2010, 122).

Et intervju er en metode hvor man samler inn informasjon basert på muntlig utveksling av informasjon (Dunn, 2010). Intervjusituasjonen er en sosial situasjon som man aldri helt kan vite hvordan kommer til å utarte seg. Det kan derfor være en fordel å velge en semi-strukturert intervjuform, hvor man har muligheten til å endre på ting underveis og tilpasse seg i forhold til informanten.

Alle de 19 intervjuene jeg gjorde i forbindelse med denne oppgaven foregikk ansikt til ansikt, i løpet av et noe varierende tidsrom. Det tidsmessige korteste intervjuet jeg hadde var på 45 minutter, mens det lengste ble på hele 2 timer og 45 minutter. For best mulig gjennomføring tok jeg i bruk båndopptaker, ettersom at samtlige synes at det var helt greit, og jeg transkriberte intervjuene i etterkant. Dette gjorde jeg blant annet for at et større fokus kunne være på informanten og på hva han/hun formidlet, og som også gjorde det lettere å tilpasse spørsmål underveis (Silverman, 2003). For meg var dette hensiktsmessig fordi jeg hadde et bredt utvalg av informanter med ulik kunnskap, men hvor jeg ønsket å kjøre samme intervjuoppsett for å få innsyn i individuelle erfaringer og oppfatninger og hvordan dette kunne variere blant folk. Noen ganger, når det passet seg slik, stilte jeg spørsmål utenfor den utarbeidede intervjuguiden. Dette var som oppfølging til informanters mange varierende svar og interessante fortellinger. Jeg tok meg også frihet for i hvilken rekkefølge jeg stilte spørsmål, noe som er fleksibelt i semi-strukturerte intervju.

I de første intervjuene hadde jeg delt opp spørsmålene i forskjellige overordnede tema, en struktur som i utgangspunktet hadde tenkt å holde meg til. Allerede i det første intervjuet erfarte jeg at informanten under besvarelse av et spørsmål til stadighet vekslet inn på andre tema og spørsmål jeg hadde planlagt å stille på et senere tidspunkt. Dette var litt uheldig, siden jeg etter hvert da stilte spørsmål om tema vi allerede hadde vært inne på tidligere. Dialogen ble litt oppstykket og ikke så flytende som jeg hadde ønsket, men jeg lærte meg etter hvert å navigere på tvers av tema og spørsmål i intervjuguiden slik at det ble mer flyt i samtalen.

Den semi-strukturerte formen for intervju har også en viss grad av forhåndsbestemt orden, men skal fortsatt kunne opprettholde en fleksibilitet i måten av hvordan spørsmål eller emner blir adressert til informanten (Dunn 2010) I intervjuene etterspurt jeg både faktabasert, generell kunnskap omhandlende tema, slik som omfang og utbredelse av fritidsboliger, men også spørsmål om individuelle meninger, erfaringer og oppfatninger av mulige effekter, økonomiske virkninger og eiendomsskatt, samt hytteeiernes rolle og betydning i kommunen.

Det var dette som var forskningsfokus under intervjurundene, men siden feltarbeidet i 2014, har mye av forskningsfokuset endret seg. Problemstillingene mine under intervjuperioden var nok også litt for lite definerte, eller godt nok utviklet, noe som også kanskje førte til en litt diffus og lite tydelige intervjuguide (vedlegg). Forskningsfokuset er nå mer målrettet mot politikk og planlegging og de styringsstrukturer det opptrer under. Jeg har likevel ikke gjort etterarbeid i felt,

men jeg har holdt meg oppdatert i media og i offentlige dokumenter. Således er oppgaven også på mange måter oppdatert. Data fra intervju er fra september 2014, så utsagn fra intervju vil ikke ha blitt påvirket av den tiden som har gått. Noen strukturelle og politiske endringer har skjedd på det operative kommunenivå siden, men det er noe jeg tar hensyn til så heller ikke av betydning. Noen av mine informanter har uttalt seg i media om tema som er aktuelle for oppgaven, og dette har jeg tatt i bruk, men da refereres det også til avisartikler eller media som informanten opptrådte i.

Kunnskapen flere av informantene hadde om forskjellige temaer, var i flere tilfeller høyere enn min egen. Derfor hendte det at informantene snakket nærmest uforstyrret om temaer, mens jeg ble sittende å høre på. Dette gjorde at jeg følte at jeg mistet litt kontroll over intervjusituasjonen, og tidsbruken på forskjellige temaer ble fordelt annerledes enn planlagt. Jeg burde i disse tilfellene avbrutt informanten skånsomt og ført intervjuet videre gjennom nye spørsmål og oppfølgingsspørsmål, men dette er dessverre lettere sagt enn gjort. Slike situasjoner kaller Schoenberger (1991) for "*corporate interviews*" (s. 180), hvor informanten er en autoritær person som leder intervjuet i den retningen vedkommende ønsker. Selv om dette gjorde meg stresset i intervjusituasjonen, oppdaget jeg gjennom transkriberingen at dette allikevel ga verdifull informasjon og dybde (ofte informasjon og dybde som jeg kanskje ikke hadde fått ved å følge intervjuguiden fra ende til annen).

Intervjuet i sin helhet ses på som en mindre problematisk metode for å samle inn data, men Järvinen (2005) påpeker at det etterlater seg en tekst som er fremforhandlet mellom de involverte i intervjuet. Når vi studerer samhandling mellom folk i feltet er vi opptatt av hva som skjer i møtet mellom dem. Samme interesse burde vi ha når vi gjør rede for metodebruken og hva som skjer i møtet mellom forsker og informant. Vi burde avklare og drøfte selve meningsproduksjonen som ligger innebygd i intervjuet, og kanskje burde intervjuet være forskningstema i seg selv (Järvinen 2005).

At det oppstår en relasjon mellom forsker og informant trenger likeledes ikke å være en negativ ting. Hvis man har god kjemi kan man lettere spør om ganske spesifikt og individuelle ting. Ofte kan man også få muligheten til å komme tilbake senere dersom man har glemt noe eller kommer på noe nytt som man vil ha den personens ytringer om. Kanskje kan kjemien bli så god at informanten tar seg bry til å kontakte forskeren dersom han kommer på noe viktig i ettertid.

Jeg er oppvokst i Mandal og har bodd der fast tidligere. Kanskje har jeg noen lokale statuser som kan føre med seg både fordeler og ulemper i en intervjusituasjon? Jeg har likevel valgt å ikke drøfte dette noe nærmere fordi sist jeg bodde fast i kommunen var jeg tenåring, og uten (så vidt jeg vet) sosiale relasjoner til informantene. Det at jeg snakker samme dialekt vil ha liten eller ingen betydning for det empiriske grunnlaget jeg sitter igjen med.

#### **4.4.3 Bruk av offentlige dokument**

Før jeg i det hele tatt begynte med feltarbeid følte jeg at jeg allerede var kjent med noe av den kommunale konteksten i begge feltområdene. Jeg bodde fast i Mandal tidligere, og var vel kanskje stort sett opplyst om politikk og planlegging gjennom media. disse artiklene fikk jeg innblikk i hvilke problemstillinger noen av informantene hadde, noe som var nyttig i utformelsen av intervjuguidene. Jeg benyttet også uttalelser fra avisartiklene i min egen analysedel, for å gi analysen mer stødige ben å stå på. Cloke et. al (2004) påpeker at alle nyhetsartikler blir berettet fra en enkelt vinkel. Den foretrukne måten å tolke tekst i aviser på, er derfor å lese debattsidene for å finne enkelte personers meninger, som ikke er vinklet slik avisen vil. For å kunne bruke artiklene i aviser som kilde til informasjon er det nødvendig å innse at språket her er brukt til å antyde ideer og tro, så vel som fakta. Avisene vil gjerne for eksempel “blåse opp” saker de mener kan selge flere aviser. Derfor er det viktig for forskeren å innse at nyheter og artiklene er sosialt konstruert, som ikke gir et helhetlig og objektivt bilde av situasjonen.

Gjennom arbeid med bacheloroppgaven på geografi hadde vi en ukes feltarbeid i Bykle, og det var helst slik jeg ble kjent med kommunen. Den gang var det innovasjoner i jordbruket som stod i fokus, men det var likevel umulig å ikke bli fascinert av den utbredte hyttenæringen og dens effekter på det lokale. Kanskje jeg allerede her hadde bestemt meg for masteroppgavens tema?

Analyse av kommunale dokumenter og rapporter, og ellers relevante skriftlige dokumenter, vil også være en viktig og mer konkret del av datagrunnlaget for dette prosjektet. Ved å lese strategi- og plandokumenter fra kommunene, årsrapporter og diverse, vil jeg lettere kunne sette meg inn i planer og visjoner på det lokale plan.



## 4.5 Dataproduksjon og felt

Data er en begrepsfestet og konseptualisert observasjon, det vil si at data produseres gjennom en tolkningsprosess der observasjonene blir satt i kategorier som forskeren syns passer. Om vi ikke kobler våre observasjoner til konsepter som er meningsfulle for forskeren og forskerens publikum, forblir de meningsløse (Aase & Fossåskaret 2007).

I samfunnsvitenskapen eksisterer det tre regler for analyse. Den første forteller oss at analyser skal ha logiske sammenhenger, at vi må holde oss til regler og formell logikk. Den andre forteller oss at analyser må identifisere subjektiv tolkning, informanters egen forståelse av temaet som det blir spurt om. Den tredje uttrykker nødvendigheten av tilstrekkelighet, at informanter må samtykke til analyser (Aase & Fossåskaret 2007).

Når man skal analysere og tolke intervju, burde man av praktiske årsaker transkribere på vanlig måte først og skrive ned noen emner og noen nøkkelord, for så å se hvordan det kan analyseres og skrives inn i dokumentet. Her kan man behandle intervjuene hver for seg, dekke emne for emne, eller lage en ny ”kunstig” case basert på emnene med representative historier som er basert på kanskje to eller tre hendelser (Clifford, French & Valentine 2010).

Tolkningen av informasjonen kan baseres på post-rasjonelle forklaringer, som vil si at det finnes en ”offisiell” forklaring for et valg, en historie som man finner på i etterkant. Man kan se et problem eller en løsning fra ulike perspektiver, og man tar i betraktning posisjonen til informanten. Forsøk å tenk om du ville fått det samme svaret fra en med en annen posisjon. Informasjon og historier kan forandre seg over tid, og i tolkningen må man alltid ta høyde for at innsamlingsmaterialet kan ha blitt påvirket relatert til hvem du er, hvor erfaren du er osv. Måten å unngå slike problemer er å komme så forberedt som mulig (Clifford, French & Valentine 2010).

Vayda (1996) argumenterer for at når vi studerer den menneskelige naturen, må vi ikke studere pre-definerte systemer, heller progressive sammenhenger. En må gå ut i rommet og tilbake i tid, og se på hvordan ting som skjedde i fortiden har påvirket det som skjer nå, hvordan det har ledet til stater og fenomener som vi nå kan observere. Hovedpoenget med denne tilnærmingen er at man skal identifisere slike hendelser som har hatt betydning for og påvirket situasjonen til å bli slik som den er nå.

Et av casestudiene i analysen handler om hvordan planleggere håndterer skillet mellom faste- og midlertidige innbyggere i forhold til debatten om eiendomsskatt, og hva slags rasjonaliteter som ligger til grunn for de avgjørelser som blir tatt. Situasjonen er forskjellig i de to kommunene, der den ene kommunen har en mindre befolkning, den er rik og har ikke eiendomsskatt. Den andre kommunen derimot er en bykommune med større befolkning, der økonomien er svært dårlig og de innførte derfor nylig eiendomsskatt, også for fritidsboliger. Innføringen av eiendomsskatt skjer på bakgrunn av en dårlig økonomi, og den dårlige økonomien har opphav fra et sted, og slik blir en case et produkt av mange kausale kjeder, og man kan oppdrive narrativer for analyse (slik som befolkning, økonomi osv.) for å forklare diskursen i de to forskjellige kontekstene. Men hvor langt tilbake i tid skal man gå? Den illustrerte kjeden ovenfor var en svært forenklet versjon. Det er her denne tilnærmingen kan bli problematisk å gjennomføre i rammene av et mastergradsprosjekt.

Kontekst er uansett viktig når man skal analysere og konseptualisere innsamlet materiale. For å tolke en tekst behøver vi kontekst. Teksten er fokuset av studiet, men vi må gjenkjenne visse kontekster for å kunne gå videre i en tolkning. Vi ser observasjonen gjennom våre kulturelle briller, noe som gjør at vi oppfatter ting ut i fra egen kultur og kunnskap. Man må forstå konteksten for å forstå hvorfor ting skjer, eller hvorfor ting er som de er (Aase & Fossåskaret 2007).

#### **4.6 Objektivitet og overførbarhet**

I samfunnsvitenskapen kan man aldri få en konkret bekræftelse på at det arbeidet man har gjort er objektivt korrekt, og dermed kunne generalisere fra de funnene man har gjort, men det er heller ikke meningen. Jeg har ingen mål om å prøve å fremlegge en generaliserbar studie, målet er heller å gå i dybden på et fenomen, og til slutt fremlegge en veldokumentert oppgave med gode analytiske og teoretiske begrunnelser.

I følge Gobo (2004), derimot, finnes det to typer generaliseringer. Den første knyttes til kvantitativ metode og generaliserer om en spesifikk gruppe eller befolkning. Denne brukes i undersøkelser og meningsmålinger som har til formål å kartlegge det generelle bildet. Informantutvalget her er tilfeldig, representativt og ofte stort, og utfallet kan derfor være generaliserbart.

Den andre måten å generalisere på knyttes til kvalitativ metode og er generalisering om naturen av en prosess eller en hendelse. Informantutvalget er målbevisst eller målrettet der alle mulige

informanter burde være inkludert. Det er ikke tilfeldig og burde inkludere like mange kvinner som menn, gamle som unge, rike som fattige og like mange med utdanning som uten utdanning osv. Deretter kan man prøve å korrelere disse variablene i en kausal analyse, for å prøve å finne ut om det er noen sammenhenger, for eksempel om utdanning relaterer til hvilken holdning man har til noe. Slike relasjonelle sammenhenger er ikke generaliserbare, men overførbare, på grunn av kausal relasjon. Overførbarheten går her ut på at man vet noe om en spesifikk informantgruppe, som kan overføres til å gjelde for en tilsvarende informantgruppe et annet sted (Gobo 2004).

At funnene har overføringsverdi også utenfor testpersonutvalget står derfor sentralt. Det er ikke snakk om å finne den egentlige sannheten, men å bidra med å avdekke hva som kan være meningen med enkelte fenomener. Data er en begrepsfestet og konseptualisert observasjon, det vil si at data produseres gjennom en tolkningsprosess der observasjonene blir satt i kategorier som forskeren syns passer. Om vi ikke kobler våre observasjoner til konsepter som er meningsfulle for forskeren og forskerens publikum, forblir de meningsløse (Aase & Fossåskaret 2007). Mitt ønske er å bruke mine empiriske funn til å si noe mer generelt om det teoretiske feltet som oppgaven befinner seg innenfor. Slik kan empirien ikke bare si noe om styringsstrukturene og prosessene som foregår i Mandal og Bykle, men også bidra til teoriutvikling.

I det neste kapittel vil jeg ta for meg de to casestudiene; Mandal og Bykle kommune. Kapitlet vil bygges opp med formål om å kunne svare på den første underproblemstilling; om hvordan hytteturistene innlemmes i det lokalpolitiske planleggingssystemet.

## **5 Kommunal organisering, planlegging og politikk**

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på den lokale styringsstrukturen i de to kommunene, Mandal og Bykle, politisk og administrativt, og videre hvordan hytteturistene innlemmes og prioriteres i den lokale planleggingen. Jeg vil ta for meg plandokumenter og utsagn fra intervju, gå nærmere inn på strategier og tiltak, og hvordan dette virker både likt og ulikt i de to kommunene. Jeg vil undersøke og argumentere for om det kan hevdes å være en egen hyttepolitikk i de respektive casene, eller ikke. Det vil bli diskutert hvordan planleggere og politikere agerer, og hvordan de evner å koble seg på ting utenfor plansystemet, slik som for eksempel involvering av hyttefolk og entreprenører. For å kunne si mer om hvordan hytteturistene innlemmes i det lokalpolitiske planleggingssystemet, vil jeg også undersøke kommunenes bruk av dialog og medvirkning i planleggingen. Initiativ nedenfra, hytteeieres organisering i velforeninger og frivillighetsarbeid i vertskommunene kan vitne om et ønske om innflytelse og en følelse av tilhørighet, fordi en involverer seg gjerne mer aktivt i saker som en føler berører en. Betingelser for den praksisen som føres kan også være forestillinger om kulturelle og materielle forhold, og jeg ønsker å se på hvordan planpraksiser foregår i kommunene, og hvordan de arbeider for å skape endring. Dette vil til slutt bli drøftet i lys av Hilliers (2011:17-18) tabell som summerer opp hvordan en i praksis burde stille seg spørsmål og tenke i forhold til strategisk arealplanlegging for å tilpasse seg en kontekst som stadig er i endring.

### **5.1 Politisk og administrativ organisering i Mandal og Bykle**

Kommunene rundt om i landet spiller en avgjørende rolle i svært mange menneskers hverdag. Som vi så i teorikapitlet er det opp til planleggerne og politikerne å gjøre grep for å forbedre hvordan det leves på et sted. De har som oppgave å samordne og utvikle, sikre medvirkning og legitimitet, og det forventes at de tar i bruk lokal kunnskap for å forme lokalsamfunnets fremtiden (Vike 2001). Enhver innbygger påvirkes altså i stor grad av det kommunale tjeneste- og servicetilbudet tilgjengelig for dem, og det er derfor viktig å være med og bestemme hvem som skal ta avgjørelser som påvirker dem. Et slikt demokratisk styresystem forutsetter at innbyggerne selv deltar, både gjennom valg, i den offentlige debatt og som representanter i folkevalgte forsamlinger. Hvem eller hvilke politiske partier som skal sitte i kommunestyret blir bestemt gjennom valg.

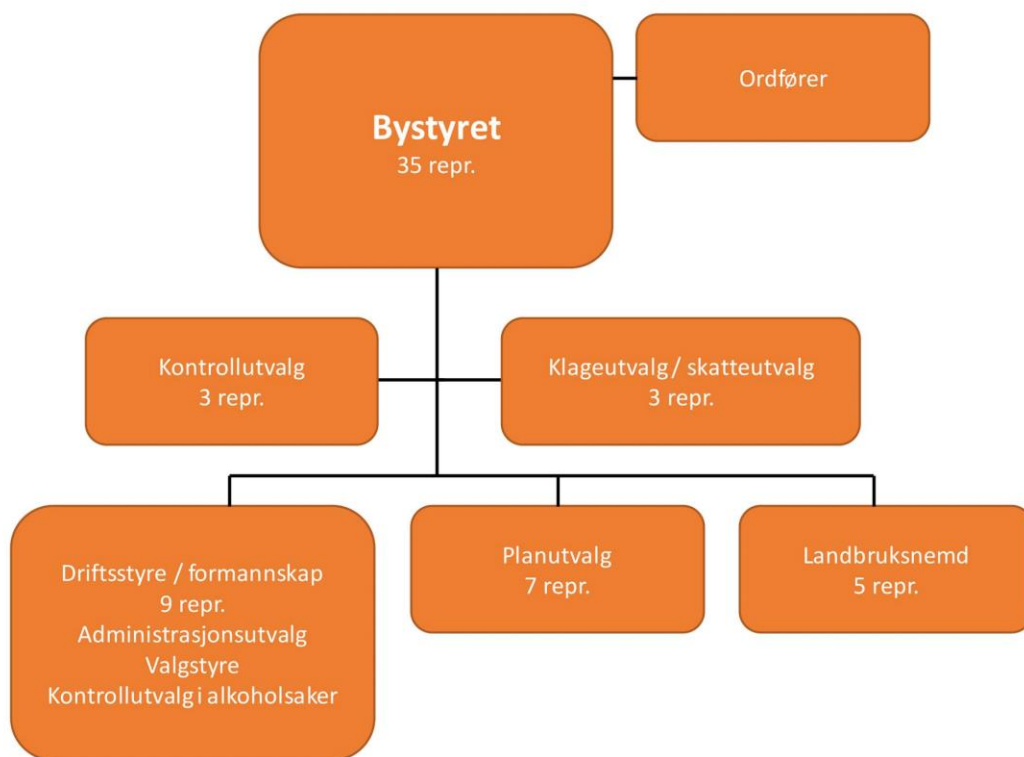
I likhet med stortingsvalg er det også kommunevalg hvert fjerde år. Det kan være et forholdsvis stort antall representanter som skal velges til kommunestyrene, og det er bare en valgkrets, slik at det blir mer matematisk rettferdighet mellom partiene (Rønning 2001). Det spesielle med kommunene er altså at de er underlagt folkevalgt styring. Hver av de 430 kommunene vi har i Norge er altså selvstyrte politiske enheter. Hvordan de har organisert seg politisk, har konsekvenser for forholdet mellom politisk og administrativt nivå i kommunen.

### **5.1.1 Mandal**

I Mandal er bystyret kommunens øverste beslutningsorgan, og har myndighet til å behandle og avgjøre alle typer saker i kommunen. Dette kan dreie seg om å fatte vedtak om blant annet årsbudsjett og langtidsbudsjett, kommuneplan og kommunale skatter og avgifter. Det skal være minimum 11 representanter i kommuner med under 5 000 innbyggere, og minimum 43 representanter i kommuner med mer enn 100 000 innbyggere (Rønning 2001).

Bystyret i Mandal består av 35 medlemmer, direkte valgt av kommunens innbyggere, og som fordeler seg på totalt åtte politiske partier (Mandal kommune 2016). Da datainnsamlingen til dette prosjektet ble gjort, våren 2014, var det Kristelig Folkeparti som satt med styrende ordfører. Siden da har det vært kommunevalg og ordførerskifte, nå med ny ordfører fra Fremskrittspartiet.

Bystyret kan delegere sin avgjørelsesmyndighet i en rekke sakstyper til andre politiske utvalg som for eksempel planutvalget og landbruksnemnda, eller til ordfører og administrasjonen. På bakgrunn av dette tar kommunestyret i hovedsak stilling til overordnede og prinsipielle spørsmål. Alle saker som skal behandles i bystyret, blir normalt først behandlet i driftsstyret som totalt består av 9 medlemmer (Mandal kommune 2016). Slik ser den politiske organiseringen ut i Mandal:



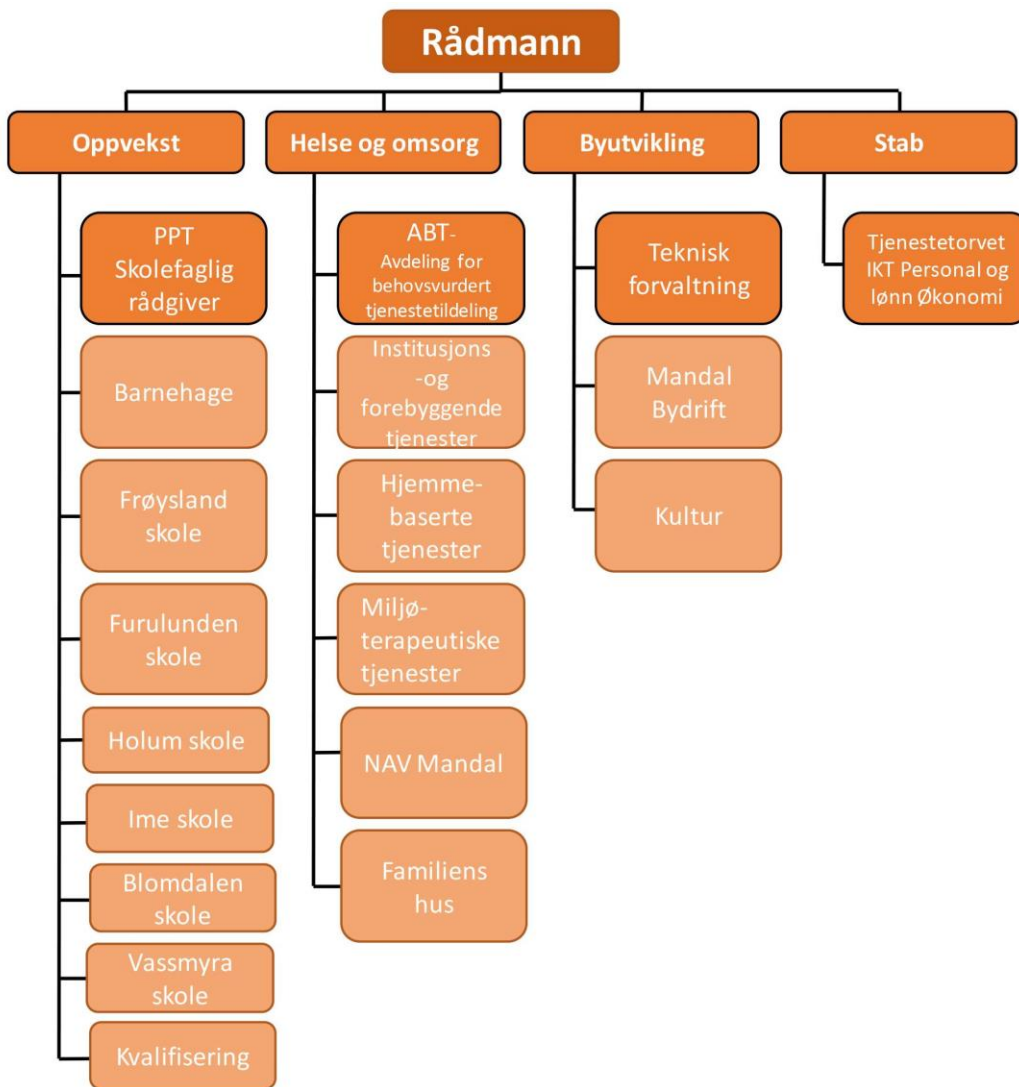
Figur 4: Politisk organisering Mandal (Mandal kommune, 2016)

Under bystyret og over administrasjonen i hierarkiet finner en formannskapet. Formannskapsmodellen har siden 1837 vært den tradisjonelle styreformmodellen for lokaldemokratiet i Norge (Salvesen m.fl. 2011). Kjernen i formannskapsmodellen er at formannskapet i så stor grad som mulig skal være sammensatt på grunnlag av den politiske sammensetningen i kommunestyret. Det er dermed et folkevalgt organ, bestående av minimum 5 medlemmer, som har beslutnings- eller innstillingsmyndighet i saker som angår kommunens daglige drift. Formannskapet fungerer dermed som kommunens driftsstyre.

Som oftest er det ordfører som har ansvaret for hvordan arbeidet i formannskapet og kommunestyret organiseres. Han eller hun anses som kommunens fremste talsperson utad, og står i en særstilling blant kommunens styremedlemmer på grunn av dette. I den kommunale administrasjonen er det rådmann eller administrasjonssjef som står som øverste leder, der rådmann

fungerer som bindeleddet mellom politisk ledelse og administrasjon. Rådmannen står dermed ansvarlig overfor bystyret for hele den kommunale virksomheten.

Både Mandal og Bykle kommune styres etter formannskapsmodellen, der begge er hierarkisk oppbygd. I Mandal har rådmannen sin egen ledergruppe bestående av rådmannen selv og fire kommunalsjefer innen virksomhetsområdene: Oppvekst, Helse og Omsorg, Byutvikling og Stab.



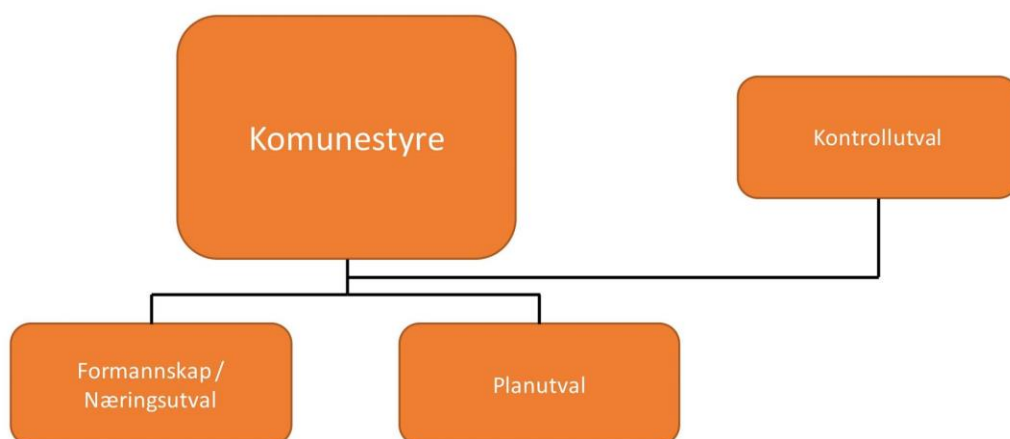
Figur 5: Administrativ organisering og ledelse i Mandal (Mandal kommune, 2016).

I denne oppgavens kontekst er det spesielt Byutviklingsenheten som er interessant. Det er i denne underkategorien en finner kulturenheten og informasjon om kommunens kulturtilbud til både

fastboende og besøkende. Den faktiske driften av byen gjennom Mandal Bydrift finner du også mer om her, samt Teknisk forvaltning som håndterer byggesaker, oppmåling og selve planavdelingen. Planavdelingen er i denne oppgaven av stor betydning, ettersom de har som oppgave å utarbeide og saksbehandle reguleringsplaner og kommuneplanen. De har også ansvar for mindre reguleringsendringer, veiledning og oppfølging, saksforberedelse til planutvalget, og ikke minst publikumsveiledning. I planleggingsfasen er det viktig å drive både intern og utadrettet informasjon, og å samarbeide med involverte parter (Mandal kommune 2016). Dette vil jeg komme tilbake til og undersøke nærmere senere i oppgaven. Det er selvsagt også flere underkategorier i Byutviklingsenheten som kan berøre hyttetematikken, slik som Tjenestetorget og helsesektoren for å nevne to, men det er på kommunal utvikling, planlegging og politikk jeg ønsker å legge fokus.

### 5.1.2 Bykle

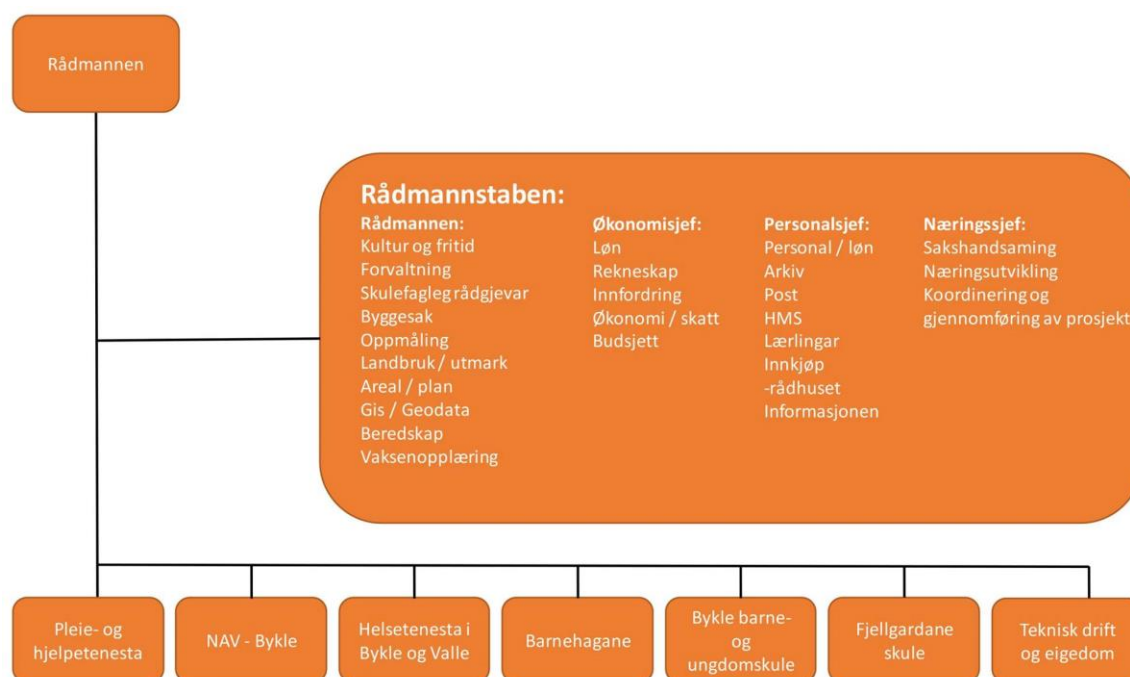
Slik som bystyret er det øverste organ i Mandal, er kommunestyret det øverste organ i Bykle. Kommunestyret i Bykle har på lik linje som bystyret i Mandal, myndighet til å behandle og avgjøre alle typer saker i kommunen, og kan på samme måte delegere sin avgjørelsesmyndighet til andre politiske utvalg. Kommunestyret i Bykle består til sammen av 13 medlemmer, der representantene fordeler seg på totalt fem politiske partier (Bykle kommune 2016). Under datainnsamlingen var den valgte ordfører en representant fra Arbeiderpartiet, og slik er det også i dag.



Figur 6: Politisk organisering Bykle (Bykle kommune, 2016)



Bindeleddet mellom politisk ledelse og administrasjonen, er også i Bykle den øverste lederen i administrasjonen - Rådmann. Rådmannen står her som ansvarlig overfor kommunestyret for hele den kommunale virksomheten og har sin egen ledergruppe. Rådmannens ledergruppe i Bykle, som også er hierarkisk oppbygd etter formannskapsmodellen, består av rådmannen selv, Økonomisjef, Personalsjef og Næringsjef. På kommunens nettside (2016) gis det en oversikt over fagområdene som er samlet i rådmannstaben, og disse er bl.a.: areal- og planarbeid, arkiv, byggesak, informasjon, kultur og fritid, landbruk/utmark/miljø, næringsutvikling, oppmåling, personalarbeid og økonomi. En mer detaljert oversikt over den administrative organiseringen i Bykle vises i organisasjonskartet under:



Figur 7: Administrativt organisasjonskart Bykle (Bykle kommune, 2016)

Som fremste mann i det administrative, skriver rådmann i Bykle, Tallak Hoslemo, på kommunens nettsider om hvordan kommunen jobber etter en helhetlig plan for å fremme vekst og utvikling. Han fortsetter med at ”Vi vil ta godt vare på alle, både fastbuande, hyttebyklarar og andre som oppheld seg i kommunen vår.” (Bykle kommune). Det at han eksplisitt nevner hyttebyklerle i sitt

fem-avsnittslange skriv, indikerer blant annet at hyttedirksomhet i Bykle utgjør et viktig politisk felt i kommunen. I tillegg nevner han at næringslivet er spesielt viktig for kommunen, og at det er en forutsetning for god folketallsutvikling. Fra statistikken vet vi at turisme generelt, og hytteturismen spesielt, har stor betydning for næringslivet i Bykle, og videre i analysen vil jeg gjøre en tolkning på akkurat hvor viktig den kan sies å være. Rådmann følger videre opp med å si at det jobbes målrettet gjennom offensivt planarbeid, god infrastruktur og aktivt næringsarbeid for å sikre eksisterende arbeidsplasser og stimulere til nyetableringer, og derfor vet vi også at dette går inn under det som kan virke som en aktiv hyttepolitikk (Bykle kommune 2016).

For å kunne si mer om hvordan hytteturister og deres tilstedeværelse blir håndtert i de to kommunene, vil jeg videre undersøke hvordan de innlemmes i den lokale planleggingen og politikken.

Kommunal planlegging i Norge foregår etter føringer som er lagt i Plan- og bygningsloven, der kommunene selv kan legge til elementer i prosessen som til en viss grad kan påvirke planleggingen. Slike elementer kommer gjerne frem i kommuneplanens arealdel. Under vil jeg fremheve mål og visjoner som Mandal og Bykle kommune har angående planlegging og håndtering av turisme generelt, og hytteturisme spesielt, slik det er presentert i plandokumentene. Jeg vil her vise til; Kommuneplan 2015-2027 for Mandal kommune, og Kommuneplan 2010-2022 for Bykle kommune, som er de gjeldende kommuneplanene. Ellers vil jeg også vise til og presentere strategier og tiltak som kommer frem i andre dokument som kan være med på og belyser tema, samtidig som jeg tar i bruk empirisk datamateriale hentet fra intervju. Informantene som har uttalt seg er enten kommuneansatte, politikere eller personer som på en eller annen måte berører hytteturistene gjennom sitt arbeid. Jeg vil først presentere Bykle, deretter Mandal. I begge casene vil jeg bringe sammen det som står i dokumentene med det som blir fortalt gjennom intervju. Til slutt vil jeg se de to casene i lys av hverandre, ut i fra hvordan de synes å prioritere og løfte hytteturisme frem. Jeg vil bl.a. diskutere likheter og ulikheter, men jeg har ingen intensjon om å kjøre en komparativ drøfting, kanskje heller tvert om.

## 5.2. Planstrategier, ambisjoner og tiltak i Bykle

I Kommuneplanen for Bykle står det i samfunnsdelen at: ”Kommuneplanen er kommunen sitt viktigaste styringsdokument, og skal synleggjere politiske prioriteringar for innbyggjarane og for omverda.” (s. 2). Planen har et gjennomgående fokus på hvordan Bykle ”ønskjer å sjå langt” (s.3), for å få mest mulig kunnskap, og for å på en god måte kunne tilpasse seg fremtiden og den kontinuerlige utviklingen. Det kommer bl.a. frem at Bykle har ambisjoner om å sikre gode lokalsamfunn for innbyggerne, der reiselivet skal være en del av dette perspektivet. Hovden er planmessig av stor prioritet, og profileringen av Hovden som et attraktivt internasjonalt reisemål skal i følge planen styrkes.

Bykle kommune har selv, siden hytteutbyggingen tok av på 1970-tallet, styrt utviklingen på Hovden, og gått aktivt inn for å legge til rette for hyttebyggingen der. På tross av det lave folketallet i Bykle, har kommunen en svært romslig økonomi, mye takket være vasskraftproduksjonen. Men det er uansett ikke nok for en kommune å bare ”hente ut penger fra elven”. Innbyggerne må også sysselsettes, ellers er det ikke noe grunnlag for å bosette seg der. Her kommer hytteutbyggingen på Hovden inn i bildet. Det er ikke slik at alle på Hovden jobber med hytteutbygging, men bedriftene på Hovden er i stor grad avhengig av den såkalte næringskjeden som hyttene er en del av, og aktiviteten den skaper. På Hovden ligger mesteparten av næringslivet knyttet til reiseliv. Her finner man bl.a. kafeer, skisenter, turistinformasjon, badeland og sportsbutikk, i tillegg til næringer knyttet til bygging og salg av hytter. Under kategorien ”Næringsutvikling” presiseres det bl.a. at ” Bykle skal utmerke seg som ein attraktiv stad å drive, utvikle og etablere berekraftig næringsverksemd.”, der ”Hovden skal vere knutepunkt for kompetansebasert næringsutvikling innan reiseliv” (s. 5). Det som allerede er, står altså i stor stil til det Bykle kommune også ønsker å satse på videre.

Reiseliv har vært et satsningsområde i Bykle kommune i mange år, og ettersom det har blitt den raskest voksende næringen i kommunene har også satsningen blitt viktigere. Store deler av næringsgrunnlaget i Bykle kommune er basert på hytteutbyggingen og det den fører med seg. Det skapes en vinn-vinn situasjon mellom kommune og næringslivet så lenge markedet for hytter fortsatt er tilstedet. Dersom markedet skulle endre seg kan det derimot føre til ”stivhengighet”; at en låser seg fast ved og kun fokusere på en type næringsvirksomhet (Isaksen 2008), noe som kunne hatt negative følger. Situasjonen er ikke slik i Bykle i dag. Økonomisk sett er kommunen først og

fremst avhengig av kraftproduksjonen, som under intervjurunden stod for omkring 75 % av inntektene til kommunen. Men reiselivet har helt klart tatt over rollen som ”hovedarbeidsgiver” i Bykle. Det er stor tro på reiselivssatsningen som både langvarig og lukrativ, både når informantene uttaler seg som kommuneansatt og som en del av lokalbefolkningen. Det snakkes om penger hyttefolk vil legge igjen i handelsnæringen, hvordan entreprenører, etter at hyttene er bygget, skal kunne jobbe med vedlikehold og ikke minst at hyttefolket kan bidra med kompetanse i lokale bedrifter. Kunnskapen om og interessen for integrering av ”Hyttebyklerne” er stor, og hytteutbyggingen anerkjennes som et godt initiativ til verdiskapning utenom kraftproduksjonen.

Reiseliv som satsningspunkt for Bykle kommune har altså på mange måter tatt over for kraftindustrien. Industrien er der, og den er viktig, og det anerkjennes også av informantene, men de synes å jobbe mer med reiseliv og turisme. Turisme generelt, og hytteturisme spesielt er livsviktig for lokalsamfunnet i Bykle. Den geografiske plasseringen gjør at de blir så og si fullstendig avhengige av selv å skape arbeidsplasser for å opprettholde folketallet og samfunnet.

Bykle kommune jobber med en rekke strategier og tiltak for å ”lokke” både hytteturister, besøkende og andre til kommunen. For eksempel nevnes det fra en informant at det som gjorde at han flyttet opp for litt over 20 år siden, det var totalpakken som kommunen kunne tilby. Det var billig husleie, god kvalitet på huset, subsidiert barnehageplass, samtidig som trenings- og friluftslivsmulighetene var veldig gode. Så, etter at informanten hadde bodd der i noen år, ble det tatt en politisk beslutning i kommunen om at de ville selge de kommunale husene, og at de som allerede leide skulle på forkjøpsrett. Historien er fin, for det endte med at vedkommende kjøpte hus og har blitt der siden. Det informanten ønsker å formidle med historien er nettopp det at terskelen for å flytte når du først eier huset selv er mye større enn hvis du leier. Vissheten om dette er noe kommunen har brukt som en planstrategi, for å få unge, etablerte og godt utdannede mennesker som produserer barn til å flytte dit.

”La oss tenke at du kommer til meg og sier ”jeg syns det var så gildt å være her i Bykle, sånn at når masteren er ferdig så vurderer jeg å flytte opp, med mann og barn, og så kunne jeg tenkt meg og bygd hus”. Da kan jeg svare med at jeg kan selge deg en tomt på et mål, eller halvannet, i byggefelt med vann og kloakk og alt, for 30 000 kr. Det er billig! Også bygger du huset ditt, og kommer tilbake til meg og sier at huset er ferdig og nøkkelen står

i døra. ”Flott”, sier jeg da, ”her har du 100 000 blanke kroner som jeg setter inn på din konto.” (B9).

Strategien er rett og slett å få solgt dem en bolig, og ”Slike typer tiltak er kjempeviktig!”, avslutter han. Det er et slags stimuleringsiltak for at det skal være mer attraktivt å bosette seg i kommunen. Kommunen gir deg altså 100 000 kroner i gave for at du har bygd ditt eget hus i Bykle. Det er også en ordningen de har hatt i mange år.

En annen prøveordning som Bykle kommune hadde tidligere gikk på gratis barnehage, noe de fikk mange rare spørsmål rundt. ”Vi hadde en prøveordning på det, for å se om det kunne tjene som et virkemiddel for økt rekruttering. De fant aldri at det hadde noen effekt, så det gikk vi tilbake på.” (B9). Nå har de subsidiert barnehage, men en betaler for den. Det er ikke oppsiktsvekkende billig, men det er heller ikke dyrt, legger informanten til. Barnehage og skole blir også sagt å være en av de ”ytre” enhetene som driver med tjenester innenfor reiseliv, uten at det er direkte, men på den måten at ”er det noen som har sesongjobber på vinteren og som har med seg barn, så går de på skolen og i barnehagen i Bykle.” (B4).

Gjennom kommuneplanen ser vi at reiseliv brukes som en aktiv strategi i alle ledd, både for å sikre gode lokalsamfunn og vekst, fremme næringsutvikling og å drive forebyggende helsearbeid, ved bl.a. at ”Forebyggende helsearbeid, mosjon og velvære skal være satsingsområde både overfor innbyggjarar og i utviklinga av Hovden som turistdestinasjon.” (s. 6). Som serviceinstitusjon settes innbyggerne og brukerne i fokus, der informasjon og kommunikasjon skal vektlegges. Gjennom kultur- og miljøarbeid kommer det frem av kommuneplanen at Bykle akter bl.a. å legge til rette for kulturlandskap og kulturmiljø som viktige ressurser for trivsel og utvikling. Her har for eksempel landbruket en sentral plass i Setesdals og Bykles kultur, verdiskaping, landskap og sysselsetting, og kan dermed også sies å være en viktig faktor for utviklings- og planarbeid. Dette vil jeg bl.a. komme nærmere inn på senere i oppgaven.

Disse tiltakene er i første omgang rettet mot å øke befolkningen og verdigrunnet i kommunen, og sier bare litt om hvordan kommunen stiller seg i forhold til de midlertidige innbyggerne, nemlig hytteturistene, som er av interesse her. Ved spørsmål om dette får jeg bl.a. som svar at:

”Flesteparten av folket, om enn ikke daglig, er ofte i kontakt med det en kan kalle reiselivsrelatert virksomhet. Sånn som i dag har vi drøftet hytteplaner, for det skal sak til

kommunestyret med ei godkjenning av hytteplaner. Vi bruker mye tid på det, for det betyr så mye for oss.” (B4).

I kommuneplanen fastslås det at samfunnsdelen skal legge rammer for planlegging og aktivitet i kommunen, samt legge til rette for utvikling og vekst. Ved spørsmål om hvordan kommunen stiller seg i forhold til de midlertidige innbyggerne fikk jeg som svar at: ”Vi definerer jo hytteturistene, eller hyttebykjerne, som vi kaller dem, som viktigere og viktigere.” (B9). Kommunen kommuniserer både gjennom samfunnsdelen i kommuneplanen, og også gjennom intervju, et tydelig plan- og politiskorientert fokus på reiselivet. Disse føringene skal samsvare med kommuneplanens arealdel.

### **5.2.1 Arealplanlegging**

I arealdelen av Bykles kommuneplan presiseres igjen viktigheten av nettopp det ”å sjå langt”, ettersom et langsiktig perspektiv er det som skal ligge til grunn for kommunens arealforvaltning. Av Bykle kommunes om lag 1 460 kvadratkilometer er mer enn 60 % av arealet vernet med ulike formål. Da reiseliv er en viktig vekstnæring i Bykle, ser en at denne næringen noen ganger kan komme i konflikt med verneinteressene. De strenge kravene som stilles til verneområdene i Bykle kommune kan ifølge flere av informantene fungere som en fartsdump for hytteutbyggingen. Disse områdene inkluderer blant annet Setesdal Vesthei Ryfylkeheiene som skal verne om de sørligste villreinstammene i Europa (Setesdal regionråd, 2012). Dette setter begrensninger i forhold til arealforvaltning. Spesielt på Hovden ser man nå at det ikke lengre er mulig å bygge utover på grunn av verneområdene, slik at man kun kan jobbe med fortetting av eksisterende områder. Representanter fra kommunen fortalte at dette er en stor utfordring, siden de ønsker å ekspandere både hytte- og næringsområdene på Hovden. Hadde det blitt åpnet opp for utbygging i de vernede områdene ville kommunene fått store arealer til disposisjon. Men det vil etter all sannsynlighet ikke bli mulig, ettersom regjeringen og fylkesmannen spiller en for stor rolle akkurat her til at kommunen kan bli hørt. Hadde det derimot vært opp til kommunen selv hadde det nok blitt bygd flere hytter i områder som per i dag er vernet.

På grunn av verneformål og svært høy etterspørsel etter tomter for fritidsboliger, der ”90 prosent av byggesøknadene som kommer inn er fra hyttefolk” (B4), opplever kommunen at det rett og slett er mangel på arealer. Planen for utbygging innebærer derfor i dag et fokus på utvidelse og fortetting

av eksisterende boligområder, utnyttelse av allerede avsatte boligområder, samtidig som de ønsker å opprettholde bosetting i grendene. Særlig rundt Hovden ønsker kommunen å satse på tilrettelegging for fritidsboliger i områder hvor det allerede er bygd ut. Dette er i første omgang av hensyn til villrein, men også av hensyn til brukerne (hytteeierne) for at det bl.a. skal være lett tilkomst til løyper og andre aktiviteter. Den største tyngden av fritidsboliger ligger på Hovden, men det finnes også mer spredt bebyggelse ellers i kommunen. Bykle satser stort på fortetting av allerede eksisterende hyttefelt, samt også regulert og godt planlagt utbygging av nye hyttefelt. For å møte etterspørselen har kommunen iverksatt en plan for bygging av 600 hytter mellom Bykle kyrkjebygd og Hovden, i den såkalte Midtregionen. I plankartet under kan du se hvordan det er, og hvordan det er planlagt for videre utvikling i Bykle.







Utbygging av fritidsboliger skal altså fortrinnsvis skje i etablerte områder og regulerte felt fremover. Det er i følge kommuneplanen kun unntaksvis om det blir gitt rom for noe annet (s. 12). Et stort antall gjestedøgn krever god tilrettelegging og infrastruktur. Hytteutbyggingen har foregått parallelt med kommunens investeringer i infrastruktur. For i det hele tatt å kunne bygge hytter av den standarden vi ser på Hovden i dag har kommunen måttet legge ned store ressurser, blant annet med utbygging av vannsystemer, kloakk, veier og fibernett. Dette har skjedd gradvis i forhold til etterspørselen, som har økt kraftig spesielt de siste tjue årene.

Ved utbygging generelt er det en hel del kommunale retningslinjer som det må tas hensyn til i Bykle. Ved boligbygging ser det ut til å være naboskapet og nærliggende bygningsmiljø som setter standard og utgangspunkt for utforming. Retningslinjene for fritidsboligutbygging er flere og tar også sikte på det omkringliggende bygningsmiljøet, men her skal byggene i større grad tilpasses naturen og terrenget. Hyttene skal bl.a. være i naturtilpassede farger, møneretning skal følge høydekotene, en skal unngå plassering i høydedrag og terrenginnrep. Utforming og plassering av fritidsboliger skal altså tilpasses landskapet på en god måte.

Kommunen skriver videre i arealdelen at gjennom god planlegging vil de ta vare på balansen mellom nærings- og bofunksjoner, biologisk mangfold, verneområde, kulturminne og friluftinteresser. Det er et overordnet mål for samfunnsutvikling i Bykle kommune, og det skal bl.a. videreutvikles ved å satse på reiseliv og reisemåltutvikling. Dette innebærer i aller høyeste grad hytteutbygging, og det bekreftes gjentatte ganger også gjennom intervju. Blant annet kunne en informant fortelle at ”9 av 10 planer i kommunen er reiselivsrelaterte.” (B4).

### **5.3 Planstrategier, ambisjoner og tiltak i Mandal**

Visjonen som ligger til grunn for kommuneplanen i Mandal slår bl.a. fast at Mandal skal være ”Det soleklare valg” og at det er ”forankret i kommuneplanen og skal skape optimisme, tilhørighet og identitetsfølelse [...] også være en merkevare som skal trekke flere turister til kommunen og sette Mandal på kartet nasjonalt og internasjonalt” (s.5).

Kommuneplanen i dette tilfellet, bærer preg av å gjelde for en bykommune, og ikke en mindre bygdekommune slik som i Bykle. Dokumentet er betraktelig større, nesten tre ganger så stort, og inneholder langt flere detaljer for lokalsamfunnsutvikling. For eksempel opplever kommunen en

jevn befolkningsvekst, slik vi så i områdebeskrivelsen, og har med dette større behov for å fokusere på tilrettelegging av bl.a. nye faste boliger og kommunale tjenester. Verdt å nevne er også at Mandal har en betydelig underdekning på arbeidsplasser, og det nevnes derfor som viktig for kommunen å bidra til innovasjon og næringsutvikling. Reiselivsnæringen anerkjennes senere i plandokumentet som en av de viktigste bidragsyterne til flere bransjer i Mandal, og det uttrykkes et ønske om å legge til rette for næringen. Også hytteturistene nevnes som noe positivt for kommunen, da hyttene nå brukes mer enn før og hytteeierne anses for å være en kjøpevillig og kjøpesterk gruppe. Som en næringsstrategi ønsker kommunen å legge til rette for hyttebygging på fastlandet, for å unngå at hyttene legger beslag på arealer som er av verdi for fellesskapet, altså utenfor 100-metersbeltet.

Turisme og reiseliv generelt, og hytteturisme spesielt, preger ikke planstrategiene for utvikling i Mandal i like stor grad som de preger planstrategiene i Bykle, noe som er naturlig nok med tanke på kontekst.

### **5.3.1 Arealplanlegging**

Arealdelen i kommuneplanen for Mandal er en vesentlig del av kommunens langsiktige planleggingsgrunnlag, og et virkemiddel for å sikre at arealbruken i kommunen bidrar til å nå de målene som blir vedtatt for kommunens utvikling. Kommuneplanens arealdel skal sørge for at det avsettes nødvendig areal for tiltak i kommuneplanens samfunnsdel (s.43-44).

Gjennom feltarbeid i Mandal kommer det frem at kommunen ikke har noen direkte plan for hvordan en skal tilrettelegge best mulig for hytteturisme, eller turisme generelt. ”En kunne jo tenkt seg at en hadde hatt en temaplan på det for eksempel, men det har det aldri vært noen etterspørsel på. Så lenge det fungerer, at tjenestene er der og en har et nett som tar imot, så er det greit.” (M5).

I kommuneplanen blir det fra kommunens side vurdert om det er et behov for flere fritidsboliger, eller ikke. Deretter tas det videre ved at kommunen prøver å finne kriterier for å etablere gode hyttefelt. Det er en planstrategi i Mandal kommune at de nå ønsker å trekke hyttene bort fra de arealene hvor det er mest konfliktfylt å bygge, slik som ytterst i strandsonen og innen hundremetersbeltet. Det vil si at de kjører en strategi på hindre utbygging, både av nye hytter i disse områdene, men også av de hyttene som allerede er der. Innenfor hundremetersbeltet er det ganske

strengt krav til hvilke endringer en kan gjøre på hyttene. Slik jeg forstår det er det både på grunn av andre myndigheter som har meninger om det, men også at kommunen ønsker det slik selv. I kommuneplanen under kommunale retningslinjer for plan- og utbygging står det bl.a. under hytteutbygging at ”Åpne korridorer til sjø og vassdrag skal bevares for bakenforliggende områder. Ubebygde øyer og holmer skal fortsatt være ubebygde.” (s. 64).

I regulerte hyttefelt, eller for hytter som ligger mer skjermet for innsyn fra sjøen, er det derimot andre krav. I forbindelse med revidering av kommuneplanen, har det kommet frem i kommunemøter at det er ”god stemning” for å øke arealet på hyttene i Mandal. I dag er hytteeiendommene med bebyggelse på 120 kvm totalt. Av de 120 kvm kan en bruke 15 kvm til bod, 30 kvm til anneks, som også kan brukes til opphold, også sitter en igjen med 75 kvm til selve hytta. Den politiske samtalediskursen i kommunen dreier seg nå om å øke det totale arealet til 150 kvm. Det er interessant bl.a. fordi kommunen kjører en fortettingspolitikk i utbyggingen. Hvis hver hyttetomt ble større, kan det for eksempel tenkes at det da ikke ville være plass til like mange hytter i et hyttefelt, enn hva det opprinnelig ville vært med et litt mindre hytteareal. På den ene siden vil det kanskje generere færre hyttearealer, men på den andre siden større hyttearealer. En informant mente at: ”Jo flere enheter du får inn på et område, jo bedre er det for kommunen. Mye på grunn av press på arealene. Men samtidig må det ikke være så mange enheter innen et område slik at det ikke blir attraktivt. Da risikerer en at det ikke blir solgt og da blir det heller ikke utviklet.” (M5). Det gjøres i tillegg for å blidgjøre og imøtekomme krav fra hytteturister, da det i dag er høyere krav til større plass og bedre standard. Så dersom det blir gjennomslag kan en få en hytte 105 kvm, istedenfor 75 kvm, i tillegg til bod og anneks.

I Mandal, som i Bykle, blir det i planarbeidet tilrettelagt for at det både skal fortettes i allerede utbygde områder, men også tilrettelegges for nye hyttefelt gjennom regulering. Retningslinjer for fritidsbebyggelse i Mandal, utover arealet på 150 kvm, går bl.a. ut på å tilpasse hyttene etter terreng og omgivelser, gjennom utforming og materialbruk. Kommunen er bevisst på høyder, fargebruk, at det brukes vinduer som gir lite refleks, og slike ting. Fargene skal være naturtilpasset, men hytteturistene har likevel mye å velge mellom. Disse restriksjonene er etablert mye med tanke på båtturistene, de må kommunen også tenke på. ”Hvis du er båtturist og kjører langs kysten og ser masse rart oppi åsen, så er ikke det like greit som å se et hvitt sørlandsromantisk hus helt nede med sjøen.” (M2). Derfor vil en helst holde hyttefeltene under vegetasjonen av estetiske årsaker.

Kommunen sier derimot ikke noe om hvor mange enheter det skal være innen et hyttefelt, de stiller områdene til disposisjon gjennom kommuneplanen for at andre skal utvikle det.

Når nye felt skal etableres og gamle felt skal fortettes, settes det et rammeverk i en reguleringsplan for hvordan det fellesskapet skal være. Her kommer planutvalget inn i bildet og gjør den demokratiske vurderingen for hvordan det her kan se ut, og hvordan det her skal fungere. I kommuneplanen blir det markert store områder som kommunen sier det er greit å bygge i, også er det noen andre, gjerne private utbyggere, som lager den mer detaljerte planen for området med hvor mange enheter, tomtegrenser og utsikt til sjøen osv. Kommunen prøver å være forutsigbar på hvor en legger arealene. I kartet under kan en se de oransje feltene som viser fritidsbebyggelsen. Den lyseste oransjfargen, som i tegnforklaringen står mellom den gule og den litt mørkere oransje, forteller om nåværende fritidsbebyggelse. Den litt mørkere oransje forteller hvor kommunen ønsker fritidsbebyggelse i fremtiden, det fremtrer nede til høyre, og som vi kan se er dette langt unna sentrum av Mandal. I et byutviklings- og kommuneutviklingsperspektivet er det i Mandal ikke ønskelig å legge til rette for mer boligutbygging i de typiske hytteområdene med avstand fra byen. I kommuneplanen er det vedtatt at hytteutbyggingen skal skje innenfor de oppmerkede områdene i kartet som vises under.

Om det blir bygget i disse områdene er opp til privatpersoner og utbyggere.



Denne strategiske plasseringen kommer av at kommunen velger å tenke samfunnsøkonomisk. En informant forklarer det med at en familie som bor på for eksempel øya Hille, som i et økonomisk perspektiv ville være den verst tenkelige plassen, fortsatt har rett på gratis skoleskyss, som i dette tilfettet inkluderer både ferje og buss. De har også rett på pleie og omsorgstjeneste, og gang og sykkelvei osv. Samfunnsøkonomisk, og også i forhold til energi og klima, er det mange negative elementer ved at folk bor spredt. Samtidig uttrykkes det at dette synet nok kan være ulikt det synet de som allerede bor der fast har. Kommunen ønsker dog ikke å legge til rette for mer boligbygging på disse stedene, på tross av at det er en ønsket politikk i Mandal at folk skal kunne få bygge der de har lyst. At en slik politikk skal få gjennomslag er likevel ikke ønskelig. Det er et ønske i kommunen at utviklingen skal være planmessig, med kortest mulig avstand til skole og sentrumsaktiviteter, som legger til rette for mindre bilkjøring og nær tilknytning til kollektiv trafikk. Det gjør det lettere for kommunen å håndtere infrastruktur og kostnader knyttet til pleie- og omsorgstjenester, for ”man vet jo at det å kunne gå over gata på Vestnes kontra det å kjøre bil til en som bor ytterst på Skjernøya og som skal ha besøk fire ganger i døgnet, så er det ganske stor forskjell i kostnader. Uten tvil.” (M2).

Mange har et ønske om å bosette seg sentralt nettopp på grunn av tjenester, aktiviteter, jobb og lignende, men for hytteturistene kan det være annerledes. Derfor mener også kommunen at det er mye mer positivt å ha hytter i disse utenforliggende områdene. Noen politikere mener at en må kunne plassere boliger også der for å bo, men det vil alltid være forskjeller: ”jeg syns jo ikke at det skal være en rett man har; å kunne bo akkurat der man vil, så lenge samfunnet må yte så mange tjenester.” (M2) At det er ønskelig med hytteutbygging på disse stedene understrekes med at hytteturister ikke konsumerer de samme tjenestene som fastboende, og at det derfor er bedre å legge til rette for mer hytteutbygging her.

I planleggingen er det også en tanke om at en skal ha en distanse mellom fritidsboliger og faste boliger, så godt det lar seg gjøre i naturgitte forhold. Det er ofte mindre gårdstun der det bor faste innbyggere, gjerne tre, fire eller fem gårder som ligger litt tett, og det er ikke ønskelig å ha hyttebebyggelsen nærme disse gårdstunene. Kommunen er bevisst på å holde denne avstanden.

Kommunen i Mandal vil hele tiden passe på at de har tilgjengelige hyttetomter fordi det er et etterspørrende marked. Det er mange entreprenører, byggmestere, ingeniører og håndverkere som lever av dette, så det må vitaliseres. Da jeg gjorde feltarbeid i Mandal holdt de på med å rullere

kommuneplanen, og en av informantene mine kunne si at det var ”brei enstemmighet” i kommunen om å legge inn et stort felt i Mandal øst for regulering. Det er et flott område, utenfor hundremetersbeltet, men med nærhet til sjøen. Å ha tilgjengelige hyttefelt er et strategisk valg som kommunen velger å gjøre i samarbeid med grunneiere og entreprenører. ”Kommunen skal i alle fall ikke være en bremsekloss, uten ledige arealer og lange behandlingstider” (M3). Prosjektet kan potensielt generere stor verdier i mange år fremover, da ”verdikjeden starter med reguleringsarbeidet, fortsetter med byggeprosjektet, så skal hytta innredes og vedlikeholdes, og det er verdi for kommunen hele tiden”, i følge en informant.

Nettopp på grunn av størrelsen på reiselivsnæringen, omfanget av involverte aktører, og bl.a. verdiomfanget rundt hytteutbygging er det viktig med både samarbeid og dialog i prosessen.

## **5.4 Kommunikasjon og tjenestelevering**

### **5.4.1 Bykle**

Det har kommet frem av kommuneplanen i Bykle at kommunen ønsker å være en serviceinstitusjon som setter innbyggerne og brukerne i fokus, der informasjon og kommunikasjon skal vektlegges. Planavdelingens oppgave er utarbeidelse og saksbehandling av kommuneplanen og reguleringsplaner. Derfor er det viktig å drive både intern og utadrettet informasjon i planleggingsfasen, og å samarbeide med involverte parter ved gjennomføring av planen.

Kommunalt ansatte i Bykle kommuniserer gjennom intervju en ensartet holdning til at de ønsker jevn og god kommunikasjon med både fastboende og hyttefolk, for hvordan politikk og planarbeid utøves i kommunen. Informantene forteller videre at de opplever at hytteeierne også ønsker kontakt, at de ønsker å ta del i det som foregår lokalt i Bykle. Det kommer bl.a. frem i intervju at Bykle kommune for noen år tilbake avholdt kommunestyremøte i Kristiansand. Trolig gjør de dette fordi størsteparten av hytteeierne har sin folkeregistrerte adresse der, og de vil gi dem mulighet til å involvere seg i lokalpolitikken. Flere hytteeiere benytter seg tilsynelatende også av at kommuneadministrasjonen i Bykle holder åpen dør, og jeg blir fortalt at det brukes mye tid utover normert arbeidstid på møter med hytteeiere som har vanskelig for å komme i kommunens åpningstider.

Bykle kommune har jevnlig kontakt med hytteeierne gjennom lederne i til sammen 55 etablerte hyttevel. Rundt påsketider hvert år for eksempel, nærmere bestemt hver onsdag før skjærtorsdag, inviterer kommunen til et informasjonsmøte med disse velforeningene, noe som har blitt en viktig arena for å utveksle informasjon. Da kommer lederne for hyttevelforeningene, og flere representanter fra kommunen.

Velforeninger er godt etablert både i Mandal og i Bykle, om enn mer aktive i Bykle. En informant forteller stolt hvordan ”en gjeng med hyttefolk” organiserer seg og stimulerer innen kulturlivet, med at de booker en hel teaterforestilling og arrangerer en såkalt teaterhelg på Hovden.

”[...] de kommer opp og har teaterforestilling på Hovden, også går de på hotellet og får seg en god kveld på hotellet med villtbuffet og slike ting. Det er teaterlaget og lokalbefolkninga som spiller i forestillingen, og hotellet som drifter det og har buffeten, også er det en gjeng med hyttefolk. Det begynte vel med en håndfull, og nå sist tror jeg det var rundt 170 stk som var oppe bare for en sånn helg – en såkalt teaterhelg på Hovden. Det er spennende, og det genererer en masse aktivitet nå når det har kommet 170 mennesker på en helg. Det blir satt sammen som en sånn pakkeløsning.” (B4)

Med informantens historie ønsker jeg å gi en liten illustrasjon på hvordan hyttefolk i Bykle er aktive og engasjerer seg i Bykle. Det kan virke som det er et samhold mellom hyttefolket, men også at kommunen på mange måter etterstreber samhold og dialog mellom hyttefolk og kommunen. Kommunikasjon og god dialog er alltid lettere dersom den kan sies å gå begge veier.

Kommunen har et eget destinasjonsselskap, Destinasjon Hovden, som bl.a. er bygget opp for å lage samlede aktiviteter. ”Destinasjonsselskapet vårt arrangerer Hovden Tour i mars hvert år, som er et 42 km langt skiløp oppe i fjellheimen, og der er mange av våre kommuneansatte med på dugnad. Jeg er en av de som er med og det er gruelig kjekt, altså.” (B4). Kommunen er aktiv i det at det er mange fra kommunen som er med, og kommunen legger til rette og stiller opp med mannskap og vaktmester dersom det er noe som skulle vært gjort, og slike ting.

Som vi har sett ved flere anledninger fungerer Bykle kommune i stor grad som en serviceinstitusjon og tjenesteleverandør til hyttefolket. Dette er også svært ønskelig fra kommunens side, og det legges formelle planer for slikt arbeid anrett reiselivet. For eksempel organiserer Bykle i høysesongen såkalte shuttle-busser som kjører mellom bestemte hyttefelt og skibakker. Dette mye



for å unngå trafikk spesielt til og fra ”midtregionen” som er plassert midt mellom Bykle kyrkjebygd og Hovden. I tillegg kjører de opp milevis med skiløyper mellom hyttene og hyttefeltene, og som selvfølgelig også går videre opp i fjellene. I kommunen fortalte de stolt om hvordan turistene kommer ned fra en hel dag på fjellet, med mange mil bak seg, og kan fortelle om at de ikke traff på et eneste menneske, selv om det er midt i høysesongen og det er flere tusen mennesker som ferdes der. Dette forteller noe om omfanget av løypenettet. Det er tilsynelatende et omfattende arbeid, da det kommer frem at det er om lag 20 mil med løyper og etterspørselen er stor. Kommunen kjenner på presset fra hyttefolket om å levere og kommunen har en egen løypeplan: ”det er veldig bra med den løypeplanen, for det gjør at en bevarer resten av området på en god måte, siden 90-95 prosent, kanskje vel så det, av de som er ute og går på ski går i løypene fordi de er godt oppkjørt og greie å gå i, og trygge med oppmerking om det skulle bli uvær og slikt.” (B4).

Det har blitt en selvfølge at løypene er der, og helst vil alle ha dem til å begynne rett utenfor dørstokken. Da jeg gjorde feltarbeid høsten 2014, kunne kommuneansatte fortelle at de flere ganger hadde sendt ut en frivillig årsavgift på 600 kr for å dekke noen av løypeutgiftene, men at det var ytterst få som ville betale den. Nå derimot, har det gjennom media kommet frem at det har blitt god oppslutning rundt den frivillige innbetalingen. Gjennom kommunens nettsider kan en bl.a. gå inn og se hvem som har betalt og hvem som ikke har betalt. I denne oversikten kan en også se at det er flere hyttevevforeninger som har mobilisert seg om løypebidraget, og betalt samlet for hele veiet, 600 kr per hytte. På kommunens nettsider kan du også laste ned et informasjonsskriv vedrørende bidraget, om hvilke utgifter kommunen har på det og videre hvordan de ønsker å bruke pengene som de håper på å samle inn. Et slikt informasjonsskriv ble jeg aldri informert om under feltarbeid, så dersom informasjonen har kommet nå i etterkant hvor det også, opplyst gjennom media, viser seg bedre oppslutning rundt bidragene, kan det tenkes å ha en klar relasjon.

Disse hendelsene i Bykle vitner også om en relasjon mellom kontekst og handling, da Bykle er en kommune med god økonomi som har mulighet til å arrangere fellestransport mellom hytte og skianlegg, og kjøre opp løyper for over 3 millioner i året (Bykle kommune 2016). ”Jeg tror, at i forhold til større kommuner, så er Bykle relativt mye med på enkelte områder.” (B4). Det informantene her sier synes å stemme ganske godt overens med det vi finner, i alle fall i forhold til Bykle og Mandal.

## 5.4.2 Mandal

I Mandal rettes det også fokus på kommunikasjon, men i mye større grad mot fastboende enn mot hytteeiere. I kommuneplanen for Mandal står det i forordet, undertegnet av både ordfører og rådmann, at ”Skal vi lykkes i å utvikle Mandal slik kommuneplanen legger opp til, er vi avhengig av dialog og samarbeid med kommunens innbyggere, næringslivet, private og offentlige institusjoner.” (Kommuneplan Mandal). Informanter i Mandal trekker på skuldrene ved spørsmål om kommunikasjon med hytteturistene, mens i Bykle ser vi at lokalpolitikere har flyttet kommunestyre- eller utvalgsmøter til Kristiansand. Hytteturister er på ulike måter opptatt av sin hyttekommune. Selv om de fleste ønsker innflytelse, er det som oftest på forhold som angår dem direkte. Som at de for eksempel slipper å kjøre langt for å tømme søppel, eller at det finnes båtparkering nær butikken. Dette er i alle fall inntrykket i Mandal. Kommuneansatte kommuniserer videre at turistene i svært liten grad benytter seg av de 80 prosentene som skole- og helsetjenester utgjør i kommunen, og at de er i feriemodus når de besøker kommunen og dermed kanskje også ønsker å slippe unna å engasjere seg når de er her. Selv om inntrykket er at hytteturistene i liten grad benytter seg av kommunale tjenester, er kommunen likevel pliktig til å levere samme typer og like gode tjenester til hyttefolket som til lokalbefolkningen. For eksempel blir helsehjelp nevnt her, men med det inntrykk at ”Det at vi må sende hjemmesykepleien ut på hyttene og sånn når det er nødvendig, det har jeg ikke inntrykk av at det har vært noen stor sak her i Mandal.” (M1). Det overordnede inntrykket er at tjenestetilbudet er godt i Mandal, og at det ikke er behov for ekstra tilrettelegging for verken turister generelt eller hytteturister spesielt. Om sommeren kan det merkes ekstra press på for eksempel legevakt og den slags, men kommunen har et nett som tar imot det.

Kommunalt ansatte i Mandal ser at det kan være forbedringspotensialer fra kommunens side for å gjøre kommunikasjon med hytteeierne bedre og lettere, samtidig som det spøkes med at: ”Det er jo det de sier, at i Bykle har de problemer med å få utgiftene til å strekke til, og vi har problemer med å få inntektene til å strekke til.” (M2). Det kommer likevel frem at byggesaksarkivet i Mandal skal digitaliseres for å tilrettelegge for internettbaserte tjenester, noe som vil gjøre det enklere for en hytteturist som kanskje ikke har mulighet til å henvende seg dit i kommunens åpningstider.

I Mandal er det mye engasjement og innspill fra de som lever av hytteturisme, bl.a. utviklere og de som ønsker å bygge ut nye hyttefelt, mener en av informantene. Når det kommer til kommunikasjon

mellom kommunen og befolkningen, så forholder kommunen seg i plansaker og planarbeide til grunneiere. Dette gjelder uansett om det er snakk om faste innbyggere eller midlertidige innbyggere. De som eier hyttene er ofte grunneiere, men noen har hytter på leide tomter, såkalt festetomt. Som grunneier har en like sterk stemme uansett hvor en opprinnelig skulle kommet fra, og grunneiers meninger blir tillagt vekt, i større eller mindre grad. Skal det gjøres noe i et område skriver kommunen til alle de som er innenfor det området som blir berørt, og det kan være både hytteeiere og fastboende, det er det som regel ingen som sjekker opp. Av henvendelser som kommer i etterkant av et slikt tilskriv om endring er sendt ut, vil informanten påstå at er ofte fra personer uten folkeregistrert adresse i kommunen. Henvendelsen behøver ikke være annet enn et spørsmål om mer informasjon om endringen, og stort sett så er det bare det. Hytteturistene, uavhengig av hvor de har sin folkeregistrerte adresse, har gjerne de samme interessene når det kommer til endringer som kan berøre dem. De har kanskje en utsikt som de ønsker å bevare, eller et stille og fredelig hjørne av bebyggelsen som de ønsker å bevare.

Kommunen er en forvalter, og en saksbehandler må få godkjent reguleringsplanene som utredes for utviklingsområder. I Mandal er inntrykket at samarbeidet mellom kommunen og de firmaene som driver med regulering er godt. Dette er som regel store og landsdekkende firmaer, i tillegg til noen mindre, og det samspillet må være tilstede fordi det er en prosess med mange parter som skal uttale seg og bli hørt. Det er ikke sagt at alle får viljen sin, men noen parter har innsigelsesmyndighet, og da er det andre offentlige instanser slik som Statens vegvesen, Fylkesmannen apparatet og Fylkeskommunen som blir involvert i stor grad. Kystverket og Fiskeridirektoratet er også involvert, men i mindre grad. I dette samspillet blir rollen som lokalpolitikere i Mandal å finne den såkalte gyldne middelvei, å finne en løsning der hensyn blir ivare tatt og som alle parter kan se seg fornøyde med.

## **5.5 Kommunale samarbeidsplattformer**

Ikke bare har kommunen det grunnleggende ansvaret innen samfunnsplanlegging og arealplanlegging i sine respektive kommuner, de står også ansvarlige for opprettelsen av samarbeidsplattformer mellom kommunale og ikke- kommunale aktører (Farsund og Holmen 2010), gjerne gjennom styrende nettverksrelasjoner. Styring gjennom nettverk er et nyttig redskap for både Bykle og Mandal kommune i tiden fremover, også for andre norske kommuner generelt.

I dagens moderne planlegging er kommunen nå en av flere aktører som har påvirkningskraft (Amdam og Veggeland 2011). Det er dermed naturlig å anta at kommunene vil ha stor egeninteresse av å være deltakende i nettverksrelasjoner for og i større grad kunne være deltakende i og påvirke planprosesser.

I teorikapitlet så vi bl.a. at kommunene i en nettverksbasert styringsstruktur har gått fra å være en typisk autoritær aktør til å bli en mer løst definerbar og utviklende en. Nettverk er blant annet blitt viktig på grunnlag av en svak kommuneøkonomi (Nordahl 2012), noe som viser seg aktuelt spesielt i Mandal, og som også gjør at kommunen kan sies å være i et avhengighetsforhold til private aktører bl.a. på grunn av deres finansielle muskler (Fimreite et al. 2005). Kommuner kan administrere ulike samarbeid, der størsteparten av tjenestene blir utført av private selskap eller interesseorganisasjoner. Ved å spille på samme lag og inngå i samme nettverk får en bl.a. større gjennomslagskraft og nedslagsfelt. Private aktører kan også sies å være i et avhengighetsforhold til kommunen, da de er avhengig av gjennomslag for sine ideer, samtidig som de for eksempel ønsker seg kortere behandlingstid på byggesakene sine.

Mandal og Bykle kommune forvalter betydelige verdier og løser en rekke oppgaver ved bruk av forskjellige typer samarbeidsformer eller ved at de organiserer seg i nettverk. Dette medfører bl.a. at det blir behov for andre måter å utøve folkevalgt styring og kontroll av virksomhetsområder, der selskaper og samarbeidsformer leverer tjenester til publikum og i noen tilfeller utfører forvaltningsoppgaver overfor publikum. Det er også ulike grunner for tilblivelsen av slike samarbeid/nettverk, og forskjellige oppgaver som forventes at skal løses gjennom aktørenes kompaniskap. Selskapene som det samarbeides med kan dels være eiet av kommunen alene, være eiet sammen med andre offentlige organer eller sammen med private. Det er utbredte samarbeidsnettverk, både i Mandal og Bykle, mellom kommunen og interkommunale selskap, såkalte IKS, men også mellom kommunen og selskaper med kommunale aksjer (AS).

### **5.5.1 Interkommunale selskap (IKS)**

Et IKS er et samarbeid mellom flere kommuner og/eller fylkeskommuner som kan organiseres som et interkommunalt selskap. Det kan bare ha kommuner og fylkeskommuner som deltakere, og er både rettslig og økonomisk skilt fra deltakerkommunene. Det er altså et eget selskap med sin egen formue og sine egne inntekter, og de svarer selv for sine forpliktelser. Lovpålagte oppgaver som

for eksempel brannvesen, revisjon og arkiv, samt tjenester der det kan være regningssvarende og strategisk å ha felles, er eksempler på virksomhet som egner seg for IKS. Videre kan det gjelde regionale utviklingsoppgaver og prosjekter. IKS selskapenes øverste myndighet er representantskapet, og deltakerkommunenes eiermyndighet utøves av representantskapet. Dette innebærer at den enkelte deltakerkommune ikke kan utøve eiermyndighet direkte overfor selskapets styre eller administrasjon. På den andre siden har bystyret instruksjonsrett overfor sine medlemmer i representantskapet. Et interkommunalt selskap skal ha et styre og en daglig leder som står ansvarlig for forvaltningen av selskapet. I forvaltningen av selskapet er styret underlagt representantskapet og det må følge vedtak og retningslinjer som dette fastsetter. Hver deltakerkommune skal ha minst ett medlem i representantskapet. En selskapsavtale skal utformes etter lovpålagte rammer, og vedtas av kommunestyrene i alle deltakerkommunene. Det hører under styret å forvalte selskapet på vegne av deltakerkommunene. Styret leder selskapets virksomhet og det har ansvar for at de verdier som deltakerne har i selskapet, brukes forsvarlig og i tråd med formålet med selskapet. Et særtrekk ved IKS er at hver av deltakerne har et ubegrenset ansvar for en prosent eller en brøkdel av selskapets samlede forpliktelser. Dette skiller interkommunale selskaper fra aksjeselskap, hvor deltakeransvaret er begrenset. (Mandal kommune 2009). Mandal kommune er medeier i syv IKS; Brannvesenet Sør IKS, Landbruksforvaltningen, Maren, Friluftsrådet for Lindesnesregionen, Interkommunalt Arkiv i Vest-Agder IKS (IKAVA), Det digitale Vestre Agder (DDV) og Risøbank IKS (Mandal kommune 2016). Interkommunale samarbeid i Bykle er; Setesdal brannvesen IKS, Setesdal IKT, Setesdal miljø- og gjenvinning IKS, Setesdal Regionråd, Setesdalsmuseet IKS, Setesdal Barnevern, SVR, og Konesjonskraft IKS (Bykle kommune 2016), til sammen åtte selskaper.

### **5.5.2 Selskap med kommunale aksjer (AS)**

Et AS er et eget rettssubjekt, Det viktigste trekket ved aksjeselskapsformen er at aksjeeierne ikke er ansvarlig for selskapets forpliktelser ut over for innskutt kapital. Det kan ha en eller flere eiere, og det kan være hvem som helst. Selskapsformen er spesielt god når en ønsker å ha ulike grupper av eiere eller legge til rette for at flere, både fysiske og juridiske personer, kan være eiere. Aksjeselskap er særlig innrettet på at selskapet driver sin virksomhet i et marked, og selskapsformen bygger på den risiko som slik konkurranseeksponert virksomhet innebærer. Generalforsamlingen er selskapets øverste myndighet, og det er gjennom

generalforsamlingen at aksjeeierne utøver myndighet i selskapet. En aksjonær har rettigheter i et AS avhengig av hvor stor andel av selskapet vedkommende eier. For kommunen er det derfor viktig at eierandelen er tilpasset kommunes formål med eierskapet. Dersom kommunen har strategiske mål for eierskapet sitt, bør den ha kontroll med selskapet ved å eie 50 % eller mer av de stemmeberettigede aksjene i selskapet..

Mandal kommune eier selv tre AS; Halse Eiendom, Ime Verksted og Mandal Parkering. Videre er kommunen aksjonær sammen med andre kommuner i Maren, og aksjonær sammen med både offentlige og private i Mindus, Vigeland Hus, Lindesnes Næringshage og Agder Energi (Mandal kommune 2009).

Bykle kommune er aksjonær i; Bykle Breiband AS, Destinasjon Hovden AS, Hovden Prosjektutvikling AS, Bykle og Hovden Vekst AS, Hovden skigymnas AS, Agder Energi AS, Aust-Agder Næringssselskap AS, Setpro AS, Setesdal Bilruter LL, Setesdal informasjons- og kompetansesenter, Norsk Bare AS, Visit Sørlandet AS, Biblioteksentralen AS, Kommunekraft AS, Telemarksreiser AL, DS Bjoren AS (Bykle kommune 2016).

Næringssjefen i Bykle kunne fortelle om at kommunen investerer i lokale bedrifter som har potensial, men også i bedrifter utenfra som kan slå seg ned, dersom kommunen har tro på dem. Et eksempel på et slikt firma er Bykle Vindu AS. Det er ikke plassert i kommunen primært for å levere til hyttene, men drar fordel av den store utbyggingen som finner sted på Hovden. De lokaliserte seg i Bykle, fordi kommunen kunne gi gode betingelser og vilkår. De hadde tidligere lokalisert produksjonen på kysten, noe som førte til at flere av de ansatte ble ”dradd” mot oljen og dens høye lønninger. Dette dilemmaet forekommer ikke i Bykle, og bedriften deres flyttet produksjonen hit. Dette er altså et eksempel på en ordning der kommunen direkte fungerer som en tilrettelegger for utvikling, for bedrifter som kan gjøre det bra i kommunen.

### **5.5.3 Stiftelser**

En stiftelse er regulert i stiftelsesloven, og skiller seg fra de andre selskapsformene ved at den ikke har noen eiere eller deltakere. Stiftelsen er selveiende og har ingen eierorgan. Når stiftelsen først er opprettet, har stifterne ikke lenger rådighet over formuesverdien som er overført stiftelsen. En stiftelse kan være egnet hvis man ønsker å skille ut virksomhet og gi full selvstendighet.

Stiftelsesformen er ikke egnet dersom kommunen ønsker å styre, ha innflytelse eller øve kontroll. De eneste måtene kommunen har innflytelse etter at stiftelsen er opprettet, er gjennom valg av medlemmer til styret og gjennom å sette vilkår for eventuelle økonomiske tilskudd. Mandal kommune velger styremedlemmer til tre stiftelser; reiselivsstiftelsen, sjømannshjemmet og Sjølingstad Uldvarefabrik (Mandal kommune 2009).

Reiselivsstiftelsen ser altså ut til å stå helt på egne bein i Mandal, noe som står i sterk kontrast til hvordan Bykle viser seg å organisere seg i aktive nettverkssamarbeid med sin reiselivsrelaterte virksomhet, bl.a. Destinasjon Hovden og Hovden Vekst AS. Gjennom feltarbeid lærte jeg blant annet at kommunen i Mandal bidrar med 1 million kroner i året til reiselivsstiftelsen, mens tilsvarende næring i Bykle får det dobbelte fra kommunen.

#### **5.5.4 Offentlig-privat samarbeid (OPS)**

OPS er en utbredt samarbeidsform mellom offentlige og private aktører, som på mange måter ligner på styring i nettverk, men som skiller seg fra det med at det alltid er samarbeid mellom bare én privat aktør og det offentlige forvaltningsapparatet. Målet ved et slikt samarbeid er å oppnå effekter som man ikke hadde klart om man hadde arbeidet separat med tanke på risikofordeling, raskere ferdigstilling og avlastning for kommuneøkonomien (Akintoye et al., 2003). Det private OPS-selskapet har byggherrerollen, utfører prosjektering og tar ansvar for bygging, finansiering, drift og vedlikehold i en definert periode. Aksjeselskap kan operere i et OPS med kommunene, og i Mandal og Bykle ser vi flere eksempler på det.

Når det her blir snakk om hvordan kommunene organiserer seg når de håndterer hyttepolitikk og hytteskaer, kan vi se at det i Mandal er i størst grad gjennom samarbeid med utbyggere. Kommunen sørger for å ha ledige arealer for utbygging, og byggherrene kjøper tomte og søker kommunen om regulering. Kommunen kan sette forbedring av infrastruktur som en forutsetning for utbyggingen, og utbygger får deretter bygge ut både hyttefelt og infrastruktur etter kommunens rammer. Her foregår samarbeidet bare mellom utbygger og kommunen. Kommunen bruker utbygger for å forbedre veinettet. Utbygger har gjerne flere samarbeid, men ikke som inngår i det samme samarbeidet med kommunen. Halse Eiendom er et eksempel på et selskap som ble stiftet med kommunen som eneste eier, ene og alene for å bygge nytt kulturhus i Mandal.

Utbyggingen av Amfi Mandal er en god illustrasjon på hvordan et privat-offentlig samarbeid har vært med på å legge til rette for utbygging av et stort infrastrukturelt næringsbygg i Mandal. AMFI Mandal gikk gjennom en omfattende utbygging i 2014, da senteret utvidet fra 10 til 45 butikker, i tillegg til at det inneholder 33 leiligheter og kontorlokaler. Det nye senteret er Mandals største enkeltprosjekt, og er seks ganger så stort som Buen kulturhus i bruksareal. Byggherre for prosjektet var Amfi Bygg Mandal AS, registrert i 2007, som skulle på vegne av kommunen stå for utviklingen og utbyggingen av Amfi Mandal. Aksjonærene til dette selskapet, og også eierne, er Amfi Eiendom AS og Sørco AS. Asplan Viak AS er arkitekt, mens Brødrene Reme Gruppen (BRG), som er et sørlandsbasert entreprenør- og eiendomsutviklingselskap, stod for oppføring av senteret og hadde egen prosjektavtale med Amfi Bygg Mandal AS.

Ved spørsmål om Mandal kommune samarbeidet med reiselivsrelaterte virksomheter fikk jeg som svar at det meste nok er innen dispensasjonssaker, i form av samarbeid med utbyggere, men at det er lite samarbeid utover næringsbiten av det. Da blir det sagt å være som en del av andre ting, eller at ”Vi er jo medlem av turistkontoret, og turistkontoret er jo på en måte vår forlengede arm, så en må jo telle med de også, i forhold til at de også skal ivareta den delen (hyttefolk) av turismen, og det er jo våre folk, så en må telle med dem også.” (M2).

Ved spørsmål om samarbeid i Bykle får jeg som svar at:

”Ja! Det er samarbeid på den måten at, ser du på utbyggere, så er det klart at vi har utbyggingsavtaler med de. Og der er det direkte satt hvor mye de skal være med å finansiere og legge til rette for utbygging og slike ting. Og i forhold til utbygging av vann og kloakk så er det satt at kommunen skal bygge ut helt frem til hyttefeltsgrensen, også skal utbyggerne bygge videre ut innforbi. Så der er det klare skjæringspunkt, og det er jo et samarbeid. (B4).

Som vi har sett i de forhenliggende kapitlene er det gode tradisjoner for og, i både Mandal og Bykle, organisere seg i nettverk. Dette kan gjøres offisielt ved at en enten opprettet et IKS eller AS for og enten ”outsource” kommunale oppgaver, eller dele på kommunale oppgaver. Bykle kommune har for eksempel opprette AS’et Bykle og Hovden Vekst AS (BVH), som skal arbeide med nyskaping og videreutvikling av et aktivt næringsliv, med reiseliv som hovednæring i Bykle kommune. Hovden er turistsenteret i kommunen, og BVH deltar i flere utviklingsprosjekter,



spesielt på Hovden. Selskapet har bl.a. driftsansvar for flere ulike næringsbygg og arbeider aktivt med nyetableringer og videreutvikling av eksisterende næringsliv. Men samarbeid kan også foregå uten at en har organisert seg offisielt, bare ved at en sammen arbeider for samme sak, eller hjelper hverandre til å nå et mål.

I Bykle ser vi at hele kommunen arbeider aktivt med reiselivsrelaterte oppgaver, og det kan på mange måter se ut som om hele Bykle kommune har å gjøre med Hyttebyklene. Innen kultur legger kommunen til rette for teater og aktiviteter ellers for hytteturistene, og de jobber aktivt opp under næringslivet for å tilrettelegge for den enorme folkeøkningen som skjer på grunn av hytteturismen. Alt henger sammen i Bykle, og spesielt håndteringen av hytteturister inngår i alle ledd i kommunen. Kommuneansatte uttaler ved flere anledninger at Bykle er avhengige av turismen. En ser at ulike aktører arbeider sammen i nettverk, der alle sokner inn under en paraply; reiselivsvirksomhet.

Hvor viktig reiselivsnæringen er i de to kommunene reflekteres gjennom kommunenes offisielle satsing på reiselivet gjennom planarbeidet, og ellers også gjennom det som er blitt sagt i intervju. Vi har nå sett at begge kommunene anerkjenner reiselivsvirksomhet generelt, og hytteturisme spesielt, som svært viktig for kommunen. Hyttebygging gir bl.a. arbeidsplasser, arbeidsplasser gjør at folk blir boende i kommunen, og blir folk værende får man beholde lokalsamfunnet. Når man vet at man trenger å opprettholde arbeidsmarkedet for å beholde menneskene, får det følger for strategier og tankesett både i kommunen og hos lokalbefolkningen. I Bykle ser vi at kommunen i stor grad tar ansvar selv, og går mer strategisk til verks for å skape fungerende handlingsnettverk. I Mandal ser det ut til å være mye lokalt initiativ, spesielt fra handels- og næringslivet, og dermed mindre som blir organisert kommunalt.

Utbygging av infrastruktur og et godt veinett blir nevnt som utfordringer i begge kommunene, mye på grunn av hyttenes plassering i landskapet. Men gjennom organisering i nettverk ser vi at kommunene kan sette krav om dette til private utbyggere, slik at privat utbygging også tjener offentligheten.

## **6 Teoretiskorientert oppsummering og konklusjon**

Vi har innledningsvis vært gjennom et områdebeskrivende kapittel som har til hensikt å kartlegge de kontekstuelle forholdene som denne oppgaven bygger seg på. Videre har vi i det teoretiske rammeverket gjort oss kjent med det konseptuelle kartet for studien, som har til hensikt å legge et grunnlag for hvordan vi kan forstå kommunenes håndtering av hytteturistenes midlertidige tilstedeværelse. I det forhenværende kapitlet har jeg presentert empiri for å bl.a. vise hvordan kommunene strukturerer seg, og hvordan hytteturismen synes å håndteres og innlemmes i planarbeidet. Jeg har forsøkt å gi en forståelse som kan bidra til å svare på problemstillingene som henholdsvis er: Hvordan håndterer de to kommunene Mandal og Bykle hytteturistenes midlertidige tilstedeværelse? Og: På hvilken måte og i hvilken grad innlemmes hytteturistene i det lokalpolitiske planleggingssystemet? Hvordan evner plansystemet å koble seg på disse relasjonelle forholdene i handling og praksis? Hvordan kan vi forstå hyttemobilitetens formative kraft, og hvordan kan det virke strukturerende for den politikken som blir ført og de prioriteringer som gjøres lokalt?

Videre i dette kapitlet vil jeg prøve å legge frem ulike elementer av empirien, og se den i en større sammenheng. Empirien vil i dette kapitlet betraktes i sammenheng med teori, hvor hensikten er å svare på problemstillingene. Avslutningsvis vil jeg også komme med noen kontekstuelle betraktninger som jeg mener er av stor betydning for forskningsresultatet.

### **6.1 Samarbeid**

Vi ser at Bykle ønsker en fremover lent tilnærming til planleggingen, samtidig som de er en viktig aktør i samfunnsutviklingen. Det kommer frem av kommunens visjon om at ”Bykle ser langt”, bl.a. for å få mest mulig kunnskap, tilpasse seg fremtiden og den kontinuerlige utviklingen. I dette perspektivet er reiselivet og hytteutbyggingen på Hovden godt integrert. I teorikapitlet har vi blitt bedre kjent med konsepter som på mange måter dreier seg om, og spinner rundt disse visjonene som Bykle kommune peker ut i kommuneplanen. Kunnskap er blitt sagt å være viktig i planprosessen, og kommuner rundt om i landet benytter seg i stor grad av nettverksbaserte organisasjonsformer for å oppnå dette på en effektiv og god måte. Det er en økt mobilisering av samfunnsutviklingen ut over det som utgjør den kommunale administrasjonen. Vi har bl.a. sett at Bykle kommune spesielt har en aktiv rolle i planleggingen og tilretteleggingen av hytter i kommunen, gjerne noe mer enn andre kommuner, også Mandal. Antakeligvis er dette mye på grunn

av en god økonomi. De satser stort på reiseliv først og fremst for å holde liv i og legge et grunnlag for næringslivet i kommunen, slik at folkene som bor der fast også bli værende. Bykle kommunens mål om samfunnsutvikling gjennom reiseliv og hyttevirksomhet vil tilsynelatende oppfylles så lenge det er et marked for hyttebygging som private aktører kan investere i. Dette er i første omgang myntet på entreprenører og utbyggere, som kommunen også jobber tett opp mot. Kommunen kan bl.a. inngå avtaler og deregulere oppgaver til de private aktørene, for eksempel ved at de setter krav om utbedring eller utbygging av infrastruktur i eller til hyttefeltene, før de får lov til å bygge sine egen-initierte prosjekter. Dette er en måte å organisere seg på for å bl.a. effektivisere den offentlige sektoren, samtidig som kommunen likevel er med i planleggingen og får planleggingen til å skje i den retning de selv ønsker. Gjennom informantene kom det frem at dette var en strategi de benyttet seg av både i Mandal og i Bykle, og vi kan dermed konkludere med at begge kommunene befinner seg i utviklende nettverk med utbygger- og entreprenørbransjen. Ved å gjøre dette kan kommunen selv for eksempel også i større grad fokusere på å utvikle andre tjenestetilbud når bolig- og hytteutbyggingen overlates til det private.

Spesielt i Bykle ser vi at kommunen organiserer seg også på andre områder og arbeider aktivt for å yte tjenester og god service myntet mot turistene. Dette er også gjennom nettverkssamarbeid, der for eksempel kommunen og aksjeselskapet Destinasjon Hovden organiserer seg og å sørge for at det alltid er et godt oppkjørt løypenett i fjellene. Det er stor etterspørsel på løyper, og samarbeidet som er opprettet for å møte dette behovet løser oppgaven på en svært god måte, kommer det frem av intervju.

En bruker nettverkene eksplisitt når en ønsker å jobbe på tvers av samfunnssfærer, for eksempel når en skal tilrettelegge for planlegging, koordinering, læring og informasjons- og kunnskapsutvikling (Amdam og Veggeland 2011). Dette går på tvers av administrative, geografiske og institusjonelle grenser, og vi har i delkapittel (5.5 Kommunale samarbeidsplattformer), sett hvordan de to kommunene organiserer seg også her. Samarbeid mellom kommuner kalles for interkommunale samarbeid, en organisasjonsform som bl.a. er nyttig for kommunene i forvaltningen av for eksempel lovpålagte oppgaver. Mandal kommune har bl.a. organisert seg sammen med Marnardal, Lindesnes og Audnedal kommune gjennom et AS for avfallshåndtering og gjenvinning. Maren AS er et av selskapene i Mandal som jobber direkte opp mot hytteturistene gjennom det som er nødvendig tilrettelegging for hytterenovasjon. I Bykle ser

vi at kommunen inngår i det interkommunale samarbeide med selskapet Setesdal regionråd, sammen med kommunene Evje og Hornnes, Bygland og Valle. Selskapet har tre hovedarbeidsområder som er infrastruktur, næringsutvikling og interkommunalt samarbeid. Her ser vi at kommunene fordeler offentlige ressurser inn i selskap som opprettes eksplisitt for å løse oppgaver for de respektive kommunene. Legitimiteten for nettverket ligger i nettopp det, at det må fungere effektivt i å løse problemene som det er opprettet for å løse. Nettverksstyring blir i teorien forklart som en form for samfunnsstyring der private, offentlige og frivillige aktører fra ulike sektorer jobber sammen innenfor en viss form for institusjonell ramme (Farsund og Leknes 2010). Aktørmangfoldet, og samhandlingen og kommunikasjon mellom disse, legger klare rammer for hvordan aktørene i nettverket selv oppfatter hvordan de er forventet å handle. Det er her viktig at aktørene klarer å fange opp informasjon fra feltet, og at de evner å dra kunnskap fra ulike kilder for å sikre legitimitet i deres handlinger.

Styring gjennom nettverk er også en måte for kommunene å tilpasse seg den økende påvirkningen som markedskreftene har på samfunnsutviklingen, ved å spille på samme lag og jobbe for å gjøre hverandre gode. Det er imidlertid ulike måter å tilnærme seg nettverk på, og lokale aktører oppfatter og forsøker å benytte seg av styringsnettverk forskjellig. Jeg vil derfor ta i bruk konseptene for ulike former av styringsnettverk som Normanm og Vasstrøm (2012) utviklet ved hjelp av matrix-modellen (s. 32 i teorien). Bykle kommune kan først og fremst kartlegges som en svært selvstendig og selvforsynt kommune i nasjonal sammenheng. Dette betyr på den ene siden at det er mindre statlig styring og kontroll, og altså lite top-down styring i nasjonal målestokk. På den andre siden er kommunen selv svært aktiv i samfunnsutviklingen og stimulerer selv til mye av veksten som foregår i kommunen, og derfor kan det i lokal målestokk hevdes å være mye top-down styring. Men, selv om kommunen selv er aktiv i den lokale utviklingen, betyr det ikke nødvendigvis at ikke lokalbefolkningen er det. Det er nemlig mye privat initiativ i kommunen også, og det gjerne i samarbeid med kommunen, men ikke nødvendigvis. Det som kommer frem i empirien som det som styrer prioriteringene i kommunen, er i stor grad markedet og etterspørselen. Hvis jeg tar utgangspunkt i matrix-modellen for å forsøke å identifisere bestemte måter for governance-nettverk i Bykle, ser vi at flere av praksisene inneholder elementer fra flere deler av oppsettet, slik at det blir vanskelig å konkludere med kun en bestemt form for styring. Øvelsen gir imidlertid en indikasjon på at det finnes visse aspekter som gir preferanser for hvordan forholdet er mellom innbyggerne og lokale ledere. For eksempel kan arbeidet med løypekjøring i Bykle indikere en mer

administrativ tilnærming til governance-nettverk, da kommunen selv har påtatt seg rollen med å drifte dette, og som de bruker 3 millioner kroner i året på. Et annet samarbeid som en av informantene satte fokus på var tilretteleggingen av den såkalte teaterhelgen på Hovden. Her er både teaterlaget, hotellet og hyttebykjerne selv tilretteleggerne, og kommunen blir mer som en deltaker, og innflytelsen berår seg mer i retning av kommunikasjon og sosial læring, og ressurser (penger) som aktørene bringer med seg inn i prosessen. Begge disse havner under det normative referansepunktet "Public frame" fordi det handler om innflytelse fra innbyggere, arbeidslivet eller frivillighetsarbeid. Under det normative referansepunktet "Market frame" i modellen finnes det to andre former for styring, som på mange måter kan ligne på de to under "Public frame", men som skiller seg fra det ut ifra kommunens rolle i nettverket. Arrangementet Hovden Tour er et eksempel på et ledelsesstyrt nettverk der kommunen blir betraktet mer som en partner som samhandler med de andre innflytelsesrike aktører i nettverket, her Destinasjon Hovden. Destinasjon Hovden står som arrangør, mens kommunen hjelper til der det trengs. Målet for arrangementet er å bringe folk sammen i kommunen, både tilreisende og lokale, og det er av interesse både for kommunen og Destinasjon Hovden som arbeider aktivt mot å gjøre Hovden til et attraktivt reisemål. Modellen for "entrepreneurial governance" er lik på den ledelsesstyrte modellen for governance ved at kommunens rolle begrenses til å være en tilrettelegger for utviklingsinitiativ som kommer fra entreprenører og befolkningen for øvrig. Som eksempel her vil jeg trekke frem historien om Bykle Vindu, der kommunen investerte i selskapet og tilrettela for at det skulle etablere seg i Bykle.

For at det skal være lettere å følge med i timen har jeg laget et eksemplar av modellen som også plasserer case-eksemplene mine innenfor rammene av de respektive styringsmodell-perspektivene som drøftingen min har plassere dem i. Slik ser modellen ut:

Tabell 6: Governance matrix of governance networks in Bykle

	Normative reference point	
Steering	Public frame	Market frame
Top-down streams	Løypekjøring (Administrative governance)	Hovden Tour (Managerial governance)
Bottom-up streams	Teaterhelg på Hovden (Participatory governance)	Bykle Vindu AS (Entrepreneurial governance)

En kommunes evne til å fungere som en aktør i et styrende nettverk kan være betydelig påvirket av dens organisatoriske strukturer og normer, og som en kan se er det visse styresett som viser seg aktuelle i Bykle, mens det kanskje er andre som viser seg mer aktuelle i Mandal. God kvalitet på diskusjonen er ifølge Bowitz og Høegh (2005) et hovedmål i nettverkssamarbeid, og gjennom feltarbeidet fikk jeg innsikt i hvordan dette legges til rette i de to kommunene.

## 6.2 Styrende ytre rammer

Som planlegger i en kommune med komplekse systemer slik som den mobile hyttepraksisen er, må en gjennom planleggingsarbeid og tilrettelegging navigere seg gjennom ulike nivåer av praksiser med røtter i virkeligheten. Denne sammensatte virkeligheten kan i hyttekommuner være gjenstand for midlertidighet, noe som betyr at det kan være store variasjoner mellom praksis i tid og rom. Strategisk arealplanlegging sier noe om hvordan planleggere evner å agere og koble seg på ting utenfor selve plansystemet. Jean Hillier (2011) har utviklet en metode, som det er gjort rede for i teorikapitlet, som har til hensikt å oversette planleggingsteori til strategisk praksis. Dette involverer en kritisk vurdering av faktiske forhold og hvordan de ble til, sammen med et forsøk på å identifisere betingelser for endring. Dette gjøres av hensiktsmessige grunner fordi verden er i stadig endring, og det i ganske høyt tempo. Endringene gjør at planleggingen i dag innebærer stor grad av kompleksiteter og usikkerheter, og det er derfor behov for en mer fleksibel form for planlegging – en strategiskorientert planlegging som har fokus på selve prosessen, og ikke

resultatet ettersom fremtiden ikke lar seg forutse. Dette handler i stor grad om hvordan samfunnets endrer seg gjennom tid, og hvordan planleggingspraksiser evner å omfavne dette.

I kapittel fem har vi sett at begge studieområdene har en klassisk, og nokså forutsigbar styringsstruktur for den lokale planleggingen. De er begge organisert etter formannskapsmodellen som er hierarkisk oppbygd, og som har et nett videre ned i systemet for plansaker. I kommuneplanene og gjennom intervju kommer det frem at begge kommunene ser for seg og ønsker å legge til rette for en fremtid med mer hytteutbygging og en reiselivsnæring som utvikler seg i tråd med dette. I Mandal blir reiseliv og utvikling av fritidsboliger nevnt og skilt av i egne bolker, mens i Bykle ser vi at reiselivsfokuset går igjen og blir tildelt plass i alle ledd i kommuneplanen. Dette vitner om en noe mer strategisk tilnærming, ettersom strategier her går på tvers av planer, såkalte multiple planes, og en kan dermed lettere forsøke å forstå den underliggende dynamikken og det gjensidige avhengighetsforholdet mellom elementer. Dette gjøres ifølge Hillier for å forsøke å verdisette ulike muligheter og lage ulike tilpassede tiltak som er i tråd med den strategisk tilpassede handlingsplanen. Tiltak skal hele tiden tilpasses den gitte konteksten, og ikke bare gå igjen for eksempel av gammel vane. Gjennom årene har næringsgrunnlag og samfunnslivet i begge kommunene endret seg betraktelig. Bykle var for eksempel tidligere et kraftsenter, mens i dag er de en attraktiv reiselivsdestinasjon. Utviklingen har det til at vi får mer og mer ferie etter hvert som mye digitaliseres og vi har hjelpende verktøy til nesten alle daglige gjøremål. Det foregår en effektivisering i arbeidsmarkedet, og trolig kan dette føre til mer fritid. Andre menneskers fritid og ønske om å drive rekreasjonsaktiviteter er nettopp det som samfunnet i Bykle i dag livnærer seg på, men hvordan forholder planleggerne seg til den usikre fremtiden?

Vi kan igjen bringe frem fokus i kommuneplanen for Bykle, der kommunens visjon bl.a. innebærer å se langt for å få mest mulig kunnskap og tilpasse seg fremtiden og den kontinuerlige utviklingen. Det er nesten en oppskrift på det som Hillier beskriver som en strategisk tilnærming til planlegging. Metodisk skal strategien være selve prosessen – en kontinuerlig fletting av ny kunnskap og innsiktsfulle handlinger, basert på verdsettelse av et systems fortid, nåtid og potensielle fremtid (Hillier 2011). Altså de styrende ytre rammene som en som planlegger må navigere mellom.

”Fremtiden kan en ikke forutse, fremtiden er en vakker hemmelighet.” (M7).

Å ha en åpen, fleksibel og fremover lent praksis er altså noe det blir lagt vekt på i teorien. Akkurat hvordan dette fungerer i praksis kan jeg ikke svare på, ettersom teori (les: Bykles visjon) og praksis er to veldig forskjellige ting. At de har en rekke strategier for å legge til rette for vekst og utvikling, med reiseliv som den overordnede paraplyen, og at de allerede har klart å styre denne utviklingen i den retningen de selv ønsker, har vi imidlertid sett i analysekapittel 5 (Planstrategier, ambisjoner og tiltak i Bykle).

### **6.3 Mobile praksisers formative kraft.**

Steder er på ulikt vis knyttet opp til ulike mobile praksiser, og slike praksiser, som hytteturisme er, er med på å forme steder. I Mandal har hytteturismen, sett over lang tid, hatt en positiv utvikling. Hvis en går langt tilbake i tid så var det veldig mange mandalitter selv som hadde hytte i Mandal, gjerne ute på holmene eller helt ytterst på skjærgården. I tillegg hadde mange relasjoner til Mandal, da det gjerne var utflyttede mandalitter som hadde hytte i kommunen. Etter at næringslivet, med oljen og slikt, endret seg, ser en at det er rogalandsturisten som preger den gjennomsnittlige hytteturisten i Mandal. Denne gruppen legger igjen betydelig mer penger enn den forrige gruppen, og det er med det blitt en veldig viktig næring og kjøpekraft for Mandal.

Det å ha mennesker og liv i sentrum, det er på mange måter det som gjør Mandal til en by, og det tillegges stor positiv vekt blant de kommuneansatte. Selv om Mandal har hatt bystatus i mange år, blir det sagt at det er det som har skjedd i byen i ”det siste” som er med på å gjøre Mandal til en by. Hva informanten legger i betegnelsen i ”det siste” er noe usikkert, men en kan tippe på at det er med referanse til næringsliv og handel, nytt kjøpesenter, kulturhus og flere kvalitetsrestauranter. Dette er flere lokalt initierte tiltak som gjøres for å tilrettelegge for samfunnsutvikling generelt, men også for å forlenge turistsesongen, som nevnt tidligere. I Mandal ville en hatt næringer som ikke kunne etablert seg hadde det ikke vært for hytteturismen. Noen firmaer er også direkte knyttet til fritidsbebyggelse, og driver konkret med det å levere tjenester til hytteturistene, slik som gressklipping eller annet vedlikehold når hytteturisten ikke er der selv. I Bykle er majoriteten av næringer, både direkte og indirekte, knyttet til hyttebygging og hyttefolk, slik vi har sett gjennom flere eksempler tidligere i oppgaven, og også nå gjennom denne informantens beskrivelse:

”Hytteturismen betyr enormt mye for kommunen. Næringsmessig betyr den enormt mye, og om du ser på forholdstall på omsetning på butikker og den ting så, er det jo enorme prosenter av



omsetningen som kommer fra hytteturistene. Også skaper det og stor innvirkning på alt ifra planlegging av hyttefelt og til du skal begynne med grunnarbeid og alle de fagene der. Si du kommer til byggeprosessen med rørleggere, elektrikere, murer, snekker, taktekker, blikkenslager og hele spekteret. Også er det i neste omgang hytteservice, vedlikehold, salg av ved, brøyting, osv. så du kan se, det er så mange fag som er inni dette, både i byggefasen og i driftsfasen, så betyr det mye. Og det er flere firma som er helt avhengige av hytteturismen, og som lever av den, for eksempel byggmestere og rørleggere som har sitt hovedopptak fra hytteturistene. Så det å ha ei jevn og god utvikling av hytter, det betyr mye for kommunen.” (B4).

### **6.3.1 Co-evolusjonære endringsprosesser**

I teorien har vi sett på konsepter rundt co-evolusjon, som i all enkelhet betyr at noe endrer seg på bakgrunn av og i en samhandling med at noe annet endrer seg (Boelens 2014). Vi har også lært at planleggere har forsøkt å bruke metoden i planleggingen, særlig myntet på nettverksdannelse, der selve planleggingen blir sett på som en av mange krefter, riktignok den mest fremtredende, som operer interaktivt i et hav av andre aktører. I Bykle kan en i dag se at det blir ført en lignende strategi, da turistnettverket er godt etablert gjennom flere strategiske prosesser i planleggingen. Kommunen skal ha mye av æren for at de både oppigjennom har lagt godt til rette for hytteutvikling, og at de fortsatt gjør det og integrerer reiseliv aktivt i fremtidsplanene for kommunen. Grunnen for at det gjør det kan hevdes å være som en overlevelsesstrategi, for å beholde næringslivet og dermed også innbyggerne. I Mandal er en ikke like avhengige av reiselivsnæringen, men det viser seg også her å legge grunnlaget for et rikt næringsliv.

Hytteturister, mer enn andre turister, påvirker stedene de ferierer fordi de ofte blir der lenger, eier eiendommer i vertskommunen og kommer tilbake til det samme stedet flere ganger (Müller et.al. 2004). Hytteturismen vil ha en påvirkningskraft på vertskommunen på ulike måter og i større eller i mindre grad, noe vi også har sett gjennom oppgaven. Imidlertid ser vi at de ytre strukturene i stor grad er med og styrer dette. I Mandal, versus Bykle, ser vi at det er helt andre strukturer på de to stedene. Det er helt andre materielle strukturer, og befolkningsstruktur, besøksstruktur og turistnæring kan ikke sammenlignes. Disse ytre rammene er veldig styrende for hvordan en lager og formulerer en politikk for hytter og hytteturister. Den planmessige termen om hyttebyklere kan hevdes å være noe som tvinger seg frem ettersom Bykle er helt avhengige av hytteturistene, og det

kan derfor sees som en nødvendighet å integrere hytteturistene ytterligere som en del av lokalsamfunnet i Bykle. Forskningen tyder på at kommunal styring, planlegging og politikk i Mandal er bedre rustet til å håndtere det permanente og det immobile, enn de er til å håndtere mobile turister og hyttefolk. Dette kan hevdes å være mye på grunn av at det i Mandal ikke er en slik nødvendighet som det synes å være i Bykle. Hytteturisme blir tillagt ulikt fokus i de to kommunene. I oppgaven har jeg lagt frem en rekke bevis og indikatorer for hvordan dette er forskjellig i de to kommunene, og jeg vil avslutte oppgaven med å si at det har vært en nyttig, men krevende øvelse å se de to kommunenes fokus på hytteturisme i lys av hverandre.

## 7 Referanser

- Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. & Kristiansen, R. red (2012) *Utfordringer for norsk planlegging*. Kristiansand, Cappelen Damm Høyskoleforlaget
- Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2007) *Skapte virkeligheter. Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Agderforskning (2009). *Analyse av Setesdalregionen 2009*. [internett]. Tilgjengelig fra: [http://www.agderforskning.no/reports/001pro11\\_09\\_analyse\\_av\\_setesdal.pdf](http://www.agderforskning.no/reports/001pro11_09_analyse_av_setesdal.pdf) [Hentet 15.05.12].
- Akintoye, A., Beck, M. og Hardcastle, C. (red.) (2003) *Public-private partnerships: managing risks and opportunities*, Oxford, Ox, UK, Blackwell Science.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2009) *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research*. Second Edition. London, SAGE.
- Amdam, J. og Veggeland, N. (2011) *Teorier om samfunnsstyring og planlegging*, Oslo.
- Boelens, L., & (null), G. (2014) Planning of undefined becoming: First encounters of planners beyond the plan. *Planning Theory*, 1–26.
- Bowitz, E. og Høegh, J. (2005) Bytransformasjon – mister kommunene grepet eller gir de det fra seg? I Fimreite, A. L. og Medalen, T. (red.) *Governance i norske storbyer: mellom offentlig styring og privat initiativ*, Oslo, Scandinavian Academic Press. Universitetsforlaget.
- Børrud, E. (2012) Planleggingn av en allerede bygget by, I Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. og Kristiansen, R. (red.) *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati*, Kristiansand, Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Clarke, B.D., (2006) Postmodern Geographies and the ruins of modernity. I Aitken, S. and Valentine, G. (red.): *Approaches to Human Geography*.

- Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (2010) Getting started in Geographical Research: how this book can help. I: Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (2010) *Key Methods in Geography*. Thousand Oaks, California, SAGE.
- Cloke, P., I. Cook, P. Crang, M. Goodwin, J. Painter & C. Philo. (2004) *Practising human geography*. SAGE.
- Creswell, John W. (2007) *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Cresswell, T. (2010) Towards a politics of mobility. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28, 17-31
- Denzin, N.K. & Y.S. Lincoln (1994) Introduction: Entering the field of Qualitative Research. *Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (eds). Handbook of Qualitative Research*. Sage, Thousand Oaks, California, USA.
- Diken, B. (1994) Innvandere, territorialitet og ambivalens. I Tonboe, J. (1994). *Territorialitet. Rumlige, historiske og kulturelle perspektiver*. Odense Universitetsforlag s.203-223
- Dunn, K. (2010) 'Doing' Qualitative Research in Human Geography I: Hay, I. (2010) *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford, Oxford University Press.
- Ellingsen, W. & Hidle, K., (2011) Hyttemobilitet som kulturfenomen. I: Berker, T., Gansmo, H. J. & Jørgensen F. A., 2011. *Norske hytter i endring – Om bærekraft og behag*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag. S. 91-105.
- Ellingsen & Hidle, K. (2013) Performing home in mobility - second homes in Norway. *Tourism Geographies*, 15(2), 250-267. (18 pages)
- Farsund, A. A. og Holmen A. K. T. (2010) Perspektiver på styringsnettverk og nettverksstyring. I Farsund, A. A. og Leknes, E. (red.) *Norske byregioner: utviklingstrekk og styringsutfordringer*, Kristiansand, Høyskoleforlaget.
- Farsund, A.A. og Leknes, E. (2010) Norske byregioner. Utviklingstrekk og styringsutfordringer. Kristiansand: Høyskoleforlaget. (Sjekk kap. 7)

- Fimreite, A. L. & Medalen, T. red. (2005) *Governance i Norske storbyer. Mellom offentlig og privat initiativ*. Oslo, Scandinavian Academic Press.
- Fossåskaret, E., O. L. Fuglestad, T. H. Aase (1997) *Metodisk Feltarbeid, Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Gerring, J. (2007) *Case Study Research – Principles and Practices*. Cambridge University Press, New York.
- Gobo, G. (2004) Sampling, representativeness and generalizability I: Seale, C., Gobo, G., Gubrium, J. F. & Silverman, D. (red): *Qualitative Research Practice*. Sage Publications, London. 435 – 455.
- Gregory, D. (1994) *Geographical imaginations*. Cambridge, Mass., Blackwell.
- Grønmo, S. (2004) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen, Fagbokforlaget.
- Haarstad, H. (2014) Climate Change, Environmental Governance and the Scale Problem. Article in *Geography Compass* 8(2), 2014.
- Habermas, J. (1996) *Teorien om den kommunikative handlen*. Universitetsforlag, Aalborg.
- Hall, C.M (2014) Second homes planning, policy and governance. Tilgjengelig på: [http://www.academia.edu/7802976/Second\\_homes\\_planning\\_policy\\_and\\_governance](http://www.academia.edu/7802976/Second_homes_planning_policy_and_governance)
- Hall, C.M., Williams, A.M., & Lew, A. (2014) Tourism: Conceptualisations, disciplinarity, institutions and issues. In A. Lew, C.M. Hall & A. Williams (Eds.), *The Wiley Blackwell Companion to Tourism* (pp. 3-24). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Hames, R. (2007) *The Five Literacies of Global Leadership*, San Francisco, Jossey-Bass.
- Harrison, P. (2006) Poststructuralist theories. I Aitken, S. and Valentine, G. (red.):
- Hidle, K., Farsund, A., Lysgård, H.K. (2009) Urban-Rural Flows and the Meaning of Borders -Functional and symbolic integration in Norwegian city-regions. *European Urban and Regional Studies*.16(4): 409-421

- Hillier, J. (2011) Strategic navigation across multiple planes: Towards a Deleuzean-inspired methodology for strategic spatial planning. *Town Planning Review*, 82(5), 503–527. *Approaches to Human Geography*.
- Hillier, J. (2010) Introduction to Part Two I: Hillier, J. & Healey, P. (2010). *The Ashgate research companion to planning theory: conceptual challenges for spatial planning*. Farnham, Ashgate.
- Hillier, J. (2007) *Stretching Beyond the Horizon: A Multiplanar Theory of Spatial Planning and Governance*, Aldershot, Ashgate.
- Holt-Jensen, A. (2010) Samfunnsplanlegging som anvendt geografi. *Kompendium*. S 1-50
- Hultman og Hall (2012) Tourism place-making: Governance of locality in Sweden. *Annals of Tourism Research* 39: 547-570.
- Isaksen, A., Karlsen, A. og Sæther, B., (2008) *Innovasjoner i Norske Næringer – et geografisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Järvinen, Margaretha (2005) ”Interview i en interaktionistisk begrepsramme,” i Margaretha Järvinen og Nanna Mik-Meyer (red): *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Jørgensen, M. W. og L. Phillips (1999) *Diskursanalys som teori og metod*. Roskilde Universitetsforlag, Studentlitteratur, Lund, Sverige.
- Karlsen, A. og Sæther, B., (2008) *Innovasjoner i Norske Næringer – et geografisk perspektiv*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- King, Gary, Robert O. Keohane and Sidney Verba (1994) *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Miljøverndepartementet, (2005) *Veileder. Planlegging av fritidsbebyggelse*. [online] Regjeringen.no. Available at: <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/md/bro/2005/0063/ddd/pdfv/266942-t-1450.pdf> [Accessed 11.05.16]

- Mo, L. (2001) Refleksjoner om teori, kunnskap og praksis i planlegging. I: Aarsæther, N. & Hagen, A. red. *Planlegging.no! Innføring i samfunnsplanlegging*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Nordahl, B. (2012) Planlegging og marked – arealplanlegging som arena for dialog og forhandling, I: Aaræsther, N., Falleth, E., Nyseth, T. og Kristiansen, R. (red.) *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati*, Kristiansand, Cappelen Damm Høyskoleforlaget.
- Nordahl, B., Barlindhaug, R., Havnen, E., Nørve, S. og Aamo, A. S. (2011) *Utbyggerstyrt byutvikling?*, Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning, rapport 21.
- Normann R.H. & Vasstrøm M. (2012) Municipalities as Governance Network Actors in Rural Communities, *European Planning Studies*, 20:6, 941-960, DOI: [10.1080/09654313.2012.673565](https://doi.org/10.1080/09654313.2012.673565)
- Nyseth, T. (2001) Planlegging på lokalt nivå I: Aarsæther, N. & Hagen, A. red. *Planlegging.no! Innføring i samfunnsplanlegging*. Oslo, Kommuneforlaget.
- Næss, P. (2009) Nyliberalisme i byplanlægningen. *Lundkvist, A. (red.). Dansk Nyliberalisme*. Frydenlund Academic, København.
- Osborne, D. & Gaebler, T. (1992) *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming the Public Sector* (Reading: Addison-Wesley).
- Pløger, J. (2001) Public participation and the art of governance. *Environment and Planning: Planning and Design*, 28. 219 – 241.
- Pløger, John (2002) Kommunikativ planlegging og demokrati: Nye perspektiver i planforskningen. NIBR-rapport:17. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Pløger, J. (2012) Planlegging, kunnskap og makt. I Aaræsther, N., Falleth, E., Nyseth, T. og Kristiansen, R. (red.) *Utfordringer for norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati*, Kristiansand, Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

- Potter, J. og Wetherell, M. (1987) *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*, London: Sage.
- Rabinow (2003) 'Ordonnance, discipline, regulation: some reflections on urbanism', i S. Low and D. Lawrence-Zúñiga (eds), *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*, Oxford, Blackwell, 353–62.
- Ragin, C.C. & L. M. Amoroso. (2010) *Constructing social research: The unity and diversity of method*. SAGE.
- Rhodes, R.A.W. (1996) The New Governance: Governing without Government. *Political Studies*, XLIV. 652-667.
- Ringholm, T., Aarsæther, N., Nygaard, V. & Selle, P. (2009) Kommunen som samfunnsutvikler - en undersøkelse av norske kommuners arbeid med lokal samfunnsutvikling, No. 8/2009, Tromsø: Norut.
- Rudie, I. (1997) "Feltarbeidet som møteplass: Kartlegging eller tekstlesing?". I: Metodiskfeltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data, Fossåskaret, E. et al. (red.) Gjøvik: Universitetsforlaget AS, s.117-143.
- Rønning, R., (2001) Vårt politiske Norge –En innføring i stats-og kommunalkunnskap 2.utgave. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Salskov-Iversen, D., Krause Hansen, H. & Bislev, S. (2000) Governmentality, globalization, and local practice: Transformations of a hegemonic discourse. *Alternatives*, 25 (2), 183- 223.
- Salvesen, F. (red.), (2011) *Planlegging, vern og utbygging. En introduksjon til plan- og bygningsloven*. Asplan Viak.
- Schoenberger, E. (1991) The Corporate Interview as a Research Method in Economic Geography. *The Professional Geographer*, 43:2. 180-189.



- Setesdal regionråd, (2012) [internett]. *Velkommen til verneområda i Setesdal Vesthei – Ryfylkeheiane*. Tilgjengelig fra:  
[http://www.svr.no/GetFile.aspx/document/epdb\\_id/737](http://www.svr.no/GetFile.aspx/document/epdb_id/737) [Hentet 15.05.12].
- Silverman, D., (2003) Analyzing talk and text. In Denzin N.K. & Lincoln Y.S. eds: *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*. Sage Publications, London.
- Silverman, D., (2006) *Interpreting qualitative data : methods for analyzing talk, text and interaction*, Los Angeles : SAGE
- Sørensen, E. and J. Torfing (Eds). (2007) *Theories of Democratic Network Governance*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Thagaard, T. (2003) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget, Bergen
- Tilly, C. (2002) *Stories, identities, and political change*. Lanham, Md., Rowman & Littlefield Publishers.
- Valentine, G. (2001) *Spatial Geographies, Space & Society*, Pearson Education Limited, Essex, England.
- Vayda A.P. (1996) *Methods and Explanations in the Study of Human Actions and their Environmental Effects*. CIFOR/WWF Special Publication, Jakarta.
- Vike, Hallvard (2001) Planlegging ved reisens slutt. I: *Plan – Tidsskrift for samfunnsplanlegging, byplan og regional utvikling*. Nr. 6. S. 32 – 39
- Winchester, H. P. M. & Rofe, M. W. (2010) 'Introducing' Qualitative Research in Human Geography I: Hay, I. (2010) *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford, Oxford University Press.
- Winchester, H.P.M. & M.W. Rofe. (2010) *Qualitative Research and Its Place in Human Geography*. Hay, I. (ed.). *Qualitative research methods in human geography*. Oxford University Press, Canada.

Woods, M. (2005) *Rural geography : processes, responses and experiences in rural restructuring*. SAGE Publications. London.

Yin, R.K. (2003) *Case study research: Design and methods. Third edition*. SAGE.

Yin, R.K. (2009) *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

Nettsteder:

[www.bykle.kommune.no](http://www.bykle.kommune.no)

[www.mandal.kommune.no](http://www.mandal.kommune.no)

[www.ssb.no](http://www.ssb.no)

Kommunale dokumenter:

Kommuneplan 2010-2022 for Bykle kommune

Kommuneplan 2015-2027 for Mandal kommune

Eierskapsmelding for Mandal kommune (2009)

## Vedlegg

**Vedlegg 1: Liste over informanter med kode**

Informanter:	Kode:
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M1
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M2
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M3
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M4
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M5
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M6
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M7
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M8
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M9
Kommuneansatte/politikere i Mandal	M10
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B1
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B2
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B3
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B4
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B5
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B6
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B7
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B8
Kommuneansatte/politikere i Bykle	B9